

**Krajská pedagogicko - psychologická
poradňa
Mládežnícka 34
974 01 Banská Bystrica**

<http://kpppbb.svsbb.sk>

**LISTY PRE RODIČOV
SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH DETÍ**

Rozmnožené v Krajskej pedagogicko-psychologickej poradni v Banskej Bystrici
v roku 1979 so súhlasom redakcie časopisu Péče o sluchově postižené

Preklad do slovenčiny: Pracovníci KPPP Banská Bystrica v roku 2005
Odborne upravila: Mgr. Viera Stanková

Vydal: Český svaz sluchově postižených, Praha,
v prosinci 1969 pre vnútornú potrebu.

Podľa
John Tracy Clinic Correspondence Course
for Parents of Little Deaf Children

do češtiny preložil a upravil

BOHUSLAV KOVÁŘ

OBSAH

LISTY PRE RODIČOV.....	1
SLUCHOVO POSTIHNUTÝCH DETÍ.....	1
PRE SVOJE DIEŤA MOŽETE UROBIŤ VEĽMI VEĽA.....	7
OSOBITNÝ LIST LEN PRE OTECKOV.....	7
LIST OBIDVOM RODIČOM O PRAKTICKÝCH VECIACH.....	8
Sluchovo postihnuté dieťa má veľké možnosti !.....	8
Dieťa musí vidieť vec o ktorej hovoríte !.....	9
Pomôcky pre výcvik reči.....	9
ÚVOD, BEZ KTORÉHO SA NEOBÍDETE.....	10
DIEŤA V PREDŠKOLSKOM VEKU.....	10
DIEŤA DVOJROČNÉ.....	11
Vhodné zamestnanie pre dvojročné dieťa.....	11
DIEŤA TROJROČNÉ.....	12
Vhodné zamestnania pre trojročné deti.....	12
DIEŤA ŠTVORROČNÉ.....	14
Vhodné zamestnania pre štvorročné deti.....	14
DIEŤA PÄTROČNÉ.....	16
DRAHÍ RODIČIA !.....	16
L I S T P R V Ý.....	17
VZŤAH RODIČOV K DIEŤAŤU.....	18
O DISCIPLÍNE.....	19
O ODZERANÍ.....	20
VÝCVIK SVALOVEJ OBRATNOSTI.....	21
SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA V RODINE.....	21
NELUTUJTE ČAS NA VYSVETĽOVANIE.....	22
VÁŠ OSOBNÝ PRÍKLAD.....	22
VÝCVIK ZMYSLOV.....	23
CVIČENIE V POROVNÁVANÍ FARIEB.....	24
MATKÁM DETÍ DVOJROČNÝCH A MLADŠÍCH.....	25
ÚVOD K SLUCHOVÝM CVIČENIAM.....	26
ZÁVER.....	28
L I S T D R U H Ý.....	29
POZOROVAŤ, NAPODOBŇOVAŤ, SÚSTREDIŤ SA, PAMÄTAŤ SI.....	30
Triedenie farieb.....	30
Triedenie predmetov.....	30
Porovnávanie predmetov s obrázkom.....	31
Porovnávanie obrázka s obrázkom.....	31
Porovnávanie predmetov alebo obrázkov s hovoreným slovom.....	31
PRÍLEŽITOSTNÉ ODZERANIE.....	32
ZAPAMÄTAJTE SI!.....	33
DIEŤA ROZUMIE REČI SKÔR, NEŽ ZAČNE ROZPRÁVAŤ.....	33
ZOZNAM SLOV VHODNÝCH NA ODZERANIE.....	34
PLÁNUJTE CVIČENIE!.....	35
Veďte si denník!.....	35
Zamýšľajte sa nad svojou prácou!.....	35
Z DENNÍKA MATKY TROJROČNÉHO DIEVČATKA.....	35
SLUCHOVÝ VÝCVIK.....	39
OSNOVA SLUCHOVÉHO VÝCVIKU.....	39
Zosilnený zvuk.....	39
Slúchadlá, rádio, televízia.....	40

VÝCHOVNÉ PROBLÉMY	40
Jedlo	40
Prečo dieťa nechce jesť?	40
L I S T T R E T Í	43
PRÍPRAVA REČI A RYTMUS	44
RYTMUS HLASU	44
UČÍME DIEŤA ZACHOVÁVAŤ POKOJ	45
RYTMUS ČÍSEL	45
RYTMICKÁ HRA	46
POHYB	46
TVARY	50
a.) Skladanie tyčínok a doštičiek	50
b.) Obkresľovanie jednoduchých tvarov	50
c.) Kreslenie na tabuľu	51
TVAR A VEĽKOSŤ	51
FARBA	51
TVARY A FARBY	51
POČÍTANIE	52
DYCHOVÉ CVIČENIA	52
HRA NA ODZERANIE	52
SLUCHOVÝ VÝCVIK	53
Nezosilnené zvuky	53
Silné zvuky	53
PROBLÉMY SPRÁVANIA	54
Skúmajme vlastné správanie	54
Výbuchy zlosti, hnevu	54
Telesné tresty	55
Čo robiť pri záchvatoch zlosti?	56
L I S T Š T V R T Ý	59
ROZVOJ REČI !	60
ZÁPISNÍK	60
VÝCVIK HMATU	62
SLUCHOVÝ VÝCVIK	62
Silné zvuky (pokračovanie)	62
PRÍPRAVA REČI	62
PROBLÉMY SPRÁVANIA. POMOČOVANIE	63
L I S T P I A T Y	65
O ODZERANÍ	66
CVIČENIE HMATU	66
HRA NA ODZERANIE	67
ROZVÍJANIE REČI PRI HRE NA RYBY	67
SLUCHOVÉ CVIČENIA	68
Samohlásky	68
VÝCHOVNÉ PROBLÉMY	69
Spánok	69
AKO ZABAVIŤ CHORÉ DIEŤA	69
L I S T Š I E S T Y	71
SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA	72
DIEŤA RASTIE V ČINNOSTI	73
CVIČENIE S OBRÁZKAMI	73
KNIŽKA ODZERANIA A REČI	74
SLUCHOVÉ CVIČENIA	74

L I S T S I E D M Y	77
VÝCHOVA K SAMOSTATNOSTI	78
RÔZNE SPÔSOBY VYUŽITIA OBRÁZKOV	78
DOPRAJTE DIEŤAŤU ABY SA HRALO	78
HRA NA OBCHOD	79
HRA NA DOMÁCNOSŤ	80
ĎALŠÍ ROZVOJ POROZUMENIA REČI	80
SLUCHOVÉ CVIČENIA	80
L I S T Ô S M Y	81
SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA A DOPRAVA	82
UČÍME SA POKOJU	82
SLUCHOVÉ CVIČENIA	82
CVIČENIE PAMÄTI	84
CVIČENIE NAPODOBŇOVANIA	84
PRÍDAVNÉ MENÁ OPAČNÉHO VÝZNAMU	85
TVORIVÉ ZAMESTNANIE A VÝTVARNÉ PRÁCE	85
Kreslenie, materiál a činnosti	85
Úloha matky	85
Maľovanie prstom. Materiál	85
Úloha matky	86
Práca s hlinou	86
Číslovky a rozvoj reči	87
L I S T D E V I A T Y	89
NESPRÁVNE VYUŽITÁ ENERGIA	90
RODIČIA TIEŽ NESPRÁVNE VYUŽÍVAJÚ SVOJU ENERGIU	90
TÚLAVÉ DIEŤA	90
VÝCHOVA K SAMOSTATNOSTI	91
DYCHOVÉ HRY	91
UČENIE HROU	92
Stavebnice	92
Úloha matky	92
Práca s drevom	92
Úloha otca alebo matky	92
Piesok - materiál a činnosti	92
Úloha matky	92
Dramatizácia	93
Úloha matky	93
SLUCHOVÝ VÝCVIK	93
Vety	93
PRÍPRAVA NA ČÍTANIE	94
ČÍSELNÉ POJMY	94
L I S T D E S I A T Y	97
ĎALŠIA PRÍPRAVA NA REČ	98
SAMOHLÁSKY	98
VIE DIEŤA O SVOJEJ SLUCHOVEJ CHYBE?	98
MILÉ A PRÍJEMNÉ DIEŤA	99
VÝCHOVA CHARAKTERU	100
AKO TO BUDE SO ŠKOLOU	100
MÔŽE SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA NAVŠTEVOVAŤ MATERSKÚ ŠKOLU PRE POČUJÚCICH?	100
MATERSKÁ ŠKOLA PRE SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DETI	101
ÚLOHY PREDŠKOLSKEJ VÝCHOVY	101

PROSBA K RODIČOM	101
POMÔCKA – KRESLENÉ OBRÁZKY VÝSLOVNOSTI Ú, Í, Á.....	103
L I S T J E D E N Á S T Y	115
ZHRNUTIE.....	116
OSVOJOVANIE REČI PO FORMÁLNEJ STRÁNKE.....	116
POJEM ČASU	117
TVORENIE SLOVNEJ ZÁSOBY	117
PRVÝ ROK V ŠKOLE.....	118
A TERAZ PÁR SLOV O DOPISOCH.....	119

PRE SVOJE DIEŤA MOŽETE UROBIŤ VEĽMI VEĽA

Sluchová chyba je chyba vývinová. Na prvý pohľad nie je rozdiel medzi dojčat'om sluchovo postihnutým a normálne počujúcim. Rozdiely sa prejavujú až neskôr, počas vývinu dieťaťa.

Pre stupeň a druh sluchového postihnutia sú dôležité tri dáta:

1. doba, kedy sluchová chyba vznikla
2. doba, kedy bola zistená
3. doba, kedy dieťa dostalo potrebnú sústavnú pomoc.

Lekári dnes vedia z i s t i ť sluchovú chybu včas. Je to možné už aj pri trojmesačných deťoch. Či sa dieťaťu dostane včas taká starostlivosť akú potrebuje, závisí do značnej miery na rodičoch. Rodičia nie sú tak úplne bezmocní. Môžu hlboko zasiahnuť do vytvárania ďalšieho osudu dieťaťa či už v priaznivom alebo nepriaznivom zmysle. Iste im nechýba dobrá vôľa pomôcť dieťaťu. Sú však bezradní. Nikdy nečakali, že ich život postaví pred tak ťažkú úlohu : chrániť dieťa pred nepriaznivými následkami úplnej alebo čiastočnej straty sluchu.

Čo robiť, ako rozvíjať schopnosti dieťaťa, ako ho pripravovať, aby raz vedelo hovoriť – o tom všetkom poučia našich čitateľov **Listy pre rodičov sluchovo postihnutých detí.**

Podľa tohoto kurzu pracovalo v rôznych štátoch už viac ako desať tisíc rodičov. Bol preložený skoro do dvadsiatich jazykov. Láskavosťou jeho vydavateľky pani Spencer Tracyovej bolo nám dovolené preložiť a upraviť ho tiež do českého jazyka.

Ako vznikol tento kurz ? V rodine známeho filmového herca Spencera Tracyho (iste ho poznáte aspoň z filmu Starec a more) sa narodilo nepočujúce dieťa – John Tracy. Jeho matka – ako tisíce iných rodičov – hľadala pomoc, kde sa dala. Žiadny z vtedajších ústavov pre nepočujúcich sa nezaoberal výchovou detí mladších ako päť rokov. Preto pani Tracyová začala svoje dieťa vychovávať za pomoci odborníkov sama. Zriadila materskú školu pre sluchovo postihnuté deti a pri nej kurzy pre rodičov. Tento ústav, nesúci meno Klinika Johna Tracyho, sa stal čoskoro známym nielen v Los Angeles a v jeho okolí, ale po celých USA. O kurzy prejavili záujem rodičia z najvzdialenejších častí štátu i zo zahraničia. Väčšina z nich nemala peniaze na takú ďalekú cestu. Preto vznikla myšlienka pomôcť im aspoň na diaľku, korešpondenčným kurzom. (Tento kurz vo svojej pôvodnej podobe je rozdelený na 12 častí). Listy pre rodičov, ktoré boli preložené z angličtiny, sú jeho skrátenou verziou.

Podávame vám túto príručku v presvedčení, že otvorí dvere k novému životu vám i vášmu dieťaťu. Nech sa stane vo vašich rukách čarovnou bylinkou, ktorá otvorí poklady vedomostí pre vaše duševné obohatenie. Nie je v tom vlastne nič zázračného priviesť sluchovo postihnuté dieťa k tomu, aby vedelo samé nadväzovať kontakt s okolitým svetom. Aký úžitok vám tieto rady prinesú závisí do značnej miery od vás. Poznate, že to nie je nič ťažké ani nezrozumiteľné, ale táto práca bude vyžadovať trpezlivosť, premýšľanie, čas a vytrvalosť.

Sú tu ľudia, ktorí vám pomôžu: váš obvodný lekár, detský lekár, foniater, psychológ, logopéd, učitelia pre sluchovo postihnuté deti a mládež, pracovníci a funkcionári Slovenského zväzu sluchovo postihnutých. Na nich sa obracajte, ak niečomu nebudete rozumieť, u nich hľadajte pomoc, pýtajte sa na radu vo svojich ťažkostiach. Nie ste pre nich len záznamom v kartotéke, ale rodičia sluchovo postihnutého dieťaťa so všetkými bolesťami, starosťami i radosťami.

OSOBITNÝ LIST LEN PRE OTECKOV

Milí oteckovia,

všetko, čo je v tejto príručke napísané, je adresované tiež Vám. Otcovi patrí pri výchove dieťaťa rovnako dôležitá úloha ako matke. Kedykoľvek sa tu bude hovoriť o matke, bude to platiť tiež pre Vás.

Možno, že sa nebudete zaoberať učením dieťaťa priamo, nebudete sa pri stole hrať s autíčkom, bábikou a učiť dieťa rozumieť týmto slovám. Je však i možné, že z Vás budú výborní učitelia a dosiahnete lepšie výsledky ako matka. Už tak či onak, každú minútu, ktorú strávite so

svojim dieťaťom, stávajú sa jeho učiteľom. Preto musíte poznať rovnako dobre ako matka ciele a metódy výchovy a dobre si ich zapamätať. To isté platí o starej matke, starom otcovi, strýkovi, tete, súrodencoch, o všetkých členoch Vašej domácnosti. Dodali by sme ešte, že sa to týka i cudzích ľudí vo Vašom blízkom okolí. Každý, kto príde do styku s nepočujúcim dieťaťom, môže ho niečo naučiť. Preto by všetci mali vedieť, o čo sa usiluje matka, ktorej obvykle pripadá hlavná úloha pri výchove dieťaťa.

Nechceme tým tvrdiť, že matka robí vždy všetko správne, chceme len povedať, že otec i matka majú zachovávať rovnaký výchovný postup. To je záležitosť Vás oboch, otca i matky. Diskutujte o tom ! Privolajte si na pomoc aj ostatných členov rodiny, lebo rodina tu hrá dôležitú úlohu.

Mnohí rodičia sa bohužiaľ nevedia dohodnúť na spoločnom postupe pri výchove sluchovo postihnutého dieťaťa. Napríklad matka sa deň čo deň snaží, aby dieťa rozumelo slovám : **auto, topánka, kabát** a naučilo sa ich odzerať. Docieli dokonca, že dieťa rozumie celým vetám. **Umy sa! Pôjdeme spať!** Potom prídete domov Vy a miesto aby ste na dieťa hovorili, ukazujete prstom na predmety alebo robíte posunky, aby ste znázornili činnosti. Aký pokrok potom dosiahne dieťa v odzeraní ? Ak dovoľíte dieťaťu ukazovať na predmety prstom alebo posunkami miesto toho, aby hovorilo, potom ničíte to, čo matka buduje. Taký postup nemôže viesť k úspechu.

Každý úspech sa zakladá na spolupráci, úspech v rodine tiež. Výchova sluchovo postihnutého dieťaťa – a vlastne každého dieťaťa – vyžaduje spoluprácu všetkých členov rodiny.

Každý môže pomôcť. Aj keby matka pracovala s dieťaťom čo najdokonalejšie, mala najväčšiu trpezlivosť a porozumenie, dieťa, ako každá ľudská bytosť miluje zmenu. I Vy môžete dieťaťu poskytnúť niečo, čo mu matka nemôže dať. Máte vhodnú príležitosť uplatniť sa pri výchove. Hovorte s dieťaťom, hrajte sa s ním, hovorte mu, ako sa čo volá, behajte, vyvádzajte a hovorte s ním o všetkom čo robíte, len nech sa zabáva.

Ak robíte čokoľvek, hovorte! To je tá najjednoduchšia a najdôležitejšia rada pre rodičov sluchovo postihnutého dieťaťa. Neprestávajú na neho hovoriť preto, že Vám nebude rozumieť. Počujúcemu dieťaťu hovoríte často mnoho vecí, ktorým nemôže rozumieť. Robte rovnako aj so sluchovo postihnutým dieťaťom ! Nenúťte ho, aby sa na Vás pozeralo, keď sa chce pozeráť na niečo iné. Kedykoľvek sa však samé od seba na Vás zahľadí, majte pohotovo pripravené, čo by ste mu povedali.

Prečítajte si tieto rady, premýšľajte o nich, pokúste sa tieto myšlienky uskutočniť !

LIST OBIDVOM RODIČOM O PRAKTICKÝCH VECIACH

Sluchovo postihnuté dieťa má veľké možnosti !

Všetko, čo sa dieťa naučí v prvých rokoch života, každé slovo, ktoré vie odzrieť alebo vysloviť, každá činnosť, ktorú vie na rozkaz vykonať, si osvojí s pomocou rodičov, učiteľov alebo niektorého člena rodiny. Ak je dobrý začiatok, ak má dieťa doma porozumenie, ak mu pomáhajú všetci, má nádej na úspech. Preto si stanovte vysoké ciele!

Nezabudnite však, že cesta k cieľu je pomalá. Budete musieť postupovať pomaly, krok za krokom a venovať sa vždy úplne len jednej veci. Urobte si preto čas a doprajte čas aj dieťaťu. S tvorivým optimizmom uvažujte o tom, čo chcete podniknúť. Radujte sa z každého krôčika. Myslite viac na to, čo sa dieťa už naučilo, než na to množstvo vecí, ktoré sa má ešte naučiť. Aj keď príde sklamanie a neúspechy, myslite na cieľ, ktorý máte pred sebou a verte, že ho dosiahnete. Tým cieľom je vychovať z vášho dieťaťa šťastného, vyrovnaného a užitočného člena ľudskej spoločnosti. To je možné dosiahnuť.

Rodičia sa väčšinou tešia na príchod svojho dieťaťa. S dieťaťom sa rozprávajú, hovoria naň. Akonáhle je u dieťaťa zistená chyba sluchu, rodičia sa mu obyčajne prestávajú prihovárať. To sa nesmie stať! Každý v rodine musí hovoriť na dieťa ďalej, ako by počulo. Nečakajte, že vám odpovie, že hneď dá najavo, že vám rozumie. Ani nečakajte že bude po vás hneď slová opakovať. Aj tak na neho hovorte! Až po nejakom čase zbadáte, že dieťa rozumie veľa z toho, čo hovoríte

a postupne na to začne reagovať. K tomu však musí dospieť samé, prirodzenou cestou, rovnako ako dieťa, ktoré dobre počuje. Ani od normálne počujúceho dieťaťa neočakávate, že bude reagovať na všetko, čo poviete. Aj tak sa mu však stále prihovárate, pretože vám to spôsobuje radosť. Nejaký čas sa budete musieť uspokojiť s tým, že budete na sluchovo postihnuté dieťa stále hovoriť a nebudete sa starať o to, či vám rozumie.

Dieťa musí vidieť vec o ktorej hovoríte !

Zapamätajte si týchto niekoľko rád:

Keď hovoríte s dieťaťom, vaša tvár musí byť osvetlená. Svetlo nesmie dieťaťu svietiť do očí. Jeho oči sa musia pozeráť na vašu tvár. Jedným z najdôležitejších krokov je dosiahnuť to, aby sa dieťa na vás pozeralo, keď k nemu hovoríte. Docielite to tým, že budete čakať na vhodnú príležitosť a keď sa dieťa na vás pozerá, niečo mu povedať. Kedykoľvek k vám obráti oči a bude hľadať váš súhlas alebo nesúhlas, prehovorte na neho len niekoľko slov o veci, ktorá dieťa práve zaujíma. Ak využijete každú príležitosť, kedy vás dieťa pozoruje, skoro si zvykne pozorovať tvár hovoriacej osoby a nebudete ho musieť k tomu zvlášť nútiť. **Ukážte mu vždy predmet, o ktorom hovoríte!**

Prvý nácvik odzberania musí byť vždy spojený s niečím, čo dieťa môže vidieť, či už je to predmet, činnosť, osoba alebo určitá situácia. Sluchovo postihnutému dieťaťu je potrebné každú vec niekoľkokrát ukázať a pritom súčasne vyslovovať jej názov. Tak sa postupne u dieťaťa vytvorí poznanie, že určitý pohyb pier označuje topánku, iný auto. Opakovať, opakovať, opakovať – v tom je celé tajomstvo, ako naučiť sluchovo postihnuté dieťa hovoriť. Vašou úlohou bude toto opakovanie urobiť pre dieťa zaujímavým a zábavným. I v tejto príručke sa mnohé veci opakujú, celkom úmyselne. Je to preto, aby ste si ich dobre zapamätali a mohli ich podať svojmu dieťaťu. Majte aj s nami trpezlivosť !

Pomôcky pre výcvik reči

Reč je slovo, ktoré sa v tejto knižke stále opakuje. Reč umožňuje dorozumenie ľudí medzi sebou a má sa stať nástrojom dorozumievania medzi vami a dieťaťom. Spočiatku to bude dorozumievanie len jednostranné. Budete musieť hovoriť, vysvetľovať každé slovo, dramaticky ho znázorňovať, pokiaľ dieťa nedá najavo, že rozumie. Jedného dňa však dieťa začne napodobňovať slová a dvojsmerné dorozumievanie sa rozprúdi.

Pretože dieťa musí vidieť predmet alebo aspoň obraz predmetu práve v okamihu, kedy o ňom hovoríte, bude treba, aby ste sa zásobili množstvom rôznych predmetov a tiež obrázkov. Vaša zásoba obrázkov sa behom rokov bude veľmi rozrastať a najlepšie urobíte, keď si ich začnete pripravovať hneď. Nech sa všetci členovia rodiny dajú do zbierania obrázkov. Vystrihujte ich z časopisov, reklamných letákov, obrázkových katalógov, novín, detských maľovaniek a vystrihovačiek. Nevyhľadávajte obrázky, ktoré sú karikaturisticky nakreslené, fantastické, vymyslené ako napr. oblečené zvieratká alebo kresby z novín. To nie je to čo potrebujete. Vyberajte obrázky jednoduché, odpovedajúce skutočnosti, prirodzené, ktoré majú výrazné obrysy a farby ako v skutočnosti. Majú byť radšej väčšie, jasné, s ostrými obrysami, aby ich bolo možné ľahko vystrihovať. Vystrihujte ich a nalepujte na listy z tvrdšieho papiera o rozmeroch najmenej 10 x 15 cm. Na obrázku musí byť spočiatku len jeden predmet. Dieťa musí presne vedieť, o čom hovoríte, keď hovoríte názov predmetu. Musia to byť veci, ktoré dieťa pozná z denného života : jablko, hruška, mlieko, malinovka, topánky, kečka, dieťa.

Mali by ste si ich obstarat' dvojmo, dva a dva presne rovnaké, aby sa dieťa naučilo porovnávať ich a klásť na seba.

Prvé cvičenia budú venované práve porovnávaniam –porovnávaniam rovnakých predmetov, rovnakých obrázkov a predmetov k rovnakým obrázkom. Predmety majú byť jednoduché, prirodzené: figúrky zvieratiek, vozíky, lietadlá, stavebnicové kocky alebo pestrofarebné drevené tvary. Vhodné sú tiež predmety dennej potreby: hrebene, kefky na zuby, pár topánok, lyžičky, nože,

vidličky. Niekedy môžete používať ovocie a zeleninu – dve jablká, dve hrušky, dve mrkvy, dva zemiaky atď.

Mladšie deti majú radšej predmety, ktoré môžu ohmatať, nosiť alebo sa s nimi pohrať, ako obrázky. Preto si začnite zostavovať aj zbierku jednoduchých predmetov dennej potreby a malých, príťažlivých hračiek. Nebudú to len predmety na hranie, ale tiež učebné pomôcky. Zvlášť dobré je mať jednu sériu pre učenie a inú na hranie vo voľnom čase. Nie je treba kupovať drahé veci. S nožnicami, lepidlom, a nožom si môžete vyrobiť rýchlo a lacno veľkú zásobu vyučovacích pomôcok.

ÚVOD, BEZ KTORÉHO SA NEOBÍDETE.

DIEŤA V PREDŠKOLSKOM VEKU.

Táto príručka vám má byť radcom pri výchove detí od dvoch do šesť rokov. Medzi deťmi tohoto veku sú veľké rozdiely v schopnostiach a vedomostiach, podmienené nielen osobnými zvláštnosťami ale i vekom. Dieťa vo veku dva a pol roka je omnoho vyvinutejšie ako dieťa dvojročné. Dieťa trojročné vie oveľa viac vecí, ktoré nedokáže dieťa o pol roka mladšie. Aj keď nemáme žiadne všeobecne platné pravidlo pre rozvoj schopností v jednotlivých vekových stupňoch, tento náčrt vám pomôže urobiť si predstavu, čo možno od dieťaťa očakávať. Preto nestrácajte chuť k práci. Ak dieťa nezvládne dobre niektoré cvičenie, nahraďte ho iným. Rovnako si počínajte, ak sa mu ľahko podarí a je sním hneď hotové.

Keď budete preberať tieto cvičenia, stretnete sa možno s tým, že dieťa bude niektoré vykonávať s veľkým záujmom a o iné nebude vôbec javiť záujem. Napríklad hneď pochopí o čo ide pri porovnávaní farieb a bude sa touto prácou rado zamestnávať. Naopak, z nezáujmu miesto porovnávania bude tento materiál rozhadzovať. Nebude mať možno rado dotyk vlny, ale zato sa bude rado zaoberať hračkami z umelých hmôt alebo farebnými stužkami. Bude sa rado dívať na farebné predmety, ale nebude ho baviť triediť ich podľa farieb. Dvojročné dieťa rado vkladá predmety do krabičiek a opäť ich vyberá, ale je celkom možné, že bude klásť modrú stužku do červenej krabičky. Spočiatku bude dobré klásť farebné stužky do príslušných krabičiek spoločne s dieťaťom. Potom rýchlo pochopí, o čo ide.

Dvojročné dieťa sa nijako zvlášť nezaujíma o triedenie obrázkov, aj keď ich rado pozoruje. Možno, že dieťa bude spočiatku viac baviť obrázky trhať ako ich prezeráť. Nevie správne vyberať predmety k obrázkom, aj keď rado berie predmety do ruky. Musíte vyberať predmety najprv sami a ukázať dieťaťu, ako sa to robí. Nenúťte ho, aby to robilo hneď po vás. Predved'te mu to a nechajte ho, aby to urobilo samé, až bude chcieť.

Dieťa trojročné sa veľmi zaujíma o podobnosti a rozdiely. Nebude preto pre vás príliš ťažké prinútiť ho k tomu, aby správne triedilo predmety, obrázky, tvary, rovnaké predmety rôznych veľkostí a farieb.

Dieťa štvorročné chápe, čo sa od neho pri týchto cvičeniach požaduje a ochotne pri nich spolupracuje. Má však svoje vlastné predstavy, ako to vykonať. V tomto prípade sa snažte pochopiť jeho úmysly. Keď zistíte, že sa to nepodarí, snažte sa nájsť strednú cestu medzi tým, čo chce dieťa a čo vy považujete za najsprávnejšie. Skúste vykonávať tieto cvičenia rôznymi spôsobmi, aby ste uspokojili potreby dieťaťa.

Niektoré deti sa nezaujímajú príliš o farby, iné zase venujú väčšiu pozornosť farbe ako tvaru a veľkosti. Ak sa dieťa nezaujíma o triedenie farieb, zoznamujte ho s farbami pomocou toho, o čo sa zvlášť zaujíma. Obyčajne sa mu páčia vlastné šaty. Obráťte jeho pozornosť na farbu jeho svetra, ponožiek, topánok, alebo u dievčatka na šatočky a stužky do vlasov. Tak ho postupne naučíte porovnávať tieto predmety s farbou ostatných predmetov v miestnosti, prípadne s pomôckami pre výcvik zmyslov, ktoré ste si pripravili.

Ak dieťa nezvládne niektoré cvičenie tak, ako by ste si priali, prečítajte si znovu tento pokyn, aby ste vedeli, čo od neho môžete na tom ktorom vekovom stupni požadovať. Aj keby nevykonalo, čo by podľa tejto knižky už malo vedieť, uvedomte si, že každé dieťa má svoje osobitné zvláštnosti

a že sú rôzne spôsoby, ako dosiahnuť cieľ. Využívajte jeho špeciálne záľuby ako cestu k ďalšiemu postupu. Nezabúdajte, že ani dve deti nie sú úplne rovnaké. Nesmieme chcieť ich mať všetky pristrihnuté podľa jedného vzoru. V nasledujúcom prehľade sú uvedené vlastnosti, ktoré sú približne spoločné deťom normálne počujúcim i deťom sluchovo postihnutým.

DIEŤA DVOJROČNÉ

Dvojročné dieťa je živé a zvedavé. Rado behá a skáče, váľa sa. Rado veci rozkladá a zase skladá, aj keď sa mu tá posledná činnosť vždy nepodarí. Strká si rado veci do úst. Berie do rúk kamienky, piesok, hlinu, blato, farby. V tom nie je nič zlé, je to jeho spôsob poznávania vecí. Aj keď je veľmi živé, nemá vždy úplne istú a vyváženú chôdzu. Chodí a behá samé, ale je pre neho ťažké stáť alebo poskakovať na jednej nohe, pretože jeho svaly sú ešte slabé. Rado sa hráva vo vode, dáva veci do vody, znova a znova si umýva ruky alebo perie bielizeň. Rado naplňuje vodou a opäť vyprázdňuje nádoby, nosí vodu a vylieva ju. Miluje pohyblivé hračky – lietadlo, autá, nákladné autá, vozíky, vláčiky a všetko, čo môže naplniť, čo sa dá ťahať alebo tlačiť. Má rado predmety, ktoré je možné o seba trieť alebo ich posunovať dopredu a dozadu po stole či po podlahe. Potrebuje stály dozor. Ak nemá vhodné hračky alebo zamestnanie, vyhadzuje veci zo zásuviek a rozhadzuje ich okolo, rozlieva voňavku či lak na nechty alebo nahádza svoje šaty do vane s vodou. To všetko vzniká zo snahy uplatniť svaly a nápady pri poznávaní vecí. Je to prejav jeho rastu a to treba využiť na užitočnejšie účely.

Vhodné zamestnanie pre dvojročné dieťa

Dvojročné dieťa sa rado hrá so stavebnicovými kockami, zvlášť keď sú farebné. Rado ich skladá do krábíc, do kútov, nakladá ich na vozíky, zhadzuje, vyberá, dvíha. Málo pozornosti venuje veľkosti a druhu. Aj keď ich stavia do radu, alebo na seba, zaujíma sa hlavne o to, ako ich uchytiť, a celkom pravdepodobne položí veľkú kocku na malú alebo modrú priradí k červenej. Každá kocka je pre neho vecou samou pre seba a nezaujíma ho podobnosť, tvar alebo farba.

Modelovanie z hliny. Rado sa hráva s hlinou, drobí ju, ohmatáva, hnetie a valká, ale nepokúsi sa vymodelovať nejaký predmet. Rado ukazuje svoju hlinu dospelým, túži po pochvale, ale nemá rado, keď sa mu niekto do jeho práce pletie.

Maľovanie. Rado maľuje prstom alebo štetcom na veľkom hárku papiera. Zaujíma sa len o to, ako sa štetec pohybuje po papieri. Nepokúsi sa dodržiavať obrysy alebo usporiadať farby. Stačí mu jedna farba. Ak má dve farby, jednoducho maľuje jednou cez druhú. Nevenuje veľa pozornosti tomu, čo robí, je celkom možné, že niekedy chodí štetcom po papieri a pozerá sa na niečo úplne iné. Dvojročné dieťa bude šťastné, keď mu dovoľíte natierať plot, alebo schody veľkou štetkou, namočenou do vody.

Rytmické cvičenie. Má rado rytmické pohyby: kýva telom, dupe nohou, pokyvuje hlavou, zvlášť keď ho niekto vedie za ruku a robí pohyby s ním.

Pomer k majetku. Nerado sa s druhými delí a nechce sa vzdať vecí, ktoré mu patria. Bude sa priečiť, biť, kričať, aby si uchovalo čo je jeho. Dokonca možno aj ukryje to, čo považuje za cenné. Obľúbi si nejakú hračku, kamienok a dokáže držať tento svoj poklad v ruke celé hodiny. Nedovoľí inej osobe, aby mu ho vzala, každému dáva najavo, že je to jeho. Zaujíma sa o veci, ktoré patria druhým a chce sa presvedčiť, či každá vec je v rukách správnej osoby. Rado sa hráva s peniazmi a nosí ich so sebou, aj keď nemá predstavu o ich cene.

Pomer k iným ľuďom. Rado pozoruje ľudí. Je bystrým pozorovateľom a zapamätá si oveľa viac, ako si myslia dospelí. Hráva sa radšej samé, aj keď má rado okolo seba ľudí. Neskôr sa príležitostne

zúčastňuje aj na skupinových hrách, ale na začiatku druhého roka sa radšej hráva samé a odmieta každého, kto by chcel do hry zasahovať. Je rado pri matke. Pribieha k nej najmä v prítomnosti cudzích ľudí, dokiaľ si na cudziu osobu nezvykne a necíti sa isto. Nemá rado prílišné maznanie, obzvlášť keď sa s niečím zamestnáva. Túžba po matke sa prejavuje hlavne vtedy, keď je unavené a domáha sa jej pozornosti hlavne v prítomnosti iných ľudí.

Reč dvojročného dieťaťa. Rozdiel medzi dieťaťom normálne počujúcim a sluchovo postihnutým sa najnápadnejšie prejavuje v slovnej zásobe, v používaní a porozumení reči. Napriek tomu nemá byť rozdiel v tom, akým spôsobom a ako veľa hovoríme s jednými i druhými. Dospeli, keď hovoria s počujúcim dieťaťom, delia sa s ním o svoje myšlienky, vyjadrené slovnými obratmi, vetami alebo skupinami slov. Kladú pritom dôraz na najdôležitejšie slovo. Keď ukazujeme počujúcemu dieťaťu mačku, neukážeme na ňu len prstom a neuspokojíme sa tým, že povieme jediné slovo mačka. S citovým zafarbením sa vyjadríme celou vetou : „Jejej, tu je mačka! Pozri sa, aká pekná mačka!“ Počujúce dieťa v odpovedi opakuje to najdôležitejšie slovo: mačka. Dokáže to samozrejme skôr, ako sluchovo postihnuté dieťa, pretože počuje od narodenia. Ten istý postup uľahčí sluchovo postihnutému dieťaťu zoznámiť sa s hovorenou rečou a hneď ako dospeje k dostatočnému chápaniu reči, začne opakovať slová.

Je vždy veľkým problémom prinútiť dvojročné dieťa, aby sledovalo naše pery. Je neposedné, pobieha sem a tam, prebieha z jednej veci na druhú. Vyžaduje nemalú trpezlivosť priviesť ho k tomu, aby sa pozeralo na osobu, ktorá hovorí. Jeho záľuba v pozorovaní dospelých mu pomáha poznávať myšlienky podľa hovorenej reči. Aj keď nevie hneď správne odpovedať a bude len sedieť a pozorovať, je dôležité, aby sme využili každú vhodnú príležitosť prehovoriť na neho. Medzi dvojročnými počujúcimi sú veľké rozdiely v slovnej zásobe a v porozumení reči. Niektoré dieťa rozumie niekoľko sto slovám, iné má len malú slovnú zásobu, napriek tomu že obe deti normálne počujú. Niektoré deti len džavotajú alebo koktajú. Vedia však povedať niekoľko slov zrozumiteľne. Čím viac povzbudzujeme sluchovo postihnuté dieťa, aby džavotalo a používalo svoj hlas, tým lepšie pre neho. Aj keby vydávalo len nezrozumiteľné zvuky, pre neho je to reč a prostriedok vyjadrovania. Pomaly, ale isto jedného dňa príde k tomu, že vysloví správne niektoré slovo. To sa sotva stane vo veku dvoch rokov, avšak aj džavotanie, alebo pokus o napodobnenie slov vedie k samostatnému vyjadrovaniu hovorenou rečou vo veku štyroch až piatich rokov.

DIEŤA TROJROČNÉ

Trojročné dieťa sa veľmi líši od dvojročného. Začína rásť do výšky. Prejavuje v každom ohľade viac sebaovládania a chápatosti ako tomu bolo vo veku dva a pol roka. Zdravé trojročné dieťa je veľmi činné, ale nie tak ako dieťa dvojročné alebo dieťa vo veku dva a pol roka. Nepotrebuje toľko behať, vydrží dlhšie pri hre, ktorá ho zaujíma. Má rado ihrisko s preliezkami a hojdačkami. Páči sa mu jazda na trojkolke. Je ochotné posediť si chvíľu pokojne, aj keď neudrží dlho pozornosť. Pokiaľ sa jeho ruky zamestnávajú niečím zaujímavým, vydrží pri jednej činnosti dlhú dobu. Jeho svalová súhra je už značne rozvinutá. Záľuba v precvičovaní novo objavených svalových zručností má vplyv na jeho správanie skôr ako záujem o činnosť samú. Dieťa behá, ľahko skáče, chodí samé hore aj dole po schodoch, vydrží stáť na jednej nohe dlhšie ako v dvoch rokoch.

Je poriadnejšie ako dvojročné dieťa. Už toľko netúži zabrat celú izbu pre seba ako pred pol rokom. Je prístupnejšie k radám dospelých. Teší ho pomáhať mamičke pri riadení v dome. Rado chodí na nákupy a na prechádzky do parku.

Vhodné zamestnania pre trojročné deti

Podobne, ako dvojročné dieťa, sa rado hrá so stavebnicovými kockami, ale venuje už väčšiu pozornosť tvaru a farbám. Skladá z nich vlaky, alebo napodobňuje stavby podľa vzoru, ktorý mu ukáže dospelý alebo staršie dieťa. Stavbu dokončí, ale hneď ju zase zbúra. Zaujíma ho viac sama

stavebná činnosť ako jej konečný výsledok. Aj keď ho zaujímajú farby, má väčšiu záľubu v tvaroch a v tom, aby sa k sebe hodili.

Modelovacia hlina. Miesi hlinu, valká z nej dlhé pásy alebo z nej robí guľaté ploché koláčiky. Rado ukazuje, čo urobilo.

Maľovanie. Rado prstami maľuje čiary. Pri maľovaní štetcom rado maľuje na veľkých plochách. Nepožadujeme od neho, aby sa držalo priamych čiar alebo obrysov. Potrebuje silný štetec s krátkou rúčkou a nie tenký prútik, ktorý nie je možné pevne držať v ruke. Vydrží maľovať dlhšie, ako vo veku dvoch rokov a viac sa už sústreďuje na to, čo robí. Rado sa chváli svojou prácou. Pracuje samé na svojom hárku papiera a pomaľuje ho jednou farbou. Občas použije druhú farbu a vytvára farebné škvrny. Používa viac rôznych druhov priamok a čiar, rado robí pokusy. Svojím výtvorom dáva rôzne mená, ale obyčajne pozná len dieťa samé čo ktorá kresba znázorňuje. Dospelý má len obdivovať, nikdy nemá kritizovať alebo sa pokúsiť ich opraviť.

Pastelky. Trojročné dieťa rado používa pastelky. Kreslí rôzne čiary a tvary. Častejšie ako pri maľovaní farbami sa mu podarí vytvoriť obrysy, z ktorých sa dá poznať, čo to je. Preto však maľovanie pastelkami nie je dôležitejšie ako maľovanie farbami. Používa mnoho rozmanitých farieb, objavuje ich vzájomný pomer, aj keď tomu nevenuje veľa pozornosti. Dáme mu pastelky, aby s nimi črtalo a čmáralo, ako sa mu zachce, veľkými, voľnými pohybmi ruky a pleca. Nedáme mu vyplňovať kresby v obrysoch alebo kolorovať obrázky.

Piesok. Má rado bedňu s pieskom alebo pieskovisko. Vydrží sa tam hrať veľmi dlho. Stavia cesty, kope jamy, naberá piesok do vedierok a prilieva do nich vodu. Mieša piesok, kamienky, drievka, a iné drobné predmety.

Knihy a obrázky. Zaujíma sa viac o knihy a obrázky ako dieťa dvojročné a vydrží pri nich dlhšie. Prejavuje záujem najmä o obrázky, ktoré majú nejaký vzťah k predmetom v jeho okolí. Postrehne rozdiely a podrobnosti na obrázkoch a rado vyhľadáva dva rovnaké predmety.

Rytmické cvičenia. Trojročné dieťa má radosť z rytmických pohybov. Rado behá a poskakuje podľa rytmu. Sluchovo postihnuté dieťa rovnako ako normálne počujúce rado pozoruje, keď druhí pohybom doprevádzajú detské pesničky a riekanky.

Pomer k majetku. Ochotnejšie sa s druhými delí ako dieťa dvojročné. Požičia svoje hračky iným deťom na dlhšiu dobu a dovoľí aby sa s ním hrali. Nosí do materskej školy svoje hračky a knihy. Berie si ich so sebou na návštevu ku kamarátom. Chváli sa svojimi šatami. Tie sú pravdepodobne jedinou vecou, ktorú by nepožičalo druhým. Nenástojí už na jednej hračke alebo na svojom vlastníctve tak ako v dvoch rokoch.

Pomer k druhým. Vydrží sa hrať s druhými deťmi dlhšie ako dvojročné. Ak je však s nimi ponechané príliš dlho, je ochotné sa pobiť. Vie sa hrať dlhšiu dobu samé, bez dozoru. Rado sa hrá vonku, kde sú tiež iné deti. Strieda sa s nimi na hojdačke a kĺzačke atď. Občas mu robí ťažkosti prispôbiť sa iným deťom. Matka sa u neho stále teší väčšej obľube ako otec. Niekedy sa u neho prejaví túžba byť ešte malým dieťaťom, chce sa maznať a nosiť. Niekedy chce mať alebo robiť veci, ktoré mu nemôžeme dovoliť. Ak s ním jednáme pokojne, prijme názor dospelých, robí mu potešenie, keď si môže vybrať, čo si má obliecť, alebo kde ísť. To mu dáva pocit uspokojenia. Tak odstránime nepríjemné situácie, ktoré vznikajú, keď sa dieťa domáha, aby bolo po jeho vôli. Rado si chvíľku pohrá s otcom a má radosť aj z pokojných chvíľ, strávených s niektorým z rodičov pri pozeraní kníh. Uvedomuje si už viac seba samého ako samostatnú osobnosť a chápe svoje vzťahy k druhým. Na druhej strane zase podlieha zmätkom, pletie si výmysly so skutočnosťou.

Potrebuje od rodičov porozumenie a upokojenie. Napriek tomu, že urobilo veľký skok dopredu od úrovne 2-ročného dieťaťa, zostáva ešte malým dieťaťom.

Reč trojročného dieťaťa. Trojročné normálne počujúce dieťa lepšie ovláda reč ako dvojročné. Jeho slovník je 3-krát bohatší. Skúša vyslovovať hlásky, slová, vety. Mnohokrát je však spôsob, ako používa slovnú zásobu, pre poslucháča nezrozumiteľný. Ak mu nestačí vlastný slovník, tvorí si nové slová. Venuje väčšiu pozornosť reči ľudí okolo seba.

Tie isté činitele pôsobia aj na vývin sluchovo postihnutého dieťaťa a urýchľujú jeho rozvoj. Ak sa vo dvoch rokoch na neho hovorilo a rodina mu pomáhala, aj keď vtedy zreteľne nereagovalo na reč, teraz reč pre neho už má zmysel. Venuje väčšiu pozornosť reči druhých, zvlášť keď sa týka nejakého predmetu, osoby alebo činnosti, ktorá ho zaujíma. Jedným z hlavných dôvodov, prečo sa máme s trpezlivosťou a vľúdnosťou venovať 2-ročným deťom je, aby sme v nich prebudili snahu pozorovať a učiť sa, ktorá je podstatnou súčasťou rozvoja dieťaťa v troch rokoch. Ak sme s dvojročným dieťaťom jednali ako s dvojročným, to znamená, ak sme mu odovzdávali myšlienky, činnosti a slovné prejavy, aj keď sme ho nenútili na ne reagovať, teraz v troch rokoch bude mať snahu zapáčiť sa, pozorovať, byť pozorné a ochotné na všetkom sa zúčastniť. Jeho správanie bude lepšie, pretože sme s ním zaobchádzali s porozumením.

V troch rokoch chápanie reči a počet slov, ktoré vie odzrieť, pokračuje rýchle dopredu. Viac si uvedomuje svoj vlastný hlas i hlasy druhých ľudí. Dovoľuje častejšie dospelým, aby sa k nemu priblížili a ochotnejšie napodobní reč druhých. Všima si viac, ako sa ľudia správajú a snaží sa ich napodobniť. Všetky tieto činitele sú nesmierne dôležité pri rozvoji porozumenia reči, pri odzieraní a používaní reči. Jeho rastúcu schopnosť musíme pestovať, ale nesmieme ju násilne rozvíjať, ani nútiť dieťa, aby vydalo zo seba viac, ako je schopné. Ak sme sa zaoberali s dvojročným ako s dvojročným, potom s trojročným sa budeme zaoberať ako s trojročným.

DIEŤA ŠTVORROČNÉ

Dieťa štvorročné je opäť iné ako trojročné. Viac toho vie, má jasnejšie predstavy o tom, čo má robiť. Rado obracia na seba pozornosť. Skúša uplatniť svoje svaly a svoje nápady a rôznymi prostriedkami sa pokúša využiť svaly a duševné schopnosti ľudí vo svojom okolí. Je duševne zrelšie a vie sa lepšie ovládať. Behá, skáče, lezie vo výškach, pokúša sa o atletické výkony a to všetko mu dáva pocit uspokojenia. Všetko čo robí, robí za nejakým účelom, aby niečo dosiahlo.

Nevie ešte dobre skákať, ale iné výkony ako beh, poskoky, lezenie a hádzanie loptou vykonáva s veľkou obratnosťou. Vie používať svoje ruky s väčšou istotou a vydrží pri jednom zamestnaní sedieť dlhšiu dobu. 4-ročné deti sa potrebujú pohrať vonku, aby mohli ukázať svoje vedomosti. Nechcú byť zatvárané v miestnosti, nemajú radi zavreté dvere a ploty. Prejavujú snahu odstraňovať prekážky nie preto, aby mohli ujsť, ale preto, že sa im nepáčia.

Vhodné zamestnania pre štvorročné deti

Stavebnicové kocky. Rado sa hráva so stavebnicovými kockami a malými modelmi nábytku. Z kociek chce postaviť niečo skutočné. Je hrdé na to čo vytvorilo a často sa to pokúša uchovať. Radšej stavia s inými deťmi než samé. Páčia sa mu kocky všetkých veľkostí, tvarov a farieb. Viac si všima tvar a veľkosť kociek a venuje pozornosť účelu, ktorý chce dosiahnuť.

Modelovacia hlina. Baví ho pracovať s hlinou. Chce z nej vytvoriť určitý predmet, pyšný je keď ho dokončí, maľuje ho farbami a ukazuje.

Maľovanie. 4-ročné dieťa používa prsty na vytváranie obrysov pri maľovaní. Niekedy sa mu podarí namaľovať predmety, ktoré chce poznať a chce aby sa o nich hovorilo. Ovláda lepšie svoje ruky, venuje väčšiu pozornosť okrajom a už toľko pri maľovaní neskĺza z papiera. Aj keď používa rovnaký druh štetca a papiera, drží štetec obratnejšie, nezviera ho už v pästi. Vie namaľovať rôzne

hrubšie predmety, ale nevenuje pozornosť vzájomnému pomeru veľkostí. Obyčajné predmety, ktoré považuje za najdôležitejšie, maľuje najväčšie. K svojej maľbe prejavuje pocity osobného vlastníctva. Používa viac farieb a menej často prekryva jednu farbu druhou. Vyžaduje pochvalu za svoju námahu, ale ak je chvály veľa, tvári sa pohrdavo.

Pastelky. Rado maľuje pastelkami. Často začína v hrubých obrysoch napodobňovať tvary písmen a obrázky. Necháme ho, aby si samé maľovalo a kreslilo, ako chce. Nebolo by správne predkresľovať mu abecedu, aby ju obkresľovalo. Nech napodobňuje písmená, ak bude chcieť a jeho kresby neopravujeme.

Riekanky a rozprávanie 4-ročné počujúce dieťa ráno počúva rozprávky. Veľmi pozorne sleduje vyjadrovacie prostriedky rozprávača, aby ich mohlo napodobniť. Rado dramatizuje a zveličuje. Chce byť pritom v spoločnosti ostatných detí. Chce poznať predmety a obrázky v knihách a chce vedieť, prečo to alebo ono bolo tak nakreslené alebo povedané. Má rado rozprávanie o konkrétnych osobách, napr. o obchodníkovi, mliekárke, pošťarovi atď. alebo rozprávky o zvieratkách a chce ich dramatizovať. Sluchovo postihnuté dieťa má tiež tieto záujmy. Rado sa pozerá ako sa pohybom doprevádzajú detské riekanky a samé sa pokúša ich dramatizovať.

Pomer k majetku. Je ochotné sa rozdeliť, ale väčšinou len s jedným kamarátom a dá druhým najavo, že sa rozdelil len so svojim „priateľom“. Rado obchoduje a pýši sa tým, keď má alebo dostane nejaký veľký predmet. Má rado domáce zvieratá, ale potrebuje väčšinou pomoc dospelých, aby s nimi vedel zaobchádzať.

Pomer k iným. Býva rado v spoločnosti druhých detí. Najradšej sa hráva vo dvojici, ale keď je pod dozorom, vie sa zahrať aj v skupine. Nemá rado byť zavretý v miestnosti a bude sa pokúšať o útek, akonáhle bude mať na to príležitosť. Často so sebou strhne i iné deti. Aj keď je matka pre neho najdôležitejšou osobou a jej súhlas či nesúhlas má pre neho veľký význam, začína si stále viac vážiť chvíle strávené s otcom. Vychádzky s otcom do parku, k rybníku, do zoo, zvlášť keď idú sami dvaja, zatlačia často do pozadia sklon utekať z domova. Vie bojovať za svoje práva a svoje vlastníctvo. Prejavuje však pritom viac sebaovládania a rozvahy a istý zmysel pre pravidlá. Má potrebu cítiť sa dôležitým (normálne počujúce dieťa má v tomto veku často tendenciu chváliť sa). Nie je si však zďaleka tak isté samé sebou, ako by sa to mohlo zdať dospelým podľa jeho činov. Potrebuje povzbudenie a podporu, dobrý príklad sebaovládania, úprimnosti a čestnosti zo strany rodičov, aby prekonalo toto štádium.

Reč štvorročného dieťaťa. Je veľmi rečné. Zaujímajú ho nové slová a chce ich používať v reči. Rado kladie otázky, zaujíma sa o všetko možné a čo sa dozvie, odovzdáva ďalej. Tiež sluchovo postihnuté dieťa prežíva v tomto veku obdobie, kedy sa túži vyjadrovať hovorenou rečou. Ak sa mu dostalo predbežného výcviku a ak ste na neho veľa hovorili, tak že si vytvorilo bohatú slovnú zásobu odzieraním, potom sa nebude cítiť tak bezmocné, ako keby sa s rečou vôbec nezoznámilo. 4-ročné sluchovo postihnuté deti väčšinou nemajú reč tak zrozumiteľnú, aby mohli vyjadriť svoje potreby. Často zároveň so slovami a zvukmi používajú posunky. V tomto období môžeme pre rozvoj reči vykonať veľmi veľa, pretože dieťa prejavuje veľkú snahu vyjadrovať sa hovorenou rečou.

Štvorročné dieťa nerado opakuje znovu a znovu cvičenia, ktoré sú mu už známe. Preto rodičia musia vynaložiť veľa úsilia a vynaliezavosti, aby udržali záujem dieťaťa i pri častom opakovaní. Ak so 4-ročným dieťaťom začneme preberať cvičenia podľa tejto príručky, zdoľá prvé cvičenia obyčajne veľmi ľahko. Bude nutné často meniť učebnú látku a postup, aby ho to nenudilo.

Štvorročnému dieťaťu sa veľmi ľahko sprotivia niektorí ľudia a niektoré veci. Rodičia musia mať veľkú trpezlivosť s týmito deťmi, navonok divými a ťažko ovládateľnými. Nie sú tak vyspelé, ako sa zdajú. Je treba pri nácviku reči a odzieraní postupovať opatrne, jemne a láskavo, nie násilne, hrozbami alebo trestami.

DIEŤA PÄŤROČNÉ

Päťročné dieťa stojí svojou celkovou vyspelosťou nad dieťaťom 4-ročným, je to však stále ešte predškolské dieťa, nezrelé pre čítanie, písanie a počty. Pozná ľudí okolo seba i svoje postavenie medzi nimi. Zaujíma sa viac o svet mimo domov. I keď potrebuje mať istotu, že sa vráti domov, kde je s láskou očakávané, predsa cíti určitú potrebu samé sa z tohto prostredia aspoň trochu vzdialiť.

Pri zamestnaniach, ako je maľovanie, kreslenie pastelkami, modelovanie, vie omnoho presnejšie vystihnúť, čo chce vyjadriť a obyčajne to vie aj pomenovať. Vie skôr požiadať o pomoc ako dieťa 4-ročné, ktoré sa domnieva, že všetko pozná a robí si po svojom. To znamená, že dieťa päťročné vie lepšie oceniť svoje schopnosti a vie, ako dosiahnuť lepšie výsledky. Je pyšné na svoje výtvory a na svoj majetok, ale sa s nimi chváli menej ako dieťa štvorročné. Cíti sa omnoho samostatnejšie. Považuje za samozrejmé mnohé veci, na ktoré sa 4-ročné dieťa musí pýtať.

Päťročné dieťa rado kladie otázky, ale nie už len preto, aby mohlo hovoriť. Preto je jeho spoločnosť pre dospelých menej únavná. V tomto období sluchovo postihnuté dieťa dychtí po tom, aby sme mu povedali ako sa volá a chce napodobniť reč. Správa sa podľa toho, aký príklad videlo doma. Robí to však bez snahy a túžby po napodobňovaní alebo preháňaní. Rado sa hrá s inými deťmi, zvlášť ho baví budovať stavby.

Neuznáva, prečo by malo stále robiť znova a znova tú istú vec. Miesto toho aby sa tomu vzpieralo, jednoducho taký povel nerešpektuje. Počujúce dieťa rozumie reči a ovláda ju natoľko, že sa vie bez ťažkostí dorozumieť s inými deťmi alebo dospelými. Dieťa sluchovo postihnuté, ak sme s ním začali včas, robí v tomto roku viditeľné pokroky. Prejavuje sa u neho porozumenie a používa reč, ktorú sa skôr naučilo. Pýta sa, ako sa to povie. Snaží sa zapamätať si slová a používať ich. Päťročné dieťa v porovnaní s dieťaťom troj- a štvorročným je už prirodzene vyspelejšie, ale predsa stále je to dieťa. Jeho detské potreby, zvlášť pri rozvíjaní reči, je treba uspokojovať s ochotou, vľúdnosťou a zároveň tiež s radostným zaujatím.

Príprava na čítanie. Je nutné, aby sluchovo postihnuté dieťa čítalo ešte viac ako dieťa normálne počujúce, ak sa má s ním vyrovnáť v slovnej zásobe a vedomostiach. Musíme u neho vypesťovať lásku ku knihám a často mu darovať knihu, ktorá ho zaujme a je primeraná jeho veku.

To však neznamená, že máme začať pri sluchovo postihnutom dieťati s čítaním skôr. Čítanie je proces, ktorý si človek neosvojí naraz, ale postupne. Sluchovo postihnuté dieťa pripravujeme na čítanie najskôr pomocou obrázkov už vo veku dva a pol roka, alebo aj skôr. Bude ho baviť porovnávať obrázky medzi sebou, alebo ich priradiť k predmetom, ktoré znázorňujú. Asi o rok neskôr si začne všimáť tlačené slová. V 4- rokoch alebo o pol roka neskôr vie poznávať tlačené slová a priradovať ich k príslušným obrázkom. Dokáže vykonávať úlohy podľa tlačených rozkazov. Ešte dlho potom však bude pre neho obrázok dôležitejší ako tlačené slovo. Keď budeme dieťaťu ukazovať knižky pre najmenších čitateľov, obracajme jeho pozornosť na obrázky nie na tlačené slová.

DRAHÍ RODIČIA !

Tento prehľad vývoja detí od dvoch do šesť rokov je úvodom k vlastnej výchovnej práci. Neodkladajte ho preto po prečítaní, ale vracajte sa k nemu! Poslúži vám zase, kedykoľvek budete potrebovať nejaké vysvetlenie. Bude vám pomáhať, aby ste mali jasno, čo môžete od dieťaťa na jednotlivých stupňoch požadovať. Uvedomte si však, že to čo sa tu hovorí o vývoji detí na jednotlivých stupňoch, platí len všeobecne a nie pre každý jednotlivý prípad. Každé dieťa je svojráznou osobnosťou, odlišnou od druhých detí a podľa toho s ním musíme zaobchádzať.

L I S T P R V Ý

**v ňom si prečítate základné poučenie,
ako konať a pracovať so svojim
sluchovo postihnutým dieťaťom.
Každý začiatok je ťažký, nedajte sa
však odradiť počiatočnými ťažkosťami.**

VZŤAH RODIČOV K DIEŤAŤU

Rodičom pripadá najkrajšia, zároveň však aj najťažšia a najzodpovednejšia úloha na svete. Rodičia, ktorí sú si vedomí svojej zodpovednosti, ktorí túžia po tom dať svojmu dieťaťu to najlepšie a chcú poznať, ako to dosiahnuť, oboznámia sa s touto príručkou a budú podľa nej pracovať. Sme presvedčení, že každý z vás myslí na dobro svojho dieťaťa a preto vás chceme zoznámiť s niektorými osvedčenými spôsobmi, ako vychovať zdravé, šťastné a duševne bystré dieťa.

Vaše dieťa je sluchovo postihnuté. Chcete, aby sa vedelo dorozumievať s ostatnými ľuďmi normálnym spôsobom, to je aby sa naučilo hovoriť a pomocou odzberania rozumieť hovorenej reči. Prajete si pre neho ešte mnoho iných vecí, ale teraz vám pravdepodobne robí najväčšiu starosť, aby vedelo hovoriť. Je to celkom prirodzené. Chcete aby dieťa hovorilo. Znepokojuje vás, že nehovorí. Nevie vám nič prezradiť inak ako posunkami. Nerozumie tomu čo hovoríte. Nevie, ako sa volá.

Akonáhle prekonáte počiatkové ťažkosti, môžete vo veľmi krátkej dobe naučiť dieťa rozumieť názvom rôznych predmetov a činností pomocou odzberania. Jeho prirodzená bystrosť mu uľahčí nahradiť chybný sluch zrakom a hmatom. Mnoho cvičení, ktoré uvádzame v tejto a ďalších častiach, sú cvičenia pripravené pre rozvoj reči. Dieťa sa musí naučiť používať svoje oči, ruky, zvyšok sluchu, pokiaľ ho má. Musí mať zásobu slov ktorým rozumie, aby slová, ktoré bude neskôr v reči používať, mali pre neho nejaký význam. Vašou úlohou teraz bude dodávať mu lásku k reči a chuť k slovnému vyjadrovaniu. **Dieťa musí reči rozumieť a potom až môže začať hovoriť.**

To všetko si ujasníte, ak budete preberať tieto cvičenia. Teraz však chceme zdôrazniť základný význam vzťahu medzi vami a vašim dieťaťom. Rozvoj odzberania a reči závisí na celkovom rozvoji dieťaťa. Celý jeho život – rozumový, citový, telesný, to, čo sa naučí, závisí na vzťahu, aký k nemu majú rodičia od jeho narodenia. Vzťahy, ktoré nadviaže v týchto prvých rokoch, budú rozhodovať o jeho budúcom úspechu.

Vzťahy závisia na citoch a city zaujímajú u malého dieťaťa prvoradú úlohu. Každé dieťa, či už počujúce alebo sluchovo postihnuté, pri svojom narodení pozná len jedinú reč, reč citu. Nerozumie hovorenému slovu, ale reaguje na dotyky, zvuky, hlasy ľudí okolo seba a na citový vzťah týchto ľudí k nemu. Potrebuje telesnú opateru, ale zároveň nesmierne potrebuje lásku. Potrebuje, aby ste ho držali v náručí, aby ste sa s ním láskali a tak mu dávali pocit bezpečia a istoty. Lásku potrebuje po celý svoj život. Ak jej v raných rokoch bude mať dostatok, naučí sa dôverovať samo sebe, spoliehať sa samo na seba a bude potom vyžarovať lásku a pokoj na iných ľudí.

Dieťa je bystré. Pozná, aké máte k nemu city. Aj keď ho budete poriadne živiť a poskytovať mu potrebnú starostlivosť, maznať sa s ním a láskať, ale nebudete v tom celkom úprimní, ak za touto správnu starostlivosťou o neho budete skrývať nervové napätie alebo netrpezlivosť, dieťa to vycíti.

Ak ide o sluchovo postihnuté dieťa je celkom možné, že sa u rodičov prejaví istá nechúť k nemu, pre jeho sluchovú chybu, roztrpčenie a bezradnosť, pretože výchova takéhoto dieťaťa znamená celkom nový problém a novú zodpovednosť. Dieťa vycíti tento napätý vzťah. I keď o tom neuvažuje a nevie to vyjadriť slovami, predsa to hlboko cíti. Potom sa stretnú rodičia s tým, čo nazývajú nevhodným správaním. City dieťaťa sa prejavujú v návaloch zlosti, kriku, trucovitosti, nepokojným spánkom v noci, somnambulizmom a nechúťou k jedlu. Niekedy sa prejavuje tiež ako príliš plaché, bojzlivé a nadmerne citlivé.

Tieto ťažkosti sa z rovnakých príčin môžu vyskytnúť aj u detí počujúcich. Niekedy sa prejavujú chybami reči, niekedy deti nehovoria vôbec, to sú tak zvané deti afatické. Aj u dieťaťa sluchovo postihnutého rozvoj reči a odzberanie môže byť oneskorené, pretože prežíva nervové vypätie.

Odzberanie, slovná zásoba a reč sa rozvíjajú súčasne. Budeme o nich hovoriť v tejto príručke vždy spoločne. Ako sme už povedali, závisia na celkovom rozvoji dieťaťa. Preto je dôležité, aby ste mysleli na svoje dieťa, na celú jeho osobnosť a nielen na jeho sluchovú chybu.

O DISCIPLÍNE

Jednou z prvých otázok, ktorú si kladú rodičia sluchovo postihnutého dieťaťa, je otázka disciplíny. Ako mám viesť dieťa k disciplíne, ako ho mám trestať za zlé správanie, keď mu nič neviem vysvetliť, nemôžem mu dohovoriť a často nerozumiem čo chce?

Pre mnohých z nás usmerniť dieťa znamená napomenutie, pokarhanie alebo telesné potrestanie podľa toho, či bolo dieťa zlomyseľné, nezbedné alebo len „zlé“. Dobré správanie je také, ktoré nie je dospelým na obtiaž. To však neznamená, že keď sme takéto správanie u dieťaťa dosiahli, že sme pre neho urobili to najlepšie. Keď trestáme dieťa pre nezbednosť, zaujímame sa o to čím sa prejavuje, miesto toho, aby sme sa snažili zistiť príčinu. Ak trpí niekto ustavičnými bolesťami hlavy, správny lekár mu nepredpíše len lieky proti bolesti. Vie, že bolesti by prestali na krátku dobu. Pacient, ktorý by užíval lieky dlhší čas, mal by predsa bolesti a možno že by pribudli i ďalšie fyzické ťažkosti. Správny lekár sa bude snažiť zistiť príčiny ťažkosti a odstrániť ich.

Zlé správanie malého dieťaťa býva dôsledkom nejakej vnútornej poruchy. Našou úlohou je nájsť túto príčinu a pokúsiť sa ju odstrániť. Je síce pravda, že sluchovo postihnuté dieťa býva netrepezlivé aj pre ťažkosti, ktoré mu spôsobuje sluchová strata, ale jeho správanie býva tiež odrazom správania rodičov. Ak vycítí, že sú rodičia nešťastní, potom samé býva tiež nešťastné. Rodičia, ktorí sú k sebe úprimní, sa najskôr zamyslia nad sebou a hľadajú príčinu v sebe. Vedia, že ak má vyrásť z dieťaťa vyrovnaný človek, vedome si riadiaci a ovládajúci svoj život, musia byť najskôr sami takí. Len si spomeňte na svoje detstvo, kedy ste sa riadili príkladom svojich rodičov a vaše konanie záviselo od toho, čo oni povedali, robili alebo mysleli. Keď ste vyrastali, uvedomovali ste si postupne, že niektoré ich zásady neboli zďaleka tak správne a rozumné. Ak sa rozpomätáte na svoje vlastné detstvo a vybavíte si v pamäti skúsenosti dobré či zlé, lepšie pochopíte, prečo dnes robíte tak, ako robíte. Nebudete potom svojim postojom k problémom každodenného života prekážať vlastnému šťastiu, ani šťastiu vášho dieťaťa.

Dieťa vie nielen veľmi dobre napodobňovať, ale má aj sklon zveličovať to, čo vidí u druhých. Ak vidí, že sa mračíte, vie sa zamračiť ešte viac ako vy, keď k dieťaťu hovoríte podráždeným hlasom, vníma to ako búрку. Pri najbližšej príležitosti, keď je samé podráždené, začne sa prejavovať tiež búrlivým spôsobom. Aj chladný výraz s nesúhlasom na vašej tvári mu vie nahnať strach, najmä keď je to dieťa sluchovo postihnuté a získava všetky vnemy zrakom. Pozrime sa na to z hľadiska dieťaťa. Žiadne dieťa nie je od narodenia zlé alebo tvrdohlavé. Je výtvorom svojho prostredia. Bude sa vyvíjať normálne len vtedy, ak rodičia pochopia a uvedomia si, že majú vo svojich rukách vytváranie jeho prostredia. Nikto z nás nie je dokonalý. Každý z nás má svoje chyby, svoje nedostatky, svoje slabé stránky, nervozity, podráždenosť, pocity neúspechu, keď sa cítíme nešťastní. Tieto pocity sú veľmi pravdivé. Ak si vieme priznať svoje slabosti, potom ľahšie dokážeme zistiť ich príčinu a spôsob, ako ich ovládnuť. Potom si budeme viac vážiť sami seba a bude sa nám ľahšie žiť s ľuďmi v našom okolí.

Pri výchove sa pozerajte na svoje dieťa ako na samostatnú osobnosť s vlastnými potrebami, záujmami, záľubami a s nechuťou k určitým veciam. Uvedomte si, že keď sa dieťa nevhodne správa nápadne tým dáva najavo, že sa potrebuje uistiť, či ho máte ešte radi, chce mať ozajstnú vnútornú istotu. Zachovajte k nemu úprimný, láskavý a pokojný vzťah. Potom všetko čo urobí, bude dobré a bude prospievať jeho duševnému i telesnému rozvoju.

Mnoho výchovných problémov sa vyrieši samo, akonáhle to začnete s dieťaťom preberať. Snažte sa, aby sa dieťa usilovne a s radosťou zamestnávalo aj keď len niekoľko minút denne priradovaním obrázkov k predmetom a porovnávaním farieb. Potom bude s hovoreným slovom spájať predmety a činnosti a to znamená, že začína odzerať slová z vašich pier. Majte z toho radosť a pochváľte ho! Bude šťastné a povzbudí ho to. Akonáhle spozná, že sa vie vyjadrovať zrozumiteľne, mnoho sa v jeho zlom správaní napraví. Vaše dieťa zo všetkého najviac potrebuje mať také zamestnanie, ktoré by ho zaujímalo. Dieťa, ktoré má vhodné zamestnanie, je spokojné a to sa odráža aj v jeho správaní.

O ODZERANÍ

Vzťah medzi vami a vašim dieťaťom bude hneď oveľa lepší, ak sa budete môcť dorozumieť. Dosiahnete to tým, že budete na dieťa normálne hovoriť a dieťa začne chápať pomocou odzerala niektoré slová. Odzerať a zásobu slov si môže osvojiť skôr, než začne samé hovoriť. Preto s ním môžete hneď začať. Pamätajte však, že **odzerať ešte neznamená vytvorenie reči** ! Keď vám vysvetľujeme spôsoby, ako naučiť dieťa rozumieť slovám, ktoré hovoríte, myslíme len na porozumenie slov a viet, a nie ich vyslovenie. Dieťa dá skoro nejakým spôsobom najavo, že rozumie niečo z toho, čo mu hovoríte. Zatiaľ sa s tým uspokojte a nevyžadujte, **aby po vás slová opakovalo** ! Nikdy ho nenúťte hovoriť. Ak má zvyšky sluchu a vníma slová aj sluchom, možno že začne samé opakovať niektoré zvuky. Musí to však urobiť z vlastnej vôle a vy ho k tomu nesmiete nútiť. Ak dieťa opakuje slová, neznamená to ešte že im rozumie.

Odzerať je umenie rozumieť reči inej osoby sledovaním pohybov ich pier a tvárových svalov. Len málo slov nášho jazyka je dokonale viditeľných na perách. Mnohým slovám, ktorých hlásky sa tvoria v ústnej dutine, rozumíme len podľa ich súvislosti s ostatnými slovami vo vete. Napr. slovo **káva** začína hláskou k. To odzerať nevidí. Z celého slova vidí len **-áva**. Mohlo by sa stať, že by ste dieťaťu niekoľkokrát opakovali slovo káva a ono by vám predsa nerozumelo. Ak ho použijete vo vete : „Máš rád kávu ? potom ľahšie pochopí a situácia (káva na stole) mu porozumenie uľahčí.

Je podivuhodné, ako veľa môže odzerať pochytiť len z neúplných slov, ktoré poznáva na perách a ako rýchle si vie vytvoriť potrebnú slovnú zásobu. To platí i o malom sluchovo postihnutom dieťati, ktoré sa začalo len teraz nedávno týmto spôsobom zoznamovať s rečou. Ako sme sa už v úvode zmienili, dieťa musí najprv vidieť predmet alebo činnosť o ktorej hovoríte. V týchto prvých mesiacoch ich musí dieťa vidieť vždy znovu a znovu, keď o nich hovoríte. Je treba mnohokrát každé slovo opakovať, aby si dieťa zapamätalo pohyb pier, ako idú po sebe a naučilo sa ich poznávať a rozumieť im.

A teraz niekoľko najdôležitejších pravidiel o odzerať:

1. Ukážte dieťaťu, o čom hovoríte !
2. Keď s ním hovoríte, musí byť vaša i jeho hlava v rovnakej rovine.
3. Vzdialenosť medzi vami a dieťaťom nemá byť väčšia ako poldruha metra. Ak budete príliš blízko, nebude môcť dieťa sústrediť svoj zrak na pohyb vašich tvárových svalov.
4. Nehýbte pri reči ani hlavou ani rukami, ale dajte tvári živý výraz !
5. Vyslovujte slová zreteľne a používajte normálnu výšku hlasu !
6. Hovorte správnu slovenčinou, nepoužívajte detské blábotanie !
7. Vyjadrujte sa úplnými vetami (okrem rozkazov, ktoré sa vyjadrujú deťmi slovesami napr. Bež ! Sadni si ! Jedz !)
8. Nepreháňajte výslovnosť a nerobte nadmerné pohyby úst pri reči !
9. Dbajte, aby vaša tvár bola osvetlená. Nikdy nehovorte so sluchovo postihnutým dieťaťom, keď ste obrátený chrbtom k svetlu !
10. Odstráňte prekážky, ktoré ležia medzi vašou tvárou a tvárou dieťaťa. Ruky pred ústami, cigareta, cigara, fajka, jedlo alebo žuvačka v ústach veľmi rušia odzerať.
11. Ak ste vy alebo dieťa unavení, potom odzerať pôjde veľmi ťažko.
12. Opakujte tú istú vetu najviac dvakrát. Ďalšie opakovanie nepomáha. Povedzte to inými slovami a ukážte dieťaťu o čom hovoríte !
13. Neočakávajte, že dieťa bude po vás slová opakovať !

V slovenčine máme skupiny hlások, ktoré pri odzerať vyzerajú úplne rovnako, ale zvukovo sa od seba veľmi odlišujú. Slabiky a slová, v ktorých sa vyskytujú tieto hlásky sa pri odzerať ťažko rozlišujú. Odzerať ich môže rozpoznať jedine podľa zmyslu vety. Patrí sem napr. : p, b, m.

Hovorte si pred zrkadlom : baba, mama. Tieto slová vyzerajú pri odzeraní úplne rovnako, je možné ich rozlíšiť len podľa súvislosti vo vete.

t, d, n, tiež vyzerajú podobne. Vata – vaňa, panna – päta, dám – nám, ten – deň dajú sa zase rozlíšiť len podľa zmyslu celej vety.

k, g, ch, h sú neviditeľné, pretože sa tvoria veľmi vzadu v ústach. Nie je vtedy napr. viditeľný rozdiel medzi slovami kul – hul. Len zmysel vety vám pomôže rozlíšiť o čo ide. To všetko poznáte neskôr.

Pamätajte si:

1. Niektoré hlásky pri odzeraní vyzerajú rovnako.
2. Hneď od začiatku hovorte v celých vetách, pretože vetné celky sú ľahšie pochopiteľné ako jednotlivé slová.
3. Spočiatku je nutné vždy dieťaťu ukázať o čom hovoríte, buď ukážte predmet alebo aspoň jeho obrázok.
4. Je veľmi dobré hovoriť si občas slová a vety pred zrkadlom a pozorovať pohyb pier pri jednotlivých hláskach.

VÝCVIK SVALOVEJ OBRATNOSTI

Každý svalový pohyb úmyselný alebo potlačený zvyšuje činnosť mozgu. Každý pohyb inej osoby , ktorý dieťa správne napodobní, pomáha mu rozvíjať pozorovaciu schopnosť a schopnosť rozlišovať rozdiely a podobnosti. Väčšina sluchovo postihnutých detí už od prírody vie dobre pozorovať a napodobňovať. Preto je veľmi dôležité cvičiť ich napodobňovacie schopnosti pre cieľ, ktorý im prinesie prospech.

Je treba, aby sa sluchovo postihnuté dieťa vedelo hrať s ostatnými malými deťmi. Musí sa ich hry naučiť. Je potrebné mu ukázať, ako má vykonávať rôzne činnosti, ktoré sa počujúce dieťa učí jednoducho, jedno od druhého alebo od dospelých. Musíme sa vyzbrojiť trpezlivosťou a vynaložiť mimoriadne úsilie na to, aby sme vzbudili záujem dieťaťa a uspokojili ho. Pomôžme dieťaťu, aby vedelo využiť všetky svoje schopnosti duševné aj telesné.

SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA V RODINE

Zaoberajte sa so sluchovo postihnutým dieťaťom ako s ostatnými členmi rodiny. Nech sa ako iné deti zúčastní podľa svojich schopností na domácich prácach, zábavách, výletoch atď. Správajte sa k nemu s rovnakou láskou a porozumením ako k ostatným deťom, nie však s väčšou. Nebuďte k nemu zhovievavejší pre jeho chybu a nerozkazujte ostatným deťom, aby mu ustupovali. Nech sa naučí čakať, až na neho príde rad a deliť sa o maškrtky a hračky s druhými.

Keď vám dávame tieto rady, nechceme tým nijako podceňovať chybu dieťaťa. Svojimi pokynmi sledujeme ten cieľ, aby ste obrátili pozornosť ku všetkým zložkám výchovy, ktoré môžu prispieť k normálnemu rozvoju sluchovo postihnutého dieťaťa. Práve s ohľadom na jeho zvláštne potreby je treba využiť každú príležitosť, aby sa sluchovo postihnuté dieťa považovalo za rovnaké ako ostatné deti a zúčastnilo sa na ich zábave ako rovné s rovným. V tomto prípade nemôžeme sluchovo postihnuté dieťa chrániť ani oddeľovať od počujúcich detí. Bude však treba vysvetliť druhým deťom, akú chybu má, aby pochopili prečo nehovorí. Toto vysvetlenie má byť krátke a jednoduché. Deti obyčajne lepšie pochopia stav vecí, keď sa im ukáže, než keď sa im objasňuje slovami. Ukážte deťom, ako hovoríte so svojim sluchovo postihnutým dieťaťom. Potom poznajú, že rozumejú tomu čo hovoríte a budú s ním hovoriť rovnakým spôsobom. Ak uvidia, že pristupujete k jeho sluchovej chybe pokojne a vecne, budú ju brať rovnako ako jednoduchú vec. Pamätajte, ak vy sami budete mrzutí nad svojim dieťaťom pre jeho sluchovú chybu a budete sa tým trápiť, váš postoj sa prenesie tiež na susedov – deti i dospelých. Pokiaľ je to len možné, v spoločnosti cudzích ľudí nevenujte sluchovo postihnutému dieťaťu nápadnú pozornosť. Nehovorte pred ním o jeho sluchovej chybe. Ak potrebujete svojim známym vysvetliť, že dieťa je sluchovo postihnuté, urobte

to radšej v jeho neprítomnosti. Ak je dieťa prítomné, dbajte o to, aby vysvetlenie bolo čo najvecnejšie. Sluchovo postihnuté dieťa, aj malé, ľahko vycíti, kedy sa o ňom hovorí. Dieťa nesmie vidieť na vašej tvári známky smútku pre jeho sluchovú chybu. Nesmiete dopustiť, aby dieťa bolo z toho dôvodu nešťastné.

NEUTUJTE ČAS NA VYSVETĽOVANIE

V mnohých prípadoch vyžaduje sluchovo postihnuté dieťa väčšiu pozornosť. Ak ho beriete niekam so sebou, chce vedieť kde ide. Tu vám veľmi pomôžu obrázky, ktorých význam stále zdôrazňujeme. Začnite si hneď robiť zbierku obrázkov, predmetov a činností, s ktorými sa dieťa denne stretáva a tiež zbierku fotiek osôb, ktoré dieťa pozná a často vídava. Ak beriete dieťa so sebou na nákup, môžete mu dopredu ukázať obrázky tovaru, ktorý sa dá kúpiť v potravinárskom obchode alebo v drogérii. Tieto obrázky nájdete v detských omaľovánkach, v obrázkových a reklamných letádoch.

Keď pôjdete na výlet, môžete mu ukázať obrázky ľudí a miest, ktoré uvidí. Môžete mu rozprávať: Pôjdeme k babičke, uvidíš tetu a strýčka. Bude tam Jožko a Jarko.

Nalepujte si do zošitov obrázky a fotografie miest a osôb, ktoré často navštevujete. Budete prekvapení ako vám pomôžu pri vysvetľovaní priblížiť vášmu dieťaťu prežitú udalosť.

Môžete rovnako dopredu ukázať dieťaťu činnosti, ktoré bude prežívať. Napr. sluchovo postihnuté dieťa býva často vystrašené, keď vidí ľudí v bielych plášťoch, pretože bolo mnohokrát na lekárskom vyšetrení. Kým vezmete dieťa k zubnému lekárovi, alebo k holičovi, vezmite ho najprv ako diváka, keď tam idete sami. Nechajte ho, nech sa zabáva pozorovaním. Nech sa pozerá v ordinácii zubného lekára ako si sadáte do kresla, ako vám lekár prehliada a opravuje zuby. Keď pôjde na prehliadku samé, nebudú s ním ťažkosti. Snažte sa dieťaťu vysvetliť každú situáciu, pokiaľ len môžete. Nepoukazujte pritom na jeho sluchovú chybu. Tú si má dieťa uvedomovať čo najmenej.

Nepočujúca manželka vynálezcu telefónu Alexandra Grahama Bella napísala o sebe: „Nepamätám si, že by som si zvlášť uvedomovala, že nepočujem. Samozrejme, vedela som o tom tak, ako sa vie, že svieti slnko. Ale nemalo to na mňa vplyv. Najsilnejším dojmom, ktorý sa dotýkal mňa a mojich sestier bolo to, že som bola o 18 mesiacov staršia a preto rozumnejšia a skúsenejšia.“ Pani Bellová mala dobrú a inteligentnú matku, ktorá miesto nárekov nad strateným sluchom svojho dieťaťa sa dala do práce, aby mu pomohla. Jej dievčatko sa stalo jedným z prvých nepočujúcich detí v Spojených štátoch, ktoré sa naučilo hovoriť.

Spočiatku matka nemala žiadne zvláštne vedomosti ani prípravy pre svoju usilovnú prácu. Stanovila si cieľ, aby sa jej dcérka stala normálnym človekom a mohla sa zúčastniť bez obáv života v spoločnosti počujúcich. Na dosiahnutie tohto cieľa pracovala matka systematicky. Otvárali sa pred ňou nové cesty. Tiež pred vami sa otvoria, ak budete vytrvale sledovať svoj cieľ.

VÁŠ OSOBNÝ PRÍKLAD

Niektoré príslovia sa mimoriadne dobre hodia na sluchovo postihnutých. Jedným z nich je : **Príklady priťahujú.** Sluchovo postihnuté dieťa zbiera vnemy z okolitého sveta predovšetkým zrakom. Zvlášť v prvých rokoch jeho života je príklad okolia pre neho všetkým. Je povinnosťou všetkých členov rodiny dávať dieťaťu dobrý príklad. Hrubosť, nedbalosť, zlosť, lakomosť, lenivosť a netrpelivosť, to sú vlastnosti, ktoré by sa nemali v rodine objavovať, pretože oči sluchovo postihnutého dieťaťa sú rovnako bystré ako uši normálne počujúceho dieťaťa. V jeho správaní sa bude ako v zrkadle odrážať správanie ľudí, medzi ktorými žije. Láskovosť, úprimnosť, pokoj, sebaovládanie, miernosť – to sú vlastnosti, ktoré sluchovo postihnuté dieťa predovšetkým potrebuje. Naučí sa ich len podľa príslovia : Príklady priťahujú.

Rodičia často hovoria o svojom sluchovo postihnutom dieťati: „Veď mu neviem nič vysvetliť. Ako sa s ním mám dorozumieť?“ Pravdu povediac, normálne počujúcemu dieťaťu vo veku dvoch až troch rokov tiež veľa nevysvetlíte. Obyčajne mu ukážete čo má robiť a počkáte, ako to urobí.

Oveľa menej pozornosti venuje dieťa tomu, čo mu hovoríte, než tomu, čo mu ukazujete svojim vlastným príkladom.

Keď sluchovo postihnuté dieťa začne chodiť do školy, prináša so sebou vo svojej vlastnej osobe obraz domova, z ktorého prišlo. Domov, v ktorom vládne láska, pokoj a vľúdnosť, vtlačá svoj znak i dieťaťu, ktoré má veľmi malú slovnú zásobu. Tento znak nezíska zo slovného poučovania, ale prijíma z ovzdušia, ktoré panuje v dome.

VÝCVIK ZMYSLOV

Na týchto stránkach budete často čítať o výcviku zmyslov. Sluchovo postihnuté dieťa prijíma vnemy zrakom, hmatom, chuťou, čuchom a zároveň tiež sluchom, ak má zvyšky sluchu. (Mnoho detí má tieto zvyšky veľmi slabé, niektoré však majú značné zvyšky sluchu, ktoré je možné cvičiť a veľmi užitočne využiť.) Vaše dieťa sa spočiatku musí spoliehať na zrak a hmat. Jeho oči pozerajú z predmetu na predmet. Chce všetko chytiť do ruky a dôkladne sa s tým zoznámiť.

Pamätajte, že súčasne môže sledovať len jednu vec. Ak mu chcete niečo ukázať a pritom mu povedať, ako sa to volá, doprajte mu najprv, aby si vec pozrelo a ak je to možné, aby sa jej aj dotklo – až potom o nej hovorte. Ak sa dieťa zaujíma o nejaký predmet, nebude sa chcieť dívať na vaše ústa. Akonáhle uspokojí svoju prvú zvedavosť, obráti sa na vás a bude u vás hľadať vysvetlenie. To bude pre vás vhodná príležitosť, aby ste mu povedali, ako sa to volá.

Výcvik zraku a hmatu postihnutého dieťaťa je možné robiť mnohými spôsobmi: dávame mu ohmatať predmety, brať ich do ruky, vážiť, skladať a prekladať, pozeráme si s ním obrázky, porovnávame ich spolu, dávame mu hračky rôznych tvarov, veľkostí a farieb – súpravy stavebnicových kociek, skladačiek atď., robíme s ním veľa cvičení svalovej súhry a rôzne detské hry.

Výchova v najútlejšom veku sa zakladá na napodobňovaní. Napodobňovanie je porovnávanie jednej veci s druhou. Mnohé z našich prvých cvičení, ktoré vám predkladáme, sú cvičenia na porovnávanie podobných predmetov alebo obrázkov. Tým začína výcvik zmyslov.

Názov „výcvik zmyslov“ je v skutočnosti nepresný a nevystihuje všetky činnosti, ktoré zaradujeme pod toto heslo. Všetky tieto cvičenia sú vlastne „výcvikom zmyslov“ pretože sa nimi cvičia všetky zmysly. Všetko, čo s malým dieťaťom robíme, mu pomáha, aby vedelo používať svoje oči a ruky. Keď ho učíme odzerať slová z pier, cvičíme jeho zrak. Preto aj odzieranie je výcvikom zmyslov.

Snažíme sa využiť jeho porušený sluch a hovoríme tomu „sluchový výcvik“. Príkladáme rúčku dieťaťa na svoju tvár, aby vnímalo záchvevy vznikajúce pri reči a voláme to dotyková metóda, čo je vlastne výcvik hmatu. Robíme celý rad cvičení na výcviku zraku, hmatu, sluchu, niekedy tiež chuti a čuchu.

Minul sa už čas, kedy sa hovorilo len o piatich zmysloch. Presnejším, ale ťažkopádnejším označením by skôr bol názov: výcvik zmyslovej citlivosti. Cvičíme dieťa, aby vedelo svojimi zmyslami vnímať život okolo seba a rozumieť mu. Do „zmyslového výcviku“ zaradujeme činnosti ako porovnávanie farieb, veľkostí, tvarov a materiálov. Sledujeme tým rozvoj návykov, pozornosti, napodobňovania, sústredenosti, súčinnosti, pozorovanie a združovanie predstáv.

Pri vykonávaní týchto činností s dieťaťom si pamätajte:

- a) Tieto cvičenia a činnosti sú len návodom. Sú to myšlienky, ktoré treba vyskúšať a nie prísne predpisy, ktorými sa musíte riadiť. Možno, že dieťa zaujme pripravené cvičenie, ale možno tiež, že sa postaví na odpor a rozháďže materiál, ktorý ste starostlivo pripravili, po podlahe. Ak sa tak stane, nestrácajte pokoj. Upracte to a skúste niečo iné. Máte príležitosť prejavit' vlastnú vynaliezavosť a obmieňať tieto cvičenia rôznym spôsobom.
- b) Uvedomte si, že medzi deťmi sú veľké rozdiely v schopnostiach, ktoré závisia na veku alebo predošlých skúsenostiach. Ak je cvičenie pre dieťa príliš ľahké a nudí sa už pri prvom opakovaní, prejdite rýchle k inému cvičeniu, viac náročnejšiemu. Ak je úloha

naopak príliš ťažká, prispôsobte si ju alebo počkajte, až dieťa bude pre ňu zrelé. Nedopusťte, aby sa dieťa nudilo, pretože je úloha príliš ľahká, alebo strácalo chuť k práci, pretože je úloha príliš ťažká.

- c) Vždy si pamätajte, že „výcvik zmyslov je len prostriedkom k cieľu“ a nie konečným cieľom. Sledujte, aby dieťa nielen vedelo usporiadať obrázky do dvojíc alebo správne zložiť skladačku, ale hlavne aby nadobudlo určité skúsenosti v učení. Ak sa naučí viac, ako vykonávať tieto jednotlivé cvičenia, vaše snahy boli úspešné.
- d) Dávajte dieťaťu len také úlohy o ktorých viete, že ich dokáže vykonať. Nedávajte mu úlohy príliš ťažké. Ak budete sústavne a dôsledne pre ne vyberať takú látku, ktorú zvládne, dosiahnete u neho stály a trvalý rozvoj. Týždne uplynú a naraz budete prekvapení, keď porovnáte dosiahnuté výsledky s tým, čo bolo na začiatku.
- e) Pamätajte si, že postoj k práci a pracovné návyky sú rovnako dôležité ako vedomosti. Ak si dieťa zvyklo pracovať nedbalo, znechutí si cvičenie a vyvinie sa u neho odpor k tejto činnosti alebo k vám a potom sú vedomosti, ktoré získalo bezcenné. Dieťa chce mať zábavu, chce sa hrať. Nech sú preto cvičenia zábavné a zaujímavé. Nech pomáhajú dieťaťu rozvíjať dôveru k vám, nech dieťa môže uplatniť aj vlastné tvorivé nápady.

Ak dáte dieťaťu príležitosť vykonať vec, ktorú dokáže, cíti úspech, za ktorú je pochválené a jeho výchova bude pokračovať rýchlymi krokmi dopredu.

CVIČENIE V POROVNÁVANÍ FARIEB

Dieťa si začína všimáť farby približne vo veku dva a pol roka. Preto sa naše prvé cvičenia budú zaoberať porovnávaním farieb. Popíšeme ich podrobnejšie. Rovnaký postup potom môžete použiť pri porovnávaní obrázkov alebo predmetov. Povedzme si hneď na začiatku, že niektoré dvojročné deti neprejavujú záujem o farby. Ak vtedy dieťa nebude chcieť porovnávať, odložte tieto cvičenia o niekoľko týždňov a dajte zatiaľ porovnávať predmety. Pri všetkých týchto cvičeniach musíte spočiatku hľadať a skúšať, čo vaše dieťa má rado a čo ho baví. Pri cvičení potom použite predmety, s ktorými sa rado hráva. Nikdy dieťa k ničomu nenúťte!

Pri cvičení na porovnávanie farieb používame pradienka nití, kúsky stužiek, farebné kocky alebo iné predmety jasných a výrazných farieb. Začneme možno so šiestimi pradienkami nití, dvoma červenými, dvoma žltými a dvoma modrými. Cieľom je vycvičiť dieťa, aby si všimalo rozdiel vo farbách nielen pri týchto pomôckach, ale aj pri všetkých veciach doma i vonku, ktoré denne vidí. Je mnoho spôsobov, ako urobiť porovnávanie farieb pre dieťa prítlačlivým. Napr. zoženieme si malé farebné škatuľky z umelej hmoty a do nich triedime pradienka alebo kúsky stužiek rovnakých farieb. Deti radi dávajú červené nite do červených škatuliek, modré do modrých atď. Spočiatku si vyberieme len tri farby. Zvolíme si červenú, modrú a žltú, pretože tieto farby sú bežné v každej domácnosti a pritom je možné ich názvy od seba ľahko rozlíšiť pri odzieraní. Celkom je sedem farieb, ktoré je možné vhodne využiť: červená, žltá, modrá, zelená, hnedá, čierna, biela. Keď už dieťa nejakú dobu farby pozná, môžeme pridať oranžovú, ružovú, prípadne ešte ďalšie farby a ich odtiene.

Dajme tomu, že začneme s červenými, žltými a modrými pradienkami. Rozložte jeden ich súbor na stole pri ktorom pracujete, alebo na podlahe, na pohovke, proste kde je to práve najvhodnejšie. Druhý súbor si položte do lona. Vezmete z lona do ruky možno červené pradienko, ukážte ho dieťaťu na chvíľku. Potom hľadajte na stole k nemu pradienko rovnakej farby. Priložte červené pradienko k modrému, potom k žltému. Po každom zakrúťte hlavou a povedzte: Nie. Keď nakoniec nájdete červené pradienko, prikývnite s uspokojením hlavou a povedzte: Áno. Použite podobný postup i so žltým a modrým pradienkou, až budete mať pred sebou tri páry pradienok. Potom obráťte pozornosť dieťaťa na to, že pradienka v každej dvojici sú rovnakej farby.

Vezmete potom jeden súbor, položte ho do lona, ukážte dieťaťu červené pradienko a spýtajte sa ho, či chce porovnávať farby. Možno, že bude chcieť. Je však tiež možné, že bude klásť červené pradienko vedľa modrého alebo žltého, zvlášť keď bude mať len dva roky. Pri všetkých týchto cvičeniach berte ohľad na vek dieťaťa. Nehnevajte sa, ani sa netvárite znechutené, ak urobí chybu.

Miesto toho mu pomôžte a keď sa mu to druhýkrát podarí, pochváľte ho! Môžete tieto cvičenia obmieňať. Napr. jeden súbor položte pred dieťa a druhý pred seba. Vezmete červené pradienka a naznačte dieťaťu, aby aj ono zdvihlo pradienka rovnakej farby atď.

Tieto cvičenia môžete využiť aj pre výcvik pamäti. Vložte modré a žlté pradienka do škatuľky, misky alebo košíka. Červené nechajte ležať pred sebou. Potom vezmete červené pradienka a spolu s ostatnými ich položte do škatuľky. Potom zase červené vyberiete. Opakujte to niekoľkokrát, až dieťa pozná, čo vlastne tým chcete. Môžete si vymyslieť rôzne obmeny týchto hier. Pamätajte si však, že každú hru, i tú najjednoduchšiu, musíte uskutočniť zábavným spôsobom. Premyslite si najskôr, čo chcete robiť a nie až vtedy, keď sa začínate s dieťaťom hrať. Myslite a plánujte dopredu! Ujasnite si, čo a akým spôsobom chcete dosiahnuť. Ak nebudete jasne poznať cieľ, ani vaše dieťa nebude správne reagovať. Dieťa dokáže sústrediť pozornosť len na krátku dobu a preto na vás nemôže čakať. Pri všetkej tejto práci, ktorá je pre vás nová, môžete uplatniť svoje vlastné metódy. Chceli sme vám len ukázať, ako možno postupovať. Prispôbujte svoje plány a zámery podľa potreby. Musíte sami poznať, kedy môžete byť dôsledný pri preberaní pojmov a kedy je lepšie upustiť od pôvodného zámeru a prispôbiť sa záujmom dieťaťa. Ak sa dieťa živo zaujíma o nejaký predmet, využite tento záujem. Zostavte si cvičenia o tomto predmete, ktorý práve priťahuje jeho pozornosť.

Niektoré deti, zvlášť mladšie ako dva roky, budú potrebovať niekoľko lekcií, aby zvládli správne cvičenie s farbami. Iné, o niečo staršie, to dokážu po niekoľkých pokusoch. Keď dieťa bezpečne pozná tri základné farby, pridáme iné odtiene týchto farieb a prípadne ďalšie farby. Upozorňujte ich na farby všade! Nechajte ich behať po izbe, nech porovnávajú pradienka a predmety rovnakých farieb so svojimi šatami alebo hračkami. Keď vidíte farbu, ktorú dieťa už pozná, upozornite ho na ňu a povedzte mu jej názov. Keď ho obliekate, hovorte s ním o častiach odevu: „Obliekaš si modré šaty. Kde máš svoje modré ponožky? Nájdi si žlté ponožky! Prines si červený sveter!“ atď. Ak máte záhradku, dovoľte mu, aby si vzalo pradienka von a prikladalo ich ku kvetom rovnakej farby.

Nečakajte však, že bude hneď správne odzerať názvy farieb. Hovorte s ním o modrých ponožkách, o červenej lopte alebo o žltom svetle, ale nečakajte, že vám ich na požiadanie prinesie. Bude vedieť porovnávať farby oveľa skôr, ako sa naučí poznávať názvy farieb. Bude vedieť poznávať podstatné mená omnoho skôr ako prídavné mená, označujúce farby.

Pri zoznamovaní sa s farbami využite vlastnú predstavivosť a vynaliezavosť. Jedna matka vymaľovala rôznymi farbami pingpongové loptičky. Dieťa sa rado dívalo, ako sa kotúľajú a skáču. Potom zbieralo loptičky rovnakej farby. Iná matka zhotovila malé bábiky z ústrižkov vlny. Nos, oči a ústa urobila z korálok. Nie je treba, aby tieto bábiky boli väčšie ako 10 cm. Ich zhotovenie je ľahké. Môžete ich urobiť z rôznych zvyškov vlny a deti ich majú väčšinou radi. Je pre nich zábavnejšie klásť vedľa seba dve červené bábiky ako dva kúsky stužiek alebo dve pradienka.

Cieľom týchto cvičení je naučiť vyberať farby a nie odzerať.

Môžete však pri týchto cvičeniach s odzieraním začať. Keď dieťa bude vyberať farby, pravdepodobne sa pozrie na vás, aby sa presvedčilo, či ste s jeho výberom spokojní. Ak sa na vás nepozrie v tej chvíli, ľahko sa ho rukou dotknite, aby sa k vám obrátilo. Ak vybralo nesprávnu farbu, povedzte: „Nie“. A zachovajte vážnu tvár. Ak to vykonalo správne, povedzte: „Áno“ a zatlieskajte. Musíte sa presvedčiť, že sa dieťa na vás díva a že jeho oči spočívajú na vašich perách, keď s ním hovoríte. Kedykoľvek mu máte odpovedať: „Áno“ alebo „Nie“, použite slová: Osobitne dbajte na to, aby videlo vašu odpoveď, keď odpovedáte na otázku, ktorú má dieťa na mysli, ale nevie ju ešte vysloviť. Spočiatku môžete súhlasiť prikývnutím alebo naopak zavrtením hlavy, keď odpovedáte, ale s postupom času dieťa pochopí „Áno“ a „Nie“ aj bez pohybov hlavy. Od samého začiatku ho cvičte, aby vedelo sledovaním vašich pier poznať, čo zamýšľate.

MATKÁM DETÍ DVOJROČNÝCH A MLADŠÍCH

Niektoré matky, ktoré začínajú pracovať podľa tejto príručky, majú deti veľmi malé vo veku dva alebo dva a pol roka. Tieto riadky sú venované im:

Mladšie dieťa nebude možno ešte zaujímať porovnávanie farieb, aj keď rado farby pozoruje. Ak ste už niekoľkokrát skúšali cvičenie s farbami a dieťa nepochopilo, nechajte ho miesto toho porovnávať predmety. Malé dieťa dáva prednosť veciam, ktoré môže vziať do ruky, ohmatať, zahodiť, pred vecami, ktoré môže len pozorovať.

Zaobstarajte si zásobu rôznych menších predmetov. Vždy dva a dva rovnaké: dve loptičky, dve kocky, dve zubné kefky, atď. Jednu súpravu rozložte po stole, druhú si položte do krabice na lono. Zdvihnite z lona jeden predmet a prezerajte predmety na stole. Prejavte váhanie a rozpaky. Potom náhle objavíte na stole rovnaký predmet, aký držíte v ruke. Spokojne sa usmejte a položte vedľa seba. Potom vezmite z krabice ďalší predmet a rovnakým spôsobom k nemu hľadajte druhý. Vezmete tretí predmet a podajte ho dieťaťu.

Ak sa dieťaťu podarí vybrať k tretiemu predmetu správny, zatlieskajte a prejavte nad tým veľkú radosť. Keď ste už k sebe všetky predmety priradili, položte jeden súbor predmetov pred seba a druhý pred dieťa. Zdvihnite jeden zo svojich predmetov a kývnite na dieťa, aby zdvihlo rovnaký predmet. Možno že to pochopí na prvý raz, možno že zaváha. Buďte trpezliví. Skúšajte to v priebehu ďalších dní, až to dieťa pochopí. Ak budete striedať predmety a spôsoby, ako ich porovnávať, budete mať pre dieťa zábavnú hru na dlhšiu dobu.

Keď dieťa pochopí, čo sledujete, a dokáže ľahko vyberať predmety, vráťte sa ku hre s farbami a pokúste sa znova porovnávať farby.

K predcvičovaniu porovnávania predmetov sa vracajte. Dieťa môže vyhľadávať v byte podobné predmety, pri umývaní riadu vám bude pomáhať triediť príbory. Otvorte mu zásuvku pre príbory a dieťa tam bude ukladať nože, vidličky, veľké a malé lyžice. Dovoľte mu, aby vám pomáhalo pri prestieraní stola pred jedlom. Keď ukladáte nákupy, upozornite ho na rovnaké plechovky so zeleninou, ovocím, mliekom, mäsom, s čistiacimi prostriedkami atď. Dieťa ich bude rado triediť, práve tak ako napr. pomaranče, citróny, jablká.

ÚVOD K SLUCHOVÝM CVIČENIAM

Keď začíname s dieťaťom pracovať, dávame mu také úlohy, ktorými sa u neho cvičí schopnosť pozorovať, sústrediť sa, byť pozorný. Práve tak cvičíme zmysly hmat, zrak, chuť a čuch, ale najmä sluch. Všetky tieto cvičenia spoločne spôsobia, že dieťa je čulejšie, vnímavejšie k svojmu okoliu a prejavuje väčší záujem o cvičenie. Chcete dať svojmu sluchovo postihnutému dieťaťu, pokiaľ je to vo vašich silách, rovnaké možnosti ako má normálne počujúce dieťa. To znamená, že s ním musíte prebrať rovnaké cvičenia, ktoré robieva každé normálne počujúce dieťa v predškolskom veku. Pri vykonávaní týchto cvičení je však treba venovať pozornosť osobitným potrebám sluchovo postihnutého dieťaťa.

Chceme zdôrazniť dôležitosť a význam výcviku sluchu vášho dieťaťa. V tejto príručke nájdete také cvičenia. Dočítate sa tiež o nich v odbornej literatúre. Nájdete ich pod heslami **reedukácia sluchu, výchova sluchovou cestou, akupédia, sluchová výchova** a podobne. Tieto rôzne názvy označujú to isté. Už pred mnohými rokmi odborníci, ktorí sa vedecky zaoberali výchovou sluchovo postihnutých detí, zistili, že len veľmi málo z týchto detí je úplne hluchých. Vyskytuje sa mnoho rôznych porúch sluchu. Každý prípad predstavuje odlišný problém. Chceli by sme, aby ste si uvedomili túto zásadu: Aj keby vaše dieťa bolo najviac sluchovo postihnuté, čím lepší výcvik sluchovou cestou od vás dostane, tým je to lepšie pre rozvoj jeho reči, odzneranie aj celkové správanie.

Na druhej strane, aby sme vás ušetrili sklamaniam, boli by sme radi, keby ste si uvedomili, že zo sluchovo postihnutého dieťaťa nedokázate urobiť normálne počujúce dieťa. Môžete mu však pomôcť v tom, aby vnímalo zvuky, zvlášť zvuky reči, môžete mu tiež pomôcť aby vedelo rozlišovať a spoznať rozdiely medzi zvukmi. Môžete to u dieťaťa dokázať počas dost dlhej doby tým, že budete robiť nasledujúce cvičenia. Tieto cvičenia musia byť pre dieťa zaujímavé a prítiahlivé.

Možno sa divíte, prečo vám radíme robiť sluchové cvičenia, keď vaše dieťa nepočuje, čo mu hovoríte. Čím lepšie sa naučí vnímať zvuky, tým lepšie tiež bude vnímať reč. Nikto z nás nedokáže

položiť presne deliacu čiaru medzi zvuk a vibrácie. Ak sluchovo postihnuté dieťa bude môcť vnímať zvuky alebo vibrácie, či obidva súčasne, lepšie si bude uvedomovať zvuky, ktoré samo vydáva, a bude mať viac podnetov, aby ich vydávalo.

Vaše dieťa má možno len malé zvyšky sluchu. Doteraz ich nepoužívalo, pretože ich s ním nikto necvičil, a preto ani nevie, čo je zvuk. Ak obrátíme pozornosť na niektoré zvuky, napr. na bubnovanie alebo zvuky hudobných nástrojov, alebo dokonca na samohlásky, naučí sa ich spoznávať a bude na ne reagovať. Toto všetko vyžaduje čas a reakcia dieťaťa sa nedá ničím urýchliť. Ak budete na dieťa naliehať a nútiť ho počúvať, tak všetko pokazíte. Ak je dieťa pokojné a má záujem, bude pri sluchových cvičeniach reagovať rýchlejšie a dôkladnejšie.

Ak dieťa vníma len vibrácie, môže sa naučiť rozlišovať len s pomocou vibrácií a spoznávať, odkiaľ zvuky pochádzajú. V poradniach sme videli deti, ktoré urobili pokrok od rozlišovania silných zvukov k rozlišovaniu celého radu viet sluchom. Tieto deti boli veľmi ťažko sluchovo postihnuté. Ich sluch sa samozrejme nezlepšil, ale dokázali využiť aj tie najmenšie zvyšky sluchu. Mali oveľa lepšiu výslovnosť a ich porozumenie reči pomocou odzberania pokročilo ďalej, než sa pôvodne očakávalo. A to všetko len preto, že dva, tri roky sa im dávali denne v dostatočnej miere sluchové podnety.

Nech už akýmkoľvek spôsobom sprostredkujete dieťaťu sluchové podnety, prispejete tým k zlepšeniu jeho výslovnosti a odzberania a tiež urobíte jeho život pestrejším a bohatším na citové zážitky. Tieto cvičenia musia byť zábavné a zaujímavé a nesmú sa dieťaťu vnucovať.

Radi by ste prirodzene vedeli, čo je najväčšou prednosťou vášho dieťaťa a aký je stav jeho sluchu. Chceli by ste ho znovu vziať k odbornému ušnému lekárovi, alebo na audiologické vyšetrenie, aby sa presne zistil stupeň jeho sluchovej straty. Neskôr, keď bude dieťa staršie, bude to nutné, najmä keď sa ukáže, že bude môcť používať slúchadlá. Vo veľkej väčšine prípadov je ale lepšie poznať stav sluchu malého dieťaťa z dennej práce s ním a z pozorovania, ako reaguje, než s pomocou formálnych sluchových skúšok. Máme tu na mysli najmä deti v najútlejšom veku. Až doposiaľ nedala veda pracovníkom, či už odborným alebo laickým, úplne spoľahlivé prostriedky, ako zistiť stav sluchu sluchovo postihnutých detí útleho veku. Opakované vyšetrenie v nezvyklom prostredí môže u dieťaťa vzbudiť nechut' a odpor ku všetkému, čo sa týka jeho sluchu. Bude lepšie, keď budete pokojne a sústavne vykonávať tieto cvičenia až do doby, keď bude dieťa staršie, alebo až sa presvedčíte, že skutočne počuje aspoň časť toho, čo mu hovoríte.

V ďalších listoch nájdete návody na cvičenia, ktoré môžete robiť. Niektoré sa vám budú zdať príliš zložité alebo podrobné. Považujte ich za recepty, ktoré je potrebné prečítať si dopredu, ako napr. recept na tortu a postup, ktorý musíte krok za krokom urobiť. Potom sa vám s nimi bude pracovať dobre a ľahko.

Vyučovací postup musí byť pre dieťa zábavný. Nemôžete ich do učenia nútiť nasilu. Posad'te si dieťa na kolená, ukazujte mu obrázky a hovorte o nich. Ústa majte blízko jeho ucha. Hovorte normálnym hlasom, nie príliš nahlas. Riad'te sa zásadou, že každý zvuk ktorý vaše ucho pociťuje neprijemne, alebo ktorého sa zľaknete, pôsobí tak isto aj na dieťa, napriek tomu, že má sluchovú chybu. Hovorte výrazným, jasným, zvučným hlasom blízko pri jeho uchu. Nedotýkajte sa však perami jeho ucha, pretože to dieťa neznáša. Príliš hlasné hovorenie za týchto podmienok je rovnako málo platné ako hovorenie šepotom. Ani jedno, ani druhé nezníe prirodzene a obidve skresľujú zvukovú stránku reči.

Ukážte dieťaťu obrázkovú knižku alebo knižku detských veršikov. Recitujte mu básničky s citom, výrazne, rytmicky. Robte to zakaždým len niekoľko minút a nepozerajte sa na to, či bude dieťa reagovať. Či už počuje alebo nepočuje, v každom prípade bude vnímať chvenie vášho hlasu a rytmus veršikov. Možno, že sa na vás obráti a bude sa na vás pozeráť ako keby niečo počulo. Možno si však bude naďalej pokojne prezeráť obrázky. Aj keď sa dieťa na vás obráti a bude sa na vás pozeráť ako keby niečo počulo, neprejavujte príliš vzrušenie alebo radosť. Usmejte sa a hovorte na dieťa ďalej, či už sa pozerá na vás alebo do knižky. Toto jednoduché cvičenie, často opakované,

nám pomáha budovať základy pre zlepšenie výslovnosti a odzberania, pre lepšiu reakciu na sluchové podnety bez ohľadu na veľkosť sluchovej straty a pre lepšie porozumenie okolitému svetu.

Spoznáte, že sluchový výcvik postupuje pomaly a nesmiete sa snažiť postup urýchľovať. Vieme, že chcete, aby dieťa počulo, a zaujíma vás, ako počuje. Nebuďte však netrpezliví a pokojne čakajte, až samo začne reagovať na sluchové podnety. **Sluchový výcvik je zdĺhavý.** Vydržte! Robte cvičenia s radosťou, so záujmom a dobrou náladou. Hovorte na dieťa, spievajte mu, rozprávajte mu o knižkách a obrázkoch, robte to nenútené niekoľkokrát denne po pár minút. Pretože príčina celého problému je v sluchovej chybe, sluchové vnímanie sa bude rozvíjať najpomalšie. Ale aj to málo sluchových cvičení má nesmiernu cenu.

Neponáhľajte sa s učením!

Doprajte čas na vykonanie úloh dieťaťu i sebe, zbavte sa nervového napätia, aby ste dieťaťu pomohli. Udržujte dieťa v dobrej duševnej pohode. Neočakávajte zázraky, že dvojročné dieťa bude robiť ako trojročné, a trojročné ako štvorročné.

ZÁVER

Prvý z našich Listov končí. Odporúčame vám, aby ste si každú časť prečítali niekoľkokrát. Keď budete mať skúsenosť s vykonávaním našich pokynov, pri novom čítaní sa vám ujasnia dôvody jednotlivých postupov a lepšie si utriedite svoje vlastné myšlienky a skúsenosti.

Jedna matka čítala po večeroch každú časť nahlas celej rodine. O každom cvičení potom diskutovali a dohovorili sa, ako budú pomáhať pri jeho realizácii. Ak sa pomoc sluchovo postihnutému dieťaťu stane záležitosťou všetkých členov rodiny, prospeje to nielen dieťaťu, ale celej rodine.

LIST DRUHÝ

**V ktorom sa dozviete, že hry nie sú strata času,
ale cvičenie ostatných zmyslov, ktoré dieťa
potrebuje aj k tomu, aby sa učilo odzerat' a rozprávať;
nájdete aj ďalšie pokyny ako začať s odzeraním
a zoznámite sa so skúsenosťami matky
trojročného nepočujúceho dievčatka.**

POZOROVAŤ, NAPODOBŇOVAŤ, SÚSTREDIŤ SA, PAMÄTAŤ SI

V prvej časti tejto príručky sme vám radili, aby ste dieťaťu rozprávali celými vetami. Dostali ste všeobecné poučenie o odzeraní. Hovorili sme vám o možnostiach a hraniciach odzerania. V tejto príručke nájdete ešte mnoho ďalších pokynov, ako učiť dieťa odzerat', pretože čítanie z pier je to najdôležitejšie, čo môžete dieťa naučiť už teraz. Pomocou odzerania bude rozumieť veľa slov už oveľa skôr, ako ich bude vedieť vyslovovať. Potom mu pomôžete, aby si ujasnilo, čo je to reč a aký má praktický význam

Keď hovoríme o odzeraní, nemyslíme tým, aby dieťa hovorilo. Umenie poznať slová podľa pohybu pier nedá ešte vašmu dieťaťu schopnosť, aby sa samo vyjadrovalo hovorenou rečou. Nečakajte, že bude po vás opakovať slová, ktoré mu poviete. Uspokojte sa s tým, že ho budete zásobovať slovnými podnetmi a nebudete ho nútiť, aby vám slovami odpovedalo. Jeho odpoveď sa môže skoro prejavíť tým, že vám podá predmet, o ktorý ste ho požiadali, alebo poslúchne pokyn, ktorý ste mu dali. To je všetko, čo môžete v tejto dobe požadovať. Teraz je vašou úlohou pomôcť dieťaťu, aby rozumelo tomu, o čom hovoríte.

Akonáhle dieťa spozná, že veci a činnosti majú svoje mená a naučí sa ich rozlišovať podľa pohybu vašich pier, podarí sa mu nadviazať kontakt s okolitým svetom. Jeho vnútorný život sa rozšíri, vymaní sa z odlúčenosti, do ktorej sa dostalo stratou sluchu. Aj keď má dosť veľké sluchové zvyšky a rozlišuje slová hovorené zblízka do ucha, bude aj napriek tomu potrebovať dopĺňať svoj sluch ešte aj očami. Čím bystrejšie bude sledovať reč druhých, tým skôr sa časom naučí rozprávať. Ak sa s dieťaťom rozprávate a učíte ho odzerat', tak každým dňom kladiete základy pre rozvoj jeho reči.

Zo začiatku je to pomalý proces. Dieťa si musí osvojiť nové návyky: pozorovanie, napodobňovanie, sústredenie a uchovanie v pamäti. Tieto návyky budete pestovať spoločne pri rôznych cvičeniach. Akonáhle sa dieťa naučí všimáť si rozdiely a podobnosti medzi predmetmi okolo seba, akonáhle spozná, že niektoré farby a tvary sú rovnaké, že niektoré farebné obrázky sú si podobné, vtedy si začne ukladať tieto poznatky do pamäti. Spájanie podobných predmetov je dôležitým cvičením, pretože samé odzeranie je takisto spájanie pohybov pier s predmetom, činnosťou a po nejakom čase i s pojmom.

Pri nácviku odzerania môžeme postupovať dvojakým spôsobom: sústavne alebo príležitostne. Všimnime si najskôr sústavný postup. Ako máme naučiť dieťa zoskupovať predmety, aby dokázalo spájať pohyby pier a predmety? Popíšeme vám niektoré spôsoby, ktoré sa používajú v poradniach alebo v materských školách pre sluchovo postihnuté deti.

Triedenie farieb

Cvičenie v triedení farieb sme uviedli už v prvej časti. Môžete ho obmeniť tým, že namiesto pradienok dáte dieťaťu triediť kúsok stužiek, rôzne tvary vystrihnuté z tvrdého, farebného papiera, farebné tyčinky a doštičky, alebo iný farebný materiál. Pri každej príležitosti môžete dieťa upozorňovať na farby. Nechajte ho triediť ponožky, farebné misky z umelej hmoty, stavebné kocky, autíčka, malé modely lietadiel, ktoré lacno kúpite v predajniach hračiek. Môžete tiež triediť gombíky alebo korálky do misiek rovnakých farieb.

Triedenie predmetov

Zabezpečte si malé hračky vždy po dva kusy - dve autíčka, dve loptičky, dve vlajky, dva bubny, dve lietadlá, dve malé gumové bábiky atď. Jednu súpravu hračiek položte na stôl pred dieťa. Zo začiatku nepoužívajte viac ako tri dvojice predmetov. Vezmite rovnakú hračku a položte ju osobitne. Potom k nej položte druhú rovnakú zo súpravy, ktorú má pred sebou dieťa. Vezmite ďalšiu hračku zo svojho súboru a vyzvite dieťa, aby vedľa nej položilo svoju takú istú. Ved'te jeho rúčku, ak potrebuje pomoc.

Dieťa to možno dokáže hneď, je však tiež možné, že vôbec nepochopí, čo od neho chcete. Možno bude mať práve chuť pohrať sa s hračkami, alebo ich rozhádzať. Ak je mladšie ako dvojročné, začne možno práve tým, že bude rozhadzovať všetky predmety. Ak ani po niekoľkých pokusoch nebude chcieť triediť predmety, nechajte to tak. Na druhý deň to skúste s inými predmetmi, hračkami, alebo naopak s niečím, čo nepripomína hru: s lyžičkami, nožikmi, vidličkami, slamkami, koreničkami, potravinovými konzervami.

Ak dieťa toto jednoduché triedenie ľahko ovláda a začína sa nudiť, dajte mu zložitejšie cvičenie. Schovajte jeden súbor hračiek alebo predmetov pod vankúš alebo vo vedľajšej miestnosti. Ukážte kde ste ho položili. Potom sa vráťte ku stolu, ukazujte predmety po jednom a dieťa bude hľadať a prinášať druhé predmety do páru.

Porovnávanie predmetov s obrázkom

Vystrihnite z časopisov, alebo nakreslite obrázky, ktoré sa verne podobajú hračkám alebo predmetom, ktoré ste používali predtým. Položte na nízky stolík tri obrázky. Podajte dieťaťu predmet alebo hračku, ktorá sa podobá jednému z obrázkov. Ak položí lietadielko na obrázok lietadla, alebo autíčko na obrázok autíčka, zatlieskajte a prejavujte radosť. Dieťa má mať pocit, že naozaj niečo dokázalo.

Obmeňte túto hru. Rozložte všetky predmety na stôl. Obrázky držte obrátené k sebe tak, aby dieťa na ne nevidelo. Vytiahnite jeden obrázok, ukážte mu ho a dajte mu pokyn, aby našlo k nemu rovnaký predmet. Ak sa budete pri tom tváriť tajomne, dieťa bude táto hra ešte viac baviť.

Porovnávanie obrázka s obrázkom

Pri tomto cvičení môžete použiť ktorékoľvek zo súborov obrázkov, ktoré ste si sami pripravili. Vybrané obrázky musia byť zo začiatku veľmi jednoduché. Na každom obrázku má byť len jeden predmet, vystrihnutý podľa svojich obrysov a nalepený na tvrdom papieri. Najlepšie sú obrázky predmetov, ktoré deti každý deň vidia: pár topánok, pomaranč, jablko, fľaša od malinovky, miska, tanierik atď. Každý obrázok máme mať vo dvoch prevedeniach.

Môžete si kúpiť, alebo sami vyhotoviť zábavné obrázkové loto s obrázkami kvetov, ovocia, zvierat, súčastí odevu atď. Položte veľký kartón s obrázkami na stôl. Potom vezmite jeden malý obrázok, ukážte ho dieťaťu a vyzvite ho, aby našlo na veľkom kartóne rovnaký obrázok. Staršiemu dieťaťu môžete dať naraz celý súbor malých obrázkov, aby ich roztriedilo a umiestnilo na veľký kartón.

Porovnávanie predmetov alebo obrázkov s hovoreným slovom

Toto je už naozajstné odzveranie. Položte na nízky stolík hračku, napríklad loptičku, ak ju má dieťa rado. Posadte sa oproti nemu na nízku stoličku tak, aby vaša tvár bola v rovnakej rovine ako tvár dieťaťa. Svoju tvár obráťte k nemu a k svetlu. Ukážte mu loptu a povedzte: „To je lopta“. Potom vezmite dieťa za ruku a položte mu ju na loptu a znovu opakujte. „Toto je lopta“ alebo „Tu je lopta“. Potom môžete napríklad kotúľať loptou a opäť povedať: „Lopta sa kotúľa.“ Premýšľajte, čo všetko sa môže s loptou robiť: odrážať od zeme, hádzaním schovať do tašky, gúľať k dieťaťu, vyhadzovať do výšky. Potom to predvádzajte. Budete mať pri tomto mnoho príležitosti hovoriť o lopte. Nečakajte, že dieťa bude hneď reagovať. Budete musieť hovoriť o lopte, aute, topánke alebo o lietadle veľa dní a vždy mu ukazovať ten predmet, kým sa dočkáte, že dieťa odzrie svoje prvé slovo.

Príležitostne, keď budete s dieťaťom hovoriť, pri učení, alebo v priebehu dňa, položte jeho ruku na svoju tvár tak, aby jeho prsty boli na čelustnej kosti a zvyšok ruky na líci. Ruku dieťaťa si kladieme na tvár preto, aby sme dieťaťu umožnili vnímať vibrácie spôsobené hovorením. Tým sa obracia tiež pozornosť k tvári hovoriacej osoby a to je dôležitá podmienka odzverania.

Používajte tieto hmatové cvičenia (kladenie ruky dieťaťa na svoju tvár) veľmi nenápadne a len ak sa dieťa tomu nebráni. Nepreháňajte to!

Ak dieťa prejavuje o toto všetko záujem, snaží sa vás pozorovať a chce vám rozumieť, urobte po nejakom čase ďalší krok vpred. Povedzte: „Podaj mi loptu“ a natiahnite k nemu ruku s pobádajúcim gestom. Ak vám loptu podá, prejavte nad tým veľkú radosť. Dieťa bude potešené svojím úspechom a bude chcieť znova opakovať činnosť, ktorá mu priniesla taký radostný výsledok.

Bude to možno trvať týždne i mesiace, kým sa dieťa naučí spoľahlivo poznať svoje prvé slovo, ale nedajte sa tým odradiť. Ak vytrváte, dieťa vám bude nakoniec rozumieť. Keď bude bezpečne poznať jedno slovo, pripojte k nemu druhé. Ak bude dieťa odzerať dve slová a ak vám podá správny predmet, ktorý menujete, môžete povedať, že začiatok bol úspešný. Začali ste budovať slovník dieťaťa.

Pre dieťa je táto činnosť ťažšia ako triedenie farieb a predmetov. Niektoré deti sa tomu budú brániť a nebudú sa chcieť zo začiatku na vás pozerieť. Vydržte však denne aspoň niekoľko minút. Vždy dbajte, aby dieťa videlo vašu tvár, dovoľte mu, aby sa jej dotklo. Ak má zvyšky sluchu, snažte sa, aby dieťa tiež počulo, čo hovoríte. Odzerať sa dieťa nenaučí za deň, ani za týždeň, ani za mesiac, ale stojí to za tú námahu, pretože je kľúčom k rozvoju reči.

Tak vyzerá sústavný výcvik v odzeraní. V týchto cvičeniach sa snažíte naučiť dieťa presne rozumieť slovu, ktoré prednášate a spájať ho s určitým predmetom alebo činnosťou. Toto slovo alebo tieto slová používajte v priebehu dňa v rozhovoroch s dieťaťom, aby malo viac príležitosti na praktické precvičovanie odzerania.

PRÍLEŽITOSTNÉ ODZERANIE

Okrem sústavného tréningu odzerania je potrebné pestovať príležitostné odzeranie. Rozprávajte sa s dieťaťom často v jednoduchých, ale správnych a úplných vetách. Veľa vecí pochopí dieťa už podľa toho, že o nich hovoríte v určitú dobu alebo na určitom mieste. Ak idete s dieťaťom von a vonku je chladno, povedzte mu to isté, čo by ste povedali počujúcemu dieťaťu: „To je zima! Obleč si kabát!“ Potom ho zaveďte ku kabátu a povedzte: „Tu máš kabát. Vezmi si kabát,“ a podajte mu ho. Ďalej mu môžete povedať: „Pôjdeme na prechádzku“ atď. Keď sa vrátite domov, skloňte sa tak, aby vaša tvár bola v rovnakej rovine ako tvár dieťaťa, a povedzte mu: „Vyzleč si kabát!“ Ak už robíte s dieťaťom, či pre dieťa čokoľvek, rozprávajte sa s ním o tom. „Už je čas na obed.“ „Musíš ísť spať!“ „Pôjdeš sa kúpať.“ „Teraz sa vykúpeš.“ Iné vety: Vonku prší, obuj si čižmy! Utri si topánky. Ocko čoskoro príde domov. Pod' sa vykúpať. Napuť si vodu! Vezmi si mydlo! Vezmi si zubnú kefku! Pod' von z vane atď.

Takéto rozprávanie je veľmi dôležité, aj keď dieťa dokáže pochopiť význam slov iba podľa danej situácie. Veľa vecí pochopí, keď mu o nich budete rozprávať v určitých situáciách, na určitom mieste, kde sa práve nachádzajú, alebo kde sa niečo deje. Nebude rozumieť každému slovu, ktoré hovoríte, ale bude rozumieť, čo chcete. Dlhو nebudete mať istotu, či chápe zmysel slov podľa situácie alebo pomocou ozajstného odzerania. Hlavné však je, že vám rozumie. Časom sa naučí spájať slová s významom.

Spomeňte si, koľkokrát sa musí počujúcemu dieťaťu niečo povedať, než pochopí, čo hovoríte. Snažte sa, aby vaše dieťa malo rovnakú príležitosť vnímať zrakom znovu a znovu vety, ktoré sa vzťahujú k významným udalosti jeho každodenného života.

Každé dieťa pokračuje v učení vlastným tempom. Neobmedzujte sa v odzeraní na pár slov, ak je dieťa schopné naučiť sa viac. Neurčujeme vám, ktoré slová a koľko ich máte naučiť. Napriek tomu vám prikladáme zoznam bežných slov a výrazov, ktoré môžete naučiť malé sluchovo postihnuté dieťa v priebehu niekoľkých mesiacov. Nacvičujte tieto slová sústavným výcvikom v odzeraní. Pri učení postupujte tak rýchlo, ako je len dieťa schopné. Akonáhle sa naučí chápať precvičené slová, pripájajte k nim ďalšie. Sústavné a príležitostné odzeranie do seba často zapadajú. Napr. keď pri lekcii sústavného nácviku odzerania máte pred sebou na stole loptu, bubon alebo lyžičku a s využitím zraku, hmatu a sluchu privediete dieťa k tomu, aby vám podalo lyžičku, je to

výsledok sústavnej práce v odzeraní. Keď však dieťa kŕmite a pritom mu príležitostne poviete: Vezmi si lyžičku,“ je to príležitostný nácvik odzerania, pretože čas, miesto a situácia mu pomáhajú, aby vám rozumelo.

Zoznámili sme vás s metódami nácviku príležitostného i sústavného odzerania. Varujeme vás, aby ste dieťa nenútili ani k jednému z týchto dvoch spôsobov. Možno, že sa nebude chcieť na vás pozeráť, nebude chcieť položiť svoju rúčku na vašu tvár, alebo sa od vás odvráti, keď mu budete chcieť niečo povedať. Nenúťte ho, aby sa na vás dívalo. Buďte trpezliví. Najmä pri príležitostnom odzeraní čakajte, až sa na vás samo pozrie a potom hneď niečo povedzte. Veľakrát za deň budú jeho oči hľadať vašu tvár a tu máte vhodnú príležitosť, aby ste mu povedali niečo o veci, ktorá ho práve zaujíma. Naučte ho, aby sa vám pozeralo na pery, odzeranie sa pomaly dostaví samé.

Neznepríjemňujte dieťaťu odzeranie tým, že ho budete zvierat' v náručí a násilím ho nútiť, aby sa na vás pozeralo. Čakajte. Za minútu alebo za dve sa samé od seba na vás pozrie a to je pre vás pokyn, aby ste k nemu prehovorili.

ZAPAMÄTAJTE SI!

Je potrebné zapamätať si niektoré pokyny, ktoré sú dôležité tak pre toho, kto odzerá, ako aj pre toho, kto sa pokúša s odzerajúcim rozprávať. Mimoriadne dôležité je pri práci s malým dieťaťom naučiť ho dávať pozor na pery hovoriacej osoby. Preto vám dávame pokyny v súhrnnom prehľade.

1. Držte svoju tvár v rovnakej výške ako je tvár dieťaťa. Keď sním hovoríte, sadnite si na nízku lavičku alebo na zem.
2. Dbajte na to, aby vaša tvár bola dobre osvetlená.
3. Pri sústavnom výcviku v odzeraní využívajte zrak aj hmat dieťaťa. To znamená: nechajte ho, nech sa na vás pozerá a súčasne pri tom držte jeho rúčku na svojej tvári!
4. Hovorte prirodzene. Nehovorte príliš pomaly! Nešeptajte. Nekričte! Nepreháňajte pohyby pier!
5. Hovorte o všedných denných udalostiach v dobe, kedy sa práve konajú.
6. Ukážte dieťaťu, o čom hovoríte. Ak ten predmet nemáte práve po ruke, prineste ho, alebo zaveďte dieťa k nemu. Nikdy nič nevysvetľujte posunkovaním alebo ukazovaním prstom.
7. Keď hovoríte s dieťaťom, nechajte svoje ruky v pokoji! Dieťa by sa vám nepozeralo na ústa, keby ste rukami gestikulovali. Dieťaťu však dovoľte, aby posunkovalo ako chce. Posunky sú pre neho teraz ešte hlavným dorozumievacím prostriedkom. Vy sami sa však vyvarujte napodobňovať jeho posunky!

DIEŤA ROZUMIE REČI SKÔR, NEŽ ZAČNE ROZPRÁVAŤ

Výcvik v odzeraní musí predchádzať výcviku reči. Dieťa vždy reči najskôr rozumie, kým sa začne samo vyjadrovať slovami. Musí mať určitú znalosť slov a ich významu, aby hovorená reč mala pre neho nejaký zmysel. To platí tak pre dieťa normálne počujúce, ako i pre dieťa sluchovo postihnuté. Normálne počujúce dieťa je zahrňované rečovými prejavmi matky takmer od samého narodenia. Napriek tomu to trvá niekoľko mesiacov, než porozumie aspoň niečomu z toho, čo mu matka rozpráva. A ešte dlhšiu dobu potrebuje k tomu, aby dokázalo povedať jedno alebo dve slová. Učiť sluchovo postihnuté dieťa rozprávať nie je len nejaký mechanický postup, pri ktorom by stačilo dieťaťu ukázať, aké pohyby má robiť perami a ako tvoriť hlas. Reč je prostriedkom na vyjadrovanie myšlienok. Dieťa musí cítiť potrebu rozprávať, musí rozumieť slovám, mať slovnú zásobu, až potom sa vyvinie u neho schopnosť vyjadrovať sa samostatne hovorenou rečou.

Potrebu hovoriť pocíti veľmi skoro a bude sa pokúšať hovoriť. Veľmi často bude robiť správne pohyby pier, ale bez hlasu, alebo bude vydávať hlas, ale bez správnych pohybov pier. V obidvoch prípadoch, nech už sú to samotné pohyby pier alebo len hlasové prejavy, žije dieťa v predstave, že vám niečo hovorí a snaží sa to povedať čo najlepšie. Keď skúša hovoriť svojim

spôsobom nejaké slovo, prejavte nad tým radosť, ale nie veľa vzrušenia. Stáva sa, že niektorá matka je taká šťastná, keď jej dieťa prvý krát povie mama, že svojím prudkým nadšením vyvedie dieťa z miery tak, že dieťa nechce potom slovo opakovať. Prijímajte pokojne slová, ktoré dieťa povie (niekedy sú to len časti slov), nepokúšajte sa hneď naprávať jeho výslovnosť. Môžete iba položiť ruku dieťaťu na svoju tvár a potom jeden, alebo dvakrát vyslovte to isté slovo. Nikdy nehovorte: „To je zlé.“ Niekedy z celého slova povie iba samohlásky, (namiesto tata, povie iba – a – a alebo namiesto kabát povie – a - b – a – t). Aj to je pre začiatok dobré. Dajte mu najavo, že ste s ním spokojný, keď dokáže správne vyslovovať samohlásky. Niekedy vysloví celkom zrozumiteľne „mama“, aj keď sa toto slovo nevzťahuje k mame. Inokedy zase povie v správny okamih, keď niekto odchádza „pá, pá“ a máva mu na pozdrav. Prejavte radosť nad týmito výkonmi, ale nenúťte dieťa, aby ich opakovalo. Buďte spokojný s tým, čo hovorí samo od seba, zo svojej vôle.

ZOZNAM SLOV VHODNÝCH NA ODZERANIE

Hračky: balón, lopta, auto, trúbka, bubon, bábika, voz, kočiar...

Osoby: mama, otec, teta, ujo, babka, dedko, vlastné mená súrodencov a kamarátov, dievča, chlapec, pán, pani...

Zvieratá: pes, mačka, myš, kôň, krava, ovca, kohút, sliepka, zajac, žaba, koza, hus, ryba, mucha...

Hlasy zvierat: hav, mňau, bú, bé, mé...

Časti tela: telo, oko, ucho, nos, ústa, fúzy, vlasy, hlava, ruka, noha, zuby, jazyk, čelo, päta, koleno...

Oblečenie: šaty, topánky, šál, sveter, nohavice, ponožky, pančuchy, kabát, župan, čižmy, gumové čižmy, klobúk, čiapka, dáždnik...

Byt: izba, kuchyňa, predsieň, chodba, špajza, záchod, pôjd, schody, pivnica, kúpeľňa...

Veci v izbe: stôl, stolička, gauč, posteľ, stolček, dvere, okno, lampa, rádio, televízor, váza, hodiny, obraz...

Veci v kúpeľni: vaňa, umývadlo, mydlo, pasta, zubná kefka, špongia, voda, uterák, vešiak...

Veci na stole: nôž, vidlička, lyžica, lyžička, tanier, miska, misa, pohár, hrnček, soľ, obrus...

Veci na dvore: piesok, lopata, vedierko, kanva, rebrík, tráva, blato, kaluž, hojdačka, strom, vtáky...

Nápoje a pokrmy: voda, polievka, mlieko, káva, čaj, kakao, malinovka, chlieb, zemiaky, sladkosti, zmrzlina, cukríky, mäso, saláma, párok, šalát, pivo, med...

Dopravné prostriedky: auto, autobus, električka, trolejbus, voz, lietadlo, motorka, bicykel, vlak, vagón...

Určenie miesta: doma, von, v izbe, v kuchyni, na dvore, na ulici, v pivnici, na pôjde, v kúpeľni..

Číslovky: jeden, dva, tri, štyri, päť...

Farby: červená, žltá, modrá, zelená, biela, čierna, hnedá...

Prídavné mená: malý - veľký, horúci - studený, sladký - kyslý, drsný - hladký, tučný - chudý...

Jedlá: raňajky, desiata, obed, večera...

Rôzne: hodinky, náramok, záhrada, vlajočka, kniha...

Príkazy: zatvor dvere, otvor dvere, zatvor okno, otvor okno, umy si ruky, učeš sa, vyčisti si zuby, poď sem, poď k otcovi, choď k mame, polož, zober, behaj, skáč, utekaj, zatvor oči, otvor ústa, choď spať, choď sa hrať, zober, daj do..., obleč si..., vyzleč si..., zapni, utri si ústa, daj mi...

Tento zoznam je nie záväzný, je to len návrh. Nie je potrebné držať sa určitého postupu. Učíme ho deti len príležitostne a využívame ho keď potrebujeme. Pri slovách, ktoré pri odznení vyzerajú podobne, používame ohmatávanie tváre, napr. mám a dám pri odznení vyzerajú rovnako, ale zvukovo sú odlišné a túto odlišnosť môžeme zachytiť hmatom. Nepoužívajte slová mama a baba, môžete sa pred zrkadlom presvedčiť, že vyzerajú úplne rovnako. Hovorte radšej mama a babka, alebo starká, nedôjde tak často k zámene.

Podobne sa tiež zamieňajú číslovky tri - štyri, dva - päť. Preto ich neučme v rovnakej dobe, súčasne, najskôr naučme jednu a keď ju dieťa dobre pozná, potom ho učme druhú.

Niektoré deti používajú slovo „mama“ a nevedia, čo znamená. Označujú týmto slovom každú ženskú osobu. Keď vaše dieťa povie mama, prejavte radosť, ukážte na seba a opakujte: mama. Potom ukážte dieťaťu niekoľko svojich fotografií, kde ste sama, a opäť hovorte „mama“. Čoskoro bude toto slovo spájať s vašou osobou.

PLÁNUJTE CVIČENIE!

Dĺžka cvičenia sa plánuje podľa toho, ako dlho vydrží dieťa pozeráť sa sústredene na ústa. Zo začiatku to bude možno len chvíľočka - no využite aj to! Neskôr vydrží dve až tri minúty, preto môžete dobu predlžovať z troch na päť, desať minút a viac. Celá lekcija nemá byť dlhšia ako 30, nanajvýš 45 minút. Nenúťte dieťa k práci, keď je unavené. Pomôcky si zhromaždíte na jedno miesto a udržiavajte ich v poriadku! Plánujte, čo budete robiť a pokiaľ je to možné, držte sa plánu. Ak zaujíma dieťa niečo iné, prispôbte plán jeho záujmu. Pracujete vždy s jednou vecou, ostatné dajte bokom, aby nerozptyľovali pozornosť.

Ved'te si denník!

Po každom cvičení si zaznamenajte, čo ste prebrali. Aj keď denné pokroky budú malé, o niekoľko mesiacov vám bude denník dokladom, aký veľký krok vpred ste s dieťaťom urobili.

Zamýšľajte sa nad svojou prácou!

Zaznamenávajúte si úspechy i neúspechy. Pri neúspechoch sa snažte zistiť príčinu: Bolo dieťa príliš dlho večer hore? Neboli ste vy roztržitý? Vyrušoval vás niekto? Nenudilo sa dieťa, pretože 2 - 3dni po sebe robilo to isté? Bolo cvičenie príliš ľahké, alebo naopak príliš náročné?

Pracujte s dieťaťom len vtedy, keď ste obidvaja oddýchnutí! Najvhodnejšia doba je hneď po raňajkách, keď ostatné deti idú do školy, alebo po obede, keď mladšie deti spia. Vyberte si taký čas, ktorý vám najviac vyhovuje. Zariad'te si to tak, aby ste mali pokoj, nikto vás nerušil a nemuseli ste sa ponáhľať.

Z DENNÍKA MATKY TROJROČNÉHO DIEVČATKA

Na ukážku pripájame časť denníka jednej matky trojročného nepočujúceho dieťaťa. Ponúkame vám úryvok z denníka ako vzor. Vaše skúsenosti budú možno iné. Ale ak budete čítať jej

záznamy uvidíte, aké je užitočné plánovať prácu dopredu, upraviť plán podľa svojich možností a podľa situácie, ako aj spätne sa zamyslieť nad dennými cvičeniami, ktoré vám možno priniesli úspech alebo sklamanie.

Denník zachytáva prácu ôsmich dní. Záznam každého dňa sa skladá z dvoch častí:

- 1.) zo stručného plánu
- 2.) z podrobnejšie rozvedených výsledkov.

1. deň

Plán: 1.) Zistiť či dieťa vie rozlišovať podobnosti tvarov.
2.) Porovnávanie rovnakých predmetov.

Priebeh a výsledok: 1. Bety prišla váhavo a posadila sa k malému stolíku, kde sme mali farebné doštičky rôznych tvarov: trojuholníkové, štvorcové, obdĺžnikové, okrúhle a oválne. Dieťa s potešením vkladalo tieto doštičky podľa tvaru do otvorov v podložke.

2. Na stolček som položila štyri predmety: vlajočku, loptu, kúsok mydla a zubnú kefku. Druhú sadu týchto predmetov v krabici som si vzala na kolená. Vzala som zo stola vlajočku, podržala som rúčku dieťaťa na svojej tvári a povedala som: „To je vlajočka.“ Položila som rúčku dieťaťa na vlajočku. Vybrala som z krabice druhú vlajočku a naznačila som, že si prajem, aby ju Bety položila vedľa vlajočky na stole. Taký istý postup som opakovala aj s ostatnými predmetmi. Dieťa sa s radosťou dotýkalo mojej tváre a potom predmetov a priradovalo ich k sebe niekoľkokrát a úplne správne.

2. deň

Plán: 1.) Pretože som predpokladala, že by si Bety mohla všimnúť pri podobnosti tvarov aj podobnosť farieb, pokračovala som v tejto práci, ale s rôznymi predmetmi. Najprv som chcela, aby porovnávala obrázkové loto.
2.) Porovnávanie predmetov s obrázkami.

Postup a výsledok: 1. Bety prišla dnes ochotne. Umiestnila som pred ňu na stolík veľkú dosku lota. Potom som zobrala malý obrázok, ktorý zodpovedal obrázku na veľkej doske lota, a pozerala som sa na veľkú dosku. Bety pochopila môj zámer, našla obrázok zodpovedajúci obrázku na veľkej doske a umiestnila malý obrázok naň. Pochválila som ju a ona nedočkavo pokračovala v hre. Umiestnila správne všetky malé obrázky na dosku.

2. Dopredu som si pripravila karty s obrázkami topánky, zubnej kefy, vlajočky a lopty. Umiestnila som ich na stolík. Ozajstné predmety som si položila na kolená. Najprv som zobrala topánku a povedala som: „To je topánka.“ Podala som ju dieťaťu a ono ju položilo vedľa svojej topánky. Usmiala som sa: „Áno, to je tvoja topánka.“ Potom som sa pozrela na stôl: „Kde je obrázok topánky?“ Bety hneď položila ozajstnú topánku na obrázok. Porovnali sme tak všetky predmety s obrázkami na stole. Uvedomujem si, že Bety nerozumie slovu, ktoré hovorím, ale rozumie, že určité veci patria k sebe. Pretože vie dobre pozorovať, pokúsim sa zajtra zistiť, či je schopná pamätať si, čo vidí.

3. deň

Plán: 1.) Zistiť, či si Bety pamätá, čo vidí.
2.) Zčať s odzieraním a zistiť, či Bety dokáže porovnať predmety lopta a topánka hovoreným slovom.

Postup a výsledok: 1. Bety radostne pribehla na cvičenie. Vzala som dnes inú stranu obrázkového lota. Položila som dosku lota pred ňu na stolík, malé obrázky som držala v ruke. Jeden z nich som

jej na chvíľu ukázala a hneď som ho schovala za seba. Pozrela som sa na veľkú dosku a naznačila som že chcem, aby mi ukázala zodpovedajúci obrázok na veľkej doske. Najprv zostala zmätená. Ukázala som jej teda sama správny obrázok na doske a zatlieskala som, aby som jej dala najavo, že to bolo správne. Potom som jej ukázala druhý obrázok a rýchlo som ho schovala. Tentoraz pochopila a nadšene ukázala prstom správny obrázok na doske. Takto to urobila so všetkými obrázkami, ktoré som jej ukázala. Nakoniec som jej skúsila ukázať dva obrázky naraz, ale buď už bola unavená, alebo nerozumela, pretože nereagovala. Zmenili sme teda hru.

2. Položila som loptu a topánku na kolená a ich obrázky na stolík. Podržala som rúčku dieťaťa na svojej tvári a povedala som: „Ukáž mi topánku!“ Vzala do rúčky topánku. Bola so rada. Ale keď som vrátila topánku na kolená a povedala: „Ukáž mi loptu!“ vytiahla opäť topánku. Skúšala som to viackrát, ale dieťa stále vyťahovalo predmety náhodne.

Pozn.: Bety ešte nepochopila podstatu odzerania. Musím postupovať pomalšie. Som nedočkavá, aby dieťa rozumelo čo hovorím, takže od neho žiadam príliš veľa. Bolo to pre mňa veľké sklamanie, keď som si uvedomila, že nerozozná tieto dve slová. Bojím sa, že som dala svoju nespokojnosť príliš najavo, odstrčila som Bety a ona začala byť mrzutá. Zhodila obidva predmety a obrázky na zem. Snažila som sa ju prinútiť, aby všetko pozbierala, ale Bety sa vzpierala. Druhýkrát si musím dať pozor a nedopustiť, aby som prejavila sklamanie nad jej neúspechom a neodradila ju od našej práce.

4. deň

Plán: Dnes budeme robiť viac takých cvičení, ktoré ju bavia, aby som napravila včerajšie nedorozumenie a získala ju opäť pre spoluprácu.

- 1.) Porovnávanie tyčínok podľa farieb.
- 2.) Porovnávanie piatich predmetov s obrázkami.
- 3.) Opäť skúsiť porovnávanie hovorených slov topánka a lopta s predmetmi.

Postup a výsledok: 1. Bety sa rýchlo vžila do hry s farebnými tyčinkami a hrala hru s chuťou. Položila som na stolík po jednej tyčinke z každej farby, ostatné tyčinky som podala Bety. Priradzovala ich správne podľa farieb na kôpky.

2. Takisto predmety s obrázkami porovnávala veľmi pohoťovo.

3. Dnes som položila topánku a loptu pod vankúš na gauči a dovolila som Bety, aby sa pozerala ako ich schovávam. Potom som povedala: „Nájdeme topánku.“ Vzala som ju za ruku a našli sme spolu topánku. Nevedela, čo chcem, keď som hovorila slovo „topánku“. Dnes sa nerozčuľovala. Tento postup som opakovala viackrát. „Kde je topánka?“ „Nájdeme topánku!“ Vždy som ju viedla za ruku k predmetu. Keď som ju večer vyzúvala, pozerala sa na mňa a ja som jej povedala: „Vyzujeme topánku! Ukáž topánku! Toto slovo budem často opakovať.“

5. deň

Plán: 1.) Porovnávať obrázky s predmetmi podľa pamäti.

2.) Používať farebné tyčinky na skladanie obrázkov.

3.) Začať s používaním malých obrázkov, znázorňujúcich tvár pri vyslovovaní samohlások ú - í.

Postup a výsledok: 1. Bety pracovala veľmi dobre. Jej záujem nepochybne rastie. Už dlhšie udrží pozornosť. Dnes som po miestnosti rozmiestnila loptu, topánku, vlajočku a zubnú kefku. Potom som jej ukázala na sekundu obrázok jedného z týchto predmetov a povedala som: „Nájdí loptu!“ Myslela som, že je to zábava. Samozrejme spájala predmet s obrázkom a nie so slovom, ale slová si všimla tiež.

2. Potom sme sa hrali s farebnými tyčinkami rôznym spôsobom. Zostavila som z nich obrazec a Bety ma napodobnila.

Vždy, keď sme zostavovali obrazec, uložili sme opäť tyčinky do krabičky a potom sme pokračovali v zostavovaní ďalšieho vzoru.

3. Dnes som si vzala obrázky, znázorňujúce tvár dievčatka pri vyslovovaní samohlások ú - í. Položila som Bety ruku na svoju tvár, keď som vyslovila najprv zvuk ú, potom í. Bety sa to veľmi páčilo a stále mi dávala ručičku na líce, aby som hovorila, čo znázorňujú obrázky. Keď som obidva zvuky veľakrát opakovala, opýtala som sa. „Ktoré dievčatko hovorí ú?“ Bety ukázala na správnu tvár. To ma veľmi povzbudilo.

6. deň

Plán: 1.) Porovnávanie farby a tvaru.

2.) Odzveranie slov topánka a lopta.

3.) Pridať obrázok znázorňujúci výslovnosť samohlásky a.

Postup a výsledok: 1. Nakreslila som na list papiera farebné obrysy rôznych tvarov. Trojuholník bol zelený, štvorec žltý, kruh modrý atď. Nakreslené obrysy som umiestnila pred Bety, vľavo som položila drevené tvary a napravo pastelky. Vzala som drevený obrys kruhu, položila ho na nakreslený obrys a modrou pastelkou vyfarbila plochu. Toto nebolo pre Bety ťažké a celkom hravo cvičenie zvládla.

2. Bety mi podala topánku, kedykoľvek som o ňu požiadala. Napriek tomu, že na stolíku ostala len lopta, rozumela aj slovu lopta, i keď to bol jediný predmet, ktorý na stolíku ostal, keď mi podala topánku.

3. Pracovali sme s obrázkami tvári a Bety mi podala správny obrázok tváre, vyslovujúcej samohlásku a, vždy, keď som ju o to požiadala.

7. deň

Plán: 1.) Porovnávanie odzverania slov „žltý“ a „modrý“ s farbami.

2.) Odzveranie slov „topánka“ a „lopta“.

3.) Zoznámenie sa s obrázkom tváre vyslovujúcej zvuk ou.

Postup a výsledok: Veľmi neúspešný deň. Príliš veľa odzverania! To bude pre mňa ponaučením pre ďalšiu prácu. Cvičenie musí byť pestré a zostať hrou. Všetko, čo som na dnešný deň plánovala, sa skladalo z odzverania. Bety nerozumela prvému cvičeniu. Bola som málo pružná, mala som ďalšie cvičenie zmeniť, aby som si získala jej záujem a uspokojila ju.

8. deň

Plán: 1.) Vziať Bety k susedom, aby videla živé zajace.

2.) Zopakovať si hru s obrázkami tvári pri výslovnosti zvukov ú, í, a.

3.) Zahrať si lotu.

Postup a výsledok: 1. Nápad ukázať Bety zajace bol dobrý. Hlavnou úlohou tejto lekcie bolo navodiť novú situáciu a čerpať z nej podnety pre ďalšie cvičenia a hry. Bety si zajáčiky veľmi obľúbila. Dlhú ich pozorovala. Vždy, keď sa na mňa pozrela, povedala som niečo o zajacoch a

používala som znova a znova slovo „zajac“. Po návrate domov som vzala obrázok zajaca, topánky a lopty. Bety mi dala rúčku na tvár, keď som ju požiadala o obrázok zajaca. Pochválila som ju a povedala: „Teraz mi podaj topánku!“ Opäť to urobila správne. Zase pochvala. „teraz mi podaj loptu!“ Aj tentoraz splnila úlohu dobre. Opakovali sme cvičenia s odzieraním týchto troch slov viackrát a vždy úspešne.

Pozn.: som veľmi šťastná, pretože viem, že vhodné hry viedli k úspešnému koncu, alebo skôr k dobrému začiatku. Bety si uvedomovala, že existuje dôvod k týmto hrám a že porovnávanie predmetov alebo obrázkov so slovom je tiež zábavné. Naozajstný začiatok v odzieraní bol urobený. Bety rozumie trom slovám a ešte sa naučí oveľa, oveľa viac. Potrebný je čas a trpezlivosť. Nesmiem sa vzdať, keď sa mi zdá, že sa Bety učí pomaly, pretože dôležité je to, že sa vôbec učí a že to robí rada, ako hru. Ja sa tiež učím, pretože každý deň prináša novú a zaujímavú skúsenosť. Výsledok je, že si s Bety stále viac rozumieme.

SLUCHOVÝ VÝCVIK

Sluchový výcvik robíme hlasom a rôznymi zvukmi bez zosilňovačov i so zosilňovačmi. Keď po ďalšom výcviku nebude dieťa reagovať na nezosilnený zvuk a dostane slúchadlo, pokračujte v cvičení nezosilneným hlasom a zvukmi blízko ucha dieťaťa. Ak reaguje na zvuk bez zosilnenia, potom jeho reakcia na zosilnený zvuk bude rýchlejšia a presnejšia. Ak nereaguje na nezosilnený zvuk, ale reaguje na zosilnený zvuk, budeme jeho sluchové zvyšky cvičiť tak, aby prípadne dokázalo reagovať i na nezosilnený zvuk. Používame preto obidve metódy. Bude to pravdepodobne pomalý proces. Nestrácajte nádej a nepoľavujte v cvičení, aj keď dieťa hneď nereaguje, ani keď nereaguje po niekoľkých týždňoch. Povzbudením vám môžu byť jeho pokroky na iných úsekoch výchovy - tam sluchový výcvik, aj keď prebieha pomaly, pôsobí ako dôležitá pomôcka a urýchľovač vývinu.

OSNOVA SLUCHOVÉHO VÝCVIKU

Nezosilnený zvuk

1. Rozprávanie a spievanie do ucha
2. Hrubé zvuky: veľký bubon, detské píšťalky, športové píšťalky, stolový zvonček, kravský zvonec, zvonček na bicykli, automobilová húkačka, činely, klavír atď. - rozlišovanie zvukov.
3. Samohlásky v napodobení zvieracích hlasov: hav, bú, bé, mé atď. Pomôcky: hračky a obrázky zvierat, nízke zrkadlo na súčasné sledovaniu zrakom aj sluchom.
4. Rozlišovanie zvukov rôznej výšky (vysoké i nízke tóny) a „tóny“ na klavíri.
5. Slová: a.)mená, b.)dejové slovesá - rozlišovanie sluchom, zrakom, hmatom.
6. Vety: učenie reči zrakom, sluchom, hmatom s pomocou obrázkov a zrkadla.

Zosilnený zvuk

Pomôcky: slúchadlá na rádio, magnetofón so slúchadlami, klavír. Ak má dieťa vlastný načúvací aparát, používa ho namiesto slúchadiel.

1. Samohlásky - nácvik rozoznávania rôznej výšky tónu.
2. Slová
3. Vety, riekanky.

Aj keď dieťa nebude počuť zvuk, tieto cvičenia budú pre neho prospešné, pretože sa naučí lepšie sústreďovať a lepšie odzerať. Rytmus a modulácia hlasu sa zlepšujú. Predovšetkým však tieto cvičenia uľahčia vytvorenie obrazov slov a duševných procesov s tým súvisiacich a dieťa bude reč ľahšie chápať.

Slúchadlá, rádio, televízia

Do sluchových cvičení čoskoro zapojíme používanie dynamických slúchadiel pripojených k rádiu, magnetofónu, alebo k televíznemu prijímaču. Technik vám predvedie pripojenie, alebo vám poradí, ako ich pripojiť. Varujeme vás však, aby ste nedovolili dieťaťu pozerat' televíziu dlho bez prerušenia. Nesmiete mu dovoliť, aby pred televízorom vysedávalo celé hodiny. Namáha to oči i nervovú sústavu. Dieťa potrebuje viac než čokoľvek iné aktívny pohyb vonku. To má pre neho väčší význam než televízne programy. Počúvanie rozhlasových programov a audiokaziet však pôsobí na deti veľmi priaznivo.

Nepredstavujte si to však tak, že keď nasadíte dieťaťu slúchadlá, že bude hneď počut' a že ich bude hneď rado nosiť. Dieťa musí samo prejavit' prianie, aby sme mu ich dali a musí mať z počúvania cez slúchadlá radosť. Nikdy mu ich nevnucujte! Osvedčuje sa, keď si dospelí niekoľkokrát sami nasadia slúchadlá. Potom ich zavesia k rádiu, aby ich dieťa síce malo na očiach, ale aby sa k nim nedostalo. Jeho zvedavosť ho prinúti, že si ich samé vypýta.

Pri počúvaní hudby z rádia, z kazety alebo CD si dieťa osvojuje predstavu rytmu a časového sledu. Keď počúva, môže rytmicky tliekať podľa hudby. Ak chce samo tliekať, povzbudte ho. Ak nič proti tomu nenamieta, vezmite jeho rúčky do svojich a učte ho tliekať podľa rytmu. Občas priložte jeho ruky na slúchadlá, aby cítilo chvenie zvuku.

Presvedčte sa, či slúchadlá tesne priliehajú a či stred slúchadlá je na ušnom otvore. Začnite s malým zosilením a postupne ho zväčšujte. Náhly silný zvuk dieťa vyľaká alebo mu môže spôsobiť aj bolesť.

Doba počúvania bude krátka. Každý výcvik stráca na cene, ak spôsobuje únavu a podráždenie. Postupujte opatrne! Dieťa nenúťte počúvať! Začnite používať slúchadlá čo najskôr a cvičte s nimi po celý rok.

VÝCHOVNÉ PROBLÉMY

Jedlo

Nároky detí na jedlo bývajú iné, ako u dospelých. Rodičia sa obyčajne príliš starajú o to, koľko dieťa zjedlo. „Problém jedla“ je problémom, ktorý si rodičia sami vytvorili. Prílišná starostlivosť robí z malých problémov veľké. Zamyslite sa preto nad nasledujúcimi bodmi, snažte sa odstrániť príčiny nechuti k jedlu a potom trvanie jedla dobre zapadne do celkového denného programu dieťaťa.

Prečo dieťa nechce jesť?

- 1.) Nie je mu dobre.
- 2.) Trpí dočasnou alebo dlhotrvajúcou citovou poruchou. Prežíva úzkosť, odpor, strach, žiarlivosť voči rodičom alebo k niektorému z členov rodiny. V rodinnom prostredí panuje určité napätie, ktoré má na dieťa vplyv. Žiarli na iné deti, napríklad na svojho súrodenca, alebo dáva najavo vzdor za to, že bolo trestané.
- 3.) Bolo nútené jesť nejaké jedlo, ktoré je síce zdravé, ale u neho budí odpor, ktorý potom pociťuje k všetkým jedlám.
- 4.) Dostalo príliš veľa jedla naraz a to mu ho znechutilo. Každé dieťa potrebuje iné množstvo jedla.
- 5.) Zistilo, že keď nejde, rodičia tomu prikladajú veľkú dôležitosť. Dieťa teda chce na seba upozorniť.

Niektoré deti prejavujú silný odpor k hryzeniu tuhej stravy. Niekedy to zachádza tak ďaleko, že sa začínajú drhnúť a zvracajú. Je možné, že ste dieťaťu dávali príliš dlho tekutú dojčenskú stravu. Príčinou však môžu byť aj citové problémy, ktoré bývajú často spojené s prirodzenou túžbou

dieťa po väčšej miere lásky a pozornosti než akú dostáva. Ak sa cíti zanedbané, potom začne odmietať jedlo.

Správanie dieťa pri jedle, chuť a nechuť, býva ovplyvnené príkladom dospelých. Ak otec alebo matka prejavuje odpor k niektorým jedlám, dieťa bude robiť to isté a nebude mu jedlo chutiť. To neznamená, že keď otec nemá rád zemiaky, že by ich aj dieťa nemalo rado, ale ono iba napodobňuje otca.

Pokusy ukázali, že keď si deti samé môžu vybrať jedlo, za priaznivých podmienok býva vybratá potrava obyčajne zdravá a dobre vyvážená.

Je chybou dávať dieťaťu na tanier veľké porcie. Dajte mu radšej menšiu porciu a potom, nech si radšej vypýta dupľu. Nevnučujte mu jedlo!

Deti sa majú viesť k tomu, aby jedli v určenú dobu- niektoré však potrebujú jesť častejšie a po menších dávkach. Najskôr zistite individuálne sklony svojho dieťaťa a až potom mu určite denný rozvrh.

Nevenujte jedlu pre deti príliš veľkú starostlivosť. Dajte mu jedlo a nechajte ho, nech samé je, nenapomínajte ho stále, ako sa má pri jedle správať. Nehovorte pred ním s druhými o tom, ako je, ani ho nechváľte, ako všetko z taniera dojedá. Pokiaľ je to možné, nevenujte tomu príliš veľa pozornosti. Ak je hladné a v čase jedla dostatočne pokojné, bude jesť. Ak bude mať vaše dieťa dosť dobrého jedla, lákavo upraveného, v malých dávkach a v pokojnom prostredí, bude jesť aj bez toho, aby mu dospelí museli venovať príliš veľkú pozornosť.

LIST TRETÍ

**ktorý vám povie o dôležitosti rytmu
ako súčasť prípravy pre vytváranie
reči a oboznámi vás so spôsobmi, ako
by ste mali cvičiť rytmus so svojim
sluchovo postihnutými deťat'om.**

**Dozviete sa ďalšie podrobnosti o sluchovom
výcviku a budete mať možnosť sa zamyslieť
nad tým, prečo dieťa býva niekedy zlostné.**

PRÍPRAVA REČI A RYTMUS

Slovo rytmus nám pripomína hudbu, plynulý pohyb lahodiaci sluchu alebo aj zraku. V celom živote vidíme prejavy určitého rytmu, pravidelného pohybu - či už je to otáčanie Zeme okolo Slnka, striedanie ročných období, príliv a odliv, rytmus chôdze, behu, tanca a rytmus reči.

Oveľa pohodlnejšie je počúvať plynulú reč ako reč prerušovanú, nesúvislú. Bohužiaľ, príliš často reč nepočujúcich detí je nesúvislá, neprirodzená. Preto teraz, keď učíme dieťa odzerať, aby raz rozumelo tomu, čo sa hovorí, musíme ho súčasne učiť používať hlas bez námahy, aby jeho reč plynula hladko a mala rytmus.

Skôr ako to dieťa dokáže, musí si osvojiť cit pre rytmus a vy mu v tom môžete pomôcť. Možno, že ste si mysleli, že sluch je naozaj nutný k tomu, aby mal niekto pôžitok z rytmu. Určite budete prekvapení, keď sa dozviete, že nepočujúci bývajú výbornými tanečníkmi. Mladí nepočujúci radi pestujú spoločenské tance. Boli tiež javiskoví tanečníci, ktorí nepočuli hudbu, ktorá ich sprevádzala (v Čechách napr. Mobi Urbanová). Je síce pravda, že zvuky hudby vzbudia pocit rytmu, ale je tiež možné vypestovať vnútorný cit pre rytmus. Všetky dobre vedené školy pre nepočujúcich prikladajú veľkú dôležitosť rytmickej výchove už u najmenších detí.

Zapnite rádio, alebo nechajte niekoho hrať na klavíri.

- 1.) Vezmite dieťa na ruky, tancujte s ním, alebo ho hojdajte podľa rytmu hudby.
- 2.) Postavte dieťa ku klavíru, rádiu alebo televízoru a položte mu na naň ruku. Nech sa na vás pozerá, ako tancujete po izbe. Keď to niekoľkokrát predvediete, vezmite ho za ruku a tancujte s ním. Zo začiatku nedokáže s vami držať krok, ale čoskoro príde do viac alebo menej rytmického pohybu.

Inokedy zase ukazujte rukou takt a zastavujte sa pri pomlčkách. Spusťte hlasný pochod a pravou nohou vyznačujte rytmus.

Ešte lepšie sa vám bude cvičiť rytmus spoločne s počujúcimi deťmi, medzi ktoré zaradíte svoje dieťa. Chyťte sa všetci za ruky, urobte kruh, pochodujte, poskakujte alebo preskakujte z nohy na nohu. Toto všetko je cvičenie rytmu.

RYTMUS HLASU

Pri týchto cvičeniach vaše dieťa začne používať hlas. Ak počuje aspoň trochu, bude vydávať tiché hmkané zvuky alebo začne hlasno kričať. Zrazu zistí, že má hlas a bude kričať, či je to druhým vhod alebo nie. Niektoré matky sa nás pýtajú, ako majú naučiť deti, aby ovládali svoje hlasové prejavy, pretože často kričia pre nič za nič, len aby sa vykričali, a tento zvuk ostatných ruší.

Ak dieťa kričí, uvedomte si, že hlasivky, podobne ako svaly rúk alebo nôh, dávajú dieťaťu možnosť prejaviť svoju životnosť, svoju energiu. Dieťa má radosť zo svojich hlasových prejavov, rovnako ako sa teší zo zbierania vecí a hrania sa s nimi, alebo z jazdy na trojkolke. Skôr, ako sa naučilo chodiť na trojkolke, potrebovalo k tomu čas, cvik a skúsenosť. Preto tiež potrebuje čas a cvik, aby sa naučilo správne používať hlas. Hlas je pre neho nový objav. Zistilo, že krikom môže pôsobiť na iných a preto kričí. Ak zistí, že krikom si u vás vynúti ústupky, že mu dáte čo chce, alebo že mu venujete väčšiu pozornosť, bude robiť krik. Musíte byť nepríjemný, pretože krik je veľmi nepríjemný. Nebite dieťa, nekričte naň a nesnažte sa priviesť ho k rozumu. Pomôžte mu, aby sa správne naučilo používať hlas, ukážte mu, ako sa to robí. Odpovedajte mu. Keď jeho hlas má príjemné zafarbenie - dajte mu najavo, že takto sa vám to páči. Skôr toto vám pomôže dosiahnuť správne používanie hlasu, pretože dieťa rado pokračuje v činnosti, ktorá ho uspokojuje a prináša mu pochvalu alebo odmenu. Niekedy môžete jeho snahu použiť na hlasový prejav tak, že ho naučíte vydávať rytmické zvuky. **Učiť však neznamená n ú t i ť!** Využite najmä vhodnú príležitosť na usmernenie činnosti dieťaťa na prospešný účel. Všetky deti radi napodobňujú hlasy zvierat a ani sluchovo postihnuté deti nie sú výnimkou. Často začíname odzerať napodobovaním hlasov zvierat. Ukážte dieťaťu figúrku ovečky alebo jej obrázok a napodobnite „bé, bé“. Ukážte kravu a napodobnite „mú, mú“. Ukážte psa a napodobnite „hav, hav“. Držte mu ruku na svojej tvári. Niekedy povie správne „bé“, inokedy povie „mé“ pretože to pri odzeraaní vyzerá rovnako. Nech

vydá akýkoľvek zvuk, uspokojte sa s ním, nechajte dieťa tento zvuk opakovať v rytme, podľa nášho vytlieskávania - tlieskame jedenkrát pri každej slabike. Tlieskajte a zároveň hovorte slabiky spolu s dieťaťom. Robte to pokojne, voľne a s radosťou.

UČÍME DIEŤA ZACHOVÁVAŤ POKOJ

Dieťa niekedy vyslovuje zvuky veľmi zreteľne, takže sa to podobá zrozumiteľným slovám. Keď ho však pri tom chytíte za ruku, pocítite, že celé telo má napäté. Ruka je stuhnutá, je jasné, že prežíva veľké napätie. To by sa neskôr mohlo stať vážnym problémom. Predísť tomu môžete tak, že dieťa pri hlasových prejavoch naučíte zaujať vyrovnaný postoj.

Sluchovo postihnuté dieťa sa musí naučiť koordinovať dýchanie, myslenie a reč - toto spojenie je však veľmi obtiažne. Malé dieťa, keď má rozprávať, často zadržuje dych a tým sa napína celé telo. Ak spojíme s rečovým prejavom nejakú telesnú činnosť, ako je napr. vytlieskávanie rytmu, dieťa bude prinútené voľne dýchať. Rytmický pohyb robený so zvukovým sprevádzaním, nielen zlepšuje dýchanie pri hlasovom prejave, ale tiež pomáha dieťaťu používať hlas rytmicky a neprerušovane, kľčovite alebo zadýchane. To je najlepší liek proti kriku. Toto cvičenie sa osvedčilo tak u malých detí, ako aj u detí v školskom veku.

Niektoré deti, keď sa samé hrajú, si začínajú spokojne pre seba hmkať tichým melodickým hlasom. Začínajú samé od seba a niekedy to bývajú celkom príjemné zvuky. Na tieto zvuky deti neupozorňujte, ale podnecujte ich, aby ich vydávali. Vezmite dieťa na ruky a hmkajte spolu s ním. Hmkajte ticho a jemne uspávanku, alebo inú melódiu. Spozorujete, že sa k vám pridá, alebo svoje ústa priblíži k vášmu uchu a bude vám do neho hmkať, ako vy jemu. **Nikdy nedávajte najavo vzrušenie** nad tým, že dieťa hovorí a pred cudzími návštevníkmi alebo ostatnými členmi rodiny ho **nenúťte opakovať**, čo povedalo. Nie je potrebné, aby si príliš uvedomovalo svoj hlas.

RYTMUS ČÍSEL

Pri niektorom cvičení používame počítanie. Nie je účelom zdôrazňovať číslo ako číslo, ale cvičiť rytmus reči.

Zoberte tri kocky, a položte ich pred seba a pred dieťa na stôl. Dieťa sedí, alebo stojí vedľa vás, takže pravú a ľavú ruku má na rovnakej strane ako vy. Zakaždým položte ruku na kocku a posuňte ju doľava a doprava a hovorte: „jeden, dva, tri.“ Opakujte to niekoľkokrát. Aby to bolo zaujímavejšie vezmite ešte tri kocky inej farby. Potom zoberte tri balóny, tri autíčka alebo tri iné predmety. Chyťte ruku dieťaťa, aby sa dotýkalo každého predmetu vtedy, keď vy počítate „jeden, dva tri“. Skúste to tak, aby okrem vašej ruky dieťa sledovalo aj vaše ústa a možno sa mu podarí obidve činnosti napodobniť. Nepokúšajte sa dieťa naučiť hovoriť „jeden, dva tri“ - učíte ho len vydávať rytmické zvuky. Uspokojte sa s akýmkoľvek zvukom, len nech je rytmický. Udávajte takt a hovorte slovami rytmicky, rýchlo. Cieľom nie je reč, ale rytmický pohyb a ľahké, rytmické používanie hlasu. Na ruku si dajte tri loptičky, obráťte na ne pozornosť dieťaťa a potom na vaše ústa. Keď poviete „jeden“, spustíte loptičku na kolená, povedzte „dva“ a spustíte druhú loptičku, povedzte „tri“ a spustíte tretiu. Robte to pokojne a obratne. Dieťa tak spozná rytmus reči a rytmické počítanie, ktoré je základom práce s číslami a veľmi dôležitým faktorom v príprave na čítanie - pohyb očí spolu s rukou zľava doprava.

Počítanie naučí dieťa ešte jednu vec. Objasní mu predstavu počítania bez toho, aby pri tom ukazovalo jeden, dva, tri prsty. Prvé početné predstavy sa u veľa sluchovo postihnutých detí utvárajú tak, že ukazujú na prstoch. Aj napriek tomu, že je to celkom prirodzené, môže dôjsť k zmätkom, keď sa začnú učiť spočítavať. Preto učme deti od začiatku počítvať bez prstov a učme ich odzerať jeden, dva, tri, štyri, päť, namiesto ukazovania počtu na prstoch.

RYTMICKÁ HRA

Používame obrázkové skladačky alebo detské ilustrované knižky s veršovankami. Verše predrozprávame výrazne, vytlieskávaním, alebo podupávaním znázorňujeme rytmus reči alebo spevu. Ukazujeme to dosť názorne a dramaticky. Usmievame sa, alebo sa tvárime prekvapene, podľa obsahu básne. Keď spievate, občas chyťte dieťa za ruky a hojdajte sa s ním. Niektoré rozprávky máte na audiokazete. Pusťte magnetofón, a súčasne ukazujte dieťaťu obrázkové knižky s rozprávkami, alebo spievajte spolu s magnetofónom známu pesničku a ukážte k nej ilustráciu.

Väčšina sluchovo postihnutých detí sa veľmi reálne pokúša rozprávať. Často napodobňujú reč dospelých, správne robia podobné pohyby, ale sprevádzajú ich nezrozumiteľnými zvukmi. Povzbudzujte dieťa, pokiaľ nezačne príliš kričať. Nebýva to pravidlo v spájaní činnosti hlasu a dychu a dieťa sa učí plynulému toku reči.

POHYB

Tu sa vlastne vraciame k rytmickým hrám. Najskôr k tým našich starých mám. Sú pôvabné prirodzené, deťom milé. Pri spievaní, alebo hovorení dopĺňame slová jednoduchými pohybmi, ktorými naznačujeme dej. Keď hovoríme:

„Šijem šaty do roboty,
nemám chleba ani syra,
mačka mi to všetko zjedla,
urobila: heč
a všetko je preč“

- držíme ruky dieťaťa najskôr vo svojich a krúžime jeho predlaktím pred telom, akoby sme zvíjali kľbko. Rytmus je ľahký a význačný. Pri slovách „šic“ a „pryč“ prudko rozpažíme a usmejeme sa pri tom, ako to tá mačka urobila. Neskôr len rozprávame a necháme dieťa cvičiť samo. Pritom nám sedí dieťa na kolenách obkročmo, a môže sledovať reč i našu mimiku. Podobne deťom hovoríme:

„Ruky, ruky, ručičky,
máte pekné prstíčky,
máte pekné dlane
zatlieskajte na ne.“

- pri tomto tleskame v rytme jeho rúčkami. Keď dieťa pochopí, necháme ho tleskať samo, v rytme riekanky:

„Jeden kováč koňa kuje,
koľko klincov potrebuje?
Jeden, dva, tri,
Ukáž mi to ty!“

- môžeme hovoriť dieťaťu, keď leží na chrbátiku. Chyťme jeho nôžku, zodvihneme a klepkáme na chodidlo podľa rytmu. Popríklad ukazujeme na prstoch.

Posadíme sa na stoličku, chyťme dieťa za ruky a naznačíme mu, aby sa postavilo obidvomi nôžkami na naše priehlavky. Potom sa pohojdávame a hovoríme mu:

„Haji, beli,
mačky krúpy zjedli.
Mačiatka sa hnevali,
Že im nič nenechali.“

Je to dobré cvičenie rovnováhy, rytmu a čítania z pier súčasne. Tiež môžeme spievať dieťaťu známu:

„To sú kone, dobré kone,
to sú kone mé.
Keď já im dám slamy,
idú ony samia,
keď já im dám obroku,
idú ony do skoku.“

Pritom hojdáme dieťa v rytme buď na kolenách alebo na priehlavkoch.

Dieťa si usadíme obkročmo na kolená, jednu nohu v kolene napneme, aby malo pri pohybe oporu, držíme ho za rúčky a v rytme riekanky ho nútime, aby si líhalo na našu napätú nohu a opäť vstávalo. Môžeme k tomu hovoriť:

„Zodvihňime ruky hore,
zadupocme nôžkami,
zakrúžime ako vtáci,
čo lietajú nad nami.
Hojda, hojda,
skáče mačka z pôjda,
spadla na koláče,
teraz v kúte plače.
Hojda, hojda, hojdice,
plačte všetky mačence.“

Riekanku môžeme ľubovoľne skrátiť podľa nálady dieťaťa. Zopnime detskú ruku okolo svojho pásu, pridržajme ho pod pazuchami, aby nám nevypadlo, a vírime ním v rytme hudby alebo piesne:

Vrť sa dievča, vrť sa, dievča, okolo mňa.
Urob mi kolečko, moja frajárečko,
budeš moja, budeš moja, budeš moja“.

Dieťa sa bude tešiť, ako sa mu nôžky víria vo vzduchu.

Inokedy si dieťa posadíme oproti sebe a spievame mu pesničky z Otčenáškovej rytmiky, ktoré sprevádzame pohybmi.

„Bežal tadiaľ zajačik“	- ruky máme skrčené predpažene a rukami naznačujeme beh.
„niesol vrečko žemličiek“	- obidve ruky sú skrčené pri jednom ramene a predklonom naznačujeme ťarchu.
„hojda, hojda“	- rukami skrčenými predpažene naznačujeme hojdavé vlnivé pohyby.
„počkaj na mňa zajačik!“	- kývame hlavou a vyzývame kývavým pohybom ruky
„Daj mi jednu žemličku“	- nastavujeme dlane (striedavo pravú a ľavú)
„hojda, hojda“	- rukami skrčenými predpažene naznačujeme

húpavé vlnivé pohyby.

„To nie sú moje žemličky.“ - zamietavo točíme rukami

„Sú to mojej mamičky“ - naznačujeme hojdanie bábätka v lakt'och.

Dej riekanky môžeme dieťaťu najskôr objasniť pomocou obrázkov alebo dramatizáciou s hračkou - zajačikom.

- Veľa pohybových hier môžeme nájsť v „Telesnej výchove maličkových“ od Růženy Budínskej. Bohužiaľ, kniha je rozobratá. Autorka tam veľmi šťastne vedie dieťa telesnou výchovou od kolisky až po začiatok školského veku, pretože začína s dieťaťom v tesnej blízkosti matky alebo otca. Tento spôsob sa veľmi dobre hodí pre sluchovo postihnuté deti. Tie deti, ktoré majú zvyšky sluchu, majú najlepšiu príležitosť vnímať pritom zblízka aj zvuky materinskej reči.
- Na Slovensku môžeme čerpať inšpiráciu napr. v týchto slovenských prameňoch:

Zlatá brána. Ľudové rozprávky, pesničky, hádanky, hry a povedačky pre najmenších. Zostavila Mária Ďuričková. Vydavateľstvo Mladé letá 1975.

Marta Lysáková, Ľubica Kopinová, Anna Podhorná: **Piesne, hry a riekanky pre deti predškolského veku.** SPN Bratislava 1989.

Veľká kniha rozprávok, básničiek a riekaniek. Časť slovenských riekaniek, hádaniek a vyčítaniek zostavili Eva Klikáčová, Eva Bruteničová a Jarmila Bachanová – str. 193 – 248 Vydavateľstvo PERFEKT a. s. Bratislava 2004.

Napodobňujeme aj pohyb rôznych zvierat, ktoré dieťa pozná: psa, mačky aj neznámych, s ktorými sa dieťa ešte len zoznamuje pomocou obrázkov, hračiek, alebo pri návšteve zoolologickej záhrady. Ak môžeme ukázať dieťaťu pohyb zvieratka naživo, máme veľkú výhodu. Potom mu nebude robiť problém, aby sa plazilo ako had, hrbilo ako ťava, tancovalo ako medveď a pod.

Pri týchto hrách pomôže klavír. Ten dáva dieťaťu najlepšie pocítiť vibrácie, či už ich dieťa vníma celým telíčkom - pri vlnení hada, alebo len končatinami, keď okolo pobieha po všetkých štyroch.

Inou dobrou pomôckou je bubon. Keď bubnujeme, dáme dieťaťu ohmatať chvejúcu sa blanu a potom mu dovoľíme, aby bubnovalo samé. Ak sa hrá v skupine detí, bubnújú všetky, striedavo jedno za druhým. Ostatní pochodujú, vyskakujú, alebo cvičia inak. Ak sa hrá iba s matkou alebo otcom, strieda sa v bubnovaní s nimi. Pritom má možnosť sledovať ich pohyby. Taký „ťahací panáčik“ sa mu určite zapáči. Pri bubnovaní urobíme v rytme na prvú dobu poskok s ľahkým rozkročením a vzpažením, na druhú dobu poskok do stoja spätného s pripažením. Alebo pri bubnovaní poskakujeme po podlahe ako žabka, pri tom môžeme dieťaťu spievať známu pesničku:

„Skáče žaba po blate, kúpime jej na gate.
Na aké? Na aké? Na zelené strakaté.“

Dobrou pohybovou hrou v skupine je aj hra, pri ktorej deti striedavo určujú pohyb. Dieťa, ktoré vedie zaspieva:

„Urobte to ako ja, to ma vždy tešieva.“

Pritom ukážte nejaký pohyb do rytmu. Druhé dieťa ho napodobňuje a hovorí alebo spieva:

„Robíme to ako ty, radosť nám to pôsobí.“

Pri hre stoja deti v polkruhu a dieťa, ktoré práve predcvičuje, čelom oproti nim.

Inou hrou je naháňačka. V polkruhu je počet stoličiek menší o jednu, než koľko je detí. Deti si sadnú a dieťa, ktoré nemá stoličku, sa postaví pred ne. Počujúce a hovoriace dieťa môže zvolať:

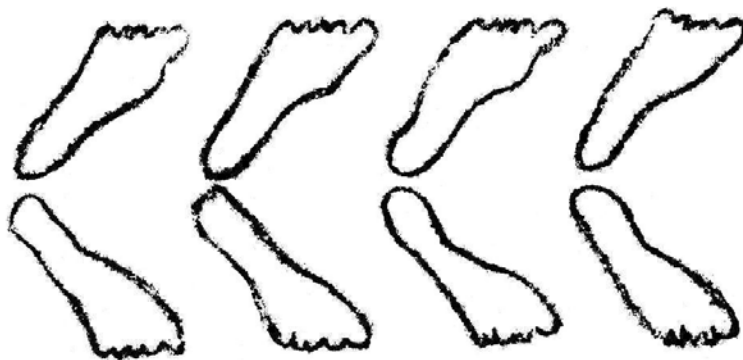
„Bežte na čistinku, alebo na lúku.“

Nepočujúce a nehovoriace dieťa len zatlieska. Sediace deti sa zdvihnú a musia v kruhu obehnú stoličky. Dieťa, ktoré vyzývalo, rýchlo využije príležitosť a posadí sa. Potom zase zostane jedno dieťa bez stoličky a stáva sa vyzývateľom.

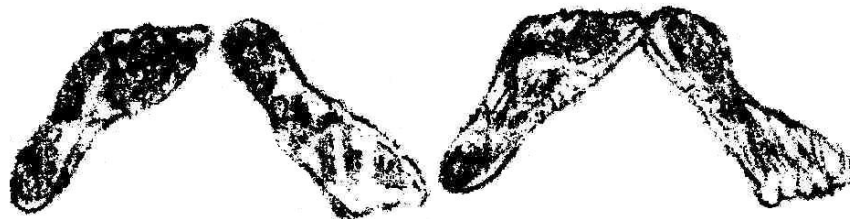
Na precvičenie pohybovej súhry svalov odporúčame loptové hry. Pri malých deťoch je to najskôr kotúľanie po podlahe. Matka sedí oproti dieťaťu, vo vzdialenosti, ktorá je pre úspech dieťaťa najvýhodnejšia. Nohy majú obidvaja roznožené a lopta putuje po zemi medzi matkou a dieťaťom. Tiež je možné naháňať loptu po zemi, po všetkých štyroch, jeden ku druhému. Loptu v tom prípade postrkujeme hlavou alebo rukou.

Matka potom z malej vzdialenosti hodí loptu dieťaťu do zásterky. Keď dieťa dokáže takto zachytiť loptu bez toho, aby pustilo cípy zásterky, až potom mu skúsime loptu hádzať do rúk z veľmi malej vzdialenosti. Vlastne ju skôr spúšťame, než hádzeme. Vzdialenosť sa zväčšuje tak, ako rastie detská obratnosť. Neskôr môžeme začať aj s hádzaním lopty do siete, s hádzaním krúžkov na tyč alebo na kolíky.

Už malé dieťa môže preliezať pod stoličkou. Kruhom, ktorý mu držíme pri zemi, môže dvíhať a prenášať stavebnicové kocky a stavať z nich. Rovnováhu si môže cvičiť na čiare, nakreslenej na podlahe, alebo na položenom špagáte. Pri tom sa zase uplatní bubnovanie, alebo hra na klavíri. Najskôr chodí bez záťaže a ruky má upažené, aby lepšie udržalo rovnováhu. Neskôr nesie v rukách loptu a podobne a ešte neskôr balansuje s košíkom alebo s iným ľahkým predmetom na hlave. V záhrade mu narysujeme čiaru na pieskovej cestičke, v zime mu ukážeme, ako sa v snehu šľape vetvička:

prešľapujeme tesne za sebou s vytočenými špičkami von, alebo retiazka:

striedavo kladieme päť pred špičku druhej nohy. Môžeme tak vyšliapať rôzne obrázky.

Neskôr, ak máme príležitosť, cvičíme s ním na kladine, učíme ho chodiť po rebríku, kĺzať sa po kĺzačke, voziť sa na trojkolke a pod.

Pri všetkých pohyboch a hrách sa musíme držať pravidiel: **Od ľahšieho k ťažšiemu a ničím dieťa neznechutíť**. Ak ho učíme skákať, najskôr ho držíme za obidve rúčky a zľahka mu pomáhame, aby sa nadnieslo. Neskôr preskakuje čiaru na zemi a až keď to dokáže, preskakuje špagátik, ktorý podľa stupňa jeho vospelosti zvyšujeme. Keď dokáže preskočiť nehybný špagát, ukážeme mu preskoky cez švihadlo.

Väčšina detí zbožňuje vodu, ak má príležitosť, rado sa díva na loďky na rieke, a ak je to možné, ešte radšej sa plaví. Zahráme sa so svojim dieťaťom na veslárov. Podľa Krcha sa na zem posadíme rozkročmo, predpažíme, mohutne sa predkláňame a opäť zakláňame. Ak je s nami viac detí, zostavíme veľa veslujúcich. Ten, kto hru riadi, je obrátený k veslárom tvárou a udáva rytmus veslovania hlasným volaním: raz, dva. Môže meniť aj rýchlosť. Unavení veslári potom znázorňujú ako sa ich loďka hojdá na vlnách: šplech, šplech.

Malé dieťa sa obyčajne chce hrať samé. Až po dosiahnutí druhého roku je ochotné zúčastňovať sa hry s inými deťmi, aj keď ich predtým malo rado okolo seba a so záľubou ich pozorovalo. Ak sa nechce pripojiť ku skupine detí, nenúťte ho. Nech pozoruje druhých a postupne sa pokúša zúčastniť na ich hrách. Ak má starších súrodencov, bude viac zvyknuté na spoločnú hru, než dieťa, ktoré je samé, a ľahšie sa zapojí do hry v skupine. Nech už má akýkoľvek postoj, nechajte ho, aby si samo vybralo dobu a miesto, kedy sa pripojí do hry k ostatným.

TVARY

a.) Skladanie tyčíniek a doštičiek

Zaobstaráme si ich ľahko v každom hračkárskom obchode alebo v „Službe škole“. Tyčinky sú rôznofarebné, rôzne dlhé. Deti trojročné a štvorročné sa s nimi obyčajne radi hrajú, dvojročné deti to pravdepodobne baviť nebude. Posadte sa teda s dieťaťom k stolíku a položte pred neho niekoľko tyčíniek. Položte jednu tyčinku na stôl do určitej polohy. Ukážte dieťaťu, aby urobilo to isté. Zostavte tak obdĺžnik, štvorec, trojuholník. Môžete tak postaviť niekoľko tyčíniek do radu vedľa seba. Ak po niekoľkých pokusoch dieťa nepochopí čo chcete, alebo sa bude snažiť tyčinky rozhádzať, tak pre toto cvičenie ešte nie je zrelé. Odložte tyčinky a skúste to o mesiac alebo o dva.

b.) Obkresľovanie jednoduchých tvarov

Z tvrdšej lepenky opatrne vystrihnite podoby zvieratiek alebo hračiek tak, aby ste zvyšnú lepenku nepoškodili. Tak si zhotovíte šablónu. Šablónu položíte na papier a necháte dieťa obkresľovať pastelkou alebo ceruzkou obrisy. Potom odkryjete šablónu, ktorú mu držíte na papieri. U malého dieťaťa je to vhodnejšie, než obkresľovať predtlačené obrisy, pretože čiara sa dá viesť jednoducho, okrajom šablóny, ktorá dieťaťu pomáha kontrolovať kresbu, kým sa naučí správne

držať ceruzku a pastelku. Na obkresľovanie môžeme použiť rôzne formičky na cukrovinky alebo na pieskové bábovky.

Neukazujte dieťaťu, ako sa to má robiť, keď ste ho už raz inštruovali. Nechajte ho, nech samo ukáže, čo vie. Možno bude mať chuť práve čmárať len tak. Malé deti väčšinou chcú len voľne črtať a čmárať, keď prvýkrát dostanú do rúk pastelku. Aspoň sa naučí, ako ju má držať a používať a to mu stačí.

c.) Kreslenie na tabuľu

Malá tabuľa je veľmi vhodná pomôcka a spôsobí radosť každému dieťaťu. Aj tu sa musí dieťa najskôr naučiť zaobchádzať s náradím, kým sa pustí do práce. Nechajte ho čmárať kriedou, robiť vodorovné a zvislé čiary. Potom namaľujte jednoduchú figúru a dieťa vás môže po ťahu napodobňovať. Nakreslite veľký kruh. Vykreslite do neho oči, nos a ústa a máte tvár. Nakreslite kútiky úst dohora ako pri úsmeve. Na druhom obrázku ich nakreslite dolu ako pri nevrlosti. Po chvíli obidve tváre zmažte a zistite, či ich dieťa dokáže nakresliť z pamäti.

Ak máte talent na kreslenie, dieťa sa bude chcieť pozerieť na vás pri kreslení. Pomôžte mu rozvíjať slovník tým, že mu budete kresliť rôzne predmety a necháte ho, aby našlo k týmto obrázkom príslušné predmety. Jedného dňa zistíte, že sa pokúša samo napodobniť vaše kresby.

TVAR A VEĽKOSŤ

- 1.) spoznávať len zrakom
- 2.) spoznávať zrakom a hmatom
- 3.) spoznávať len hmatom

Pripravte si rôzne drobné predmety, vždy dva a dva rovnaké: lyžičky, formičky, pastelky, rôzne druhy orechov. U vyspelejšieho dieťaťa môžete tiež použiť rôzne geometrické telesá (kužeľ, ihlan guľu, valec.) Predmety dajte dieťaťu pozrieť a zoradiť do dvojíc. Nech sa s nimi pohrá a zoznámi sa s nimi. Potom jeden súbor predmetov dáme do vrečka tak, aby dieťa mohlo naň dočiahnuť, ale aby predmety nevidelo. Ukážeme mu jeden z predmetov na stole, dáme mu ho ohmatať, potom ho necháme loviť vo vrečku a hmatom nájsť rovnaký predmet. Najskôr však dieťaťu veľmi dramaticky znázorníme hľadanie predmetov vo vrečku a radosť z jeho nájdenia. Túto hru bude hrať rado, keď ju pochopí a ostatné deti budú hrať s ním. Zvlášť ich bude tešiť, ak sa mu podarí nájsť predmet rýchlejšie než počujúcim deťom.

FARBA

Cvičenie s farbami pôsobí deťom veľkú radosť, môžeme ju rôznym spôsobom obmieňať. Zaobstaráme si napr. špendlíky s farebnými hlavičkami. Dieťa potom zapichuje špendlíky do ústrižku látky takej istej farby ako hlavičky špendlíkov. Pre rôznofarebné autíčka a lietadielka urobíme z papiera rôznofarebné garáže a hangáre. Dieťa potom do nich umiestňuje hračky tak, aby každá bola v domčeku rovnakej farby. Môžeme cvičiť odzveranie. Jeden súbor ukryjeme v izbe, druhý necháme na stole. Povieme: „Tu je červené autíčko. Nájdi mi ešte jedno červené auto! Tu je modré lietadlo. Kde je druhé modré lietadlo?“ atď.

TVARY A FARBY

Pripravíme si pestro pomaľované obrázky alebo siluety ovocia, kvetov a iných predmetov. Vystrihneme ich podľa obrysov a nalepíme na tvrdý papier. Zhotovíme si ešte jeden súbor a potom necháme dieťa, aby porovnávalo.

Nalepte niekoľko týchto obrázkov na dva rôzne papiere, na každý v inom usporiadaní. Dajte dieťaťu ukazovadlo a nech vám na svojom papieri ukáže taký istý obrázok, ktorý mu vy ukazujete na svojom papieri.

Môžete tiež použiť dosku s rôznofarebnými otvormi a zastrkovať do nich kolíčky rovnakých farieb ako sú otvory. Navliekajte drevené korálky na šnúрку, dieťa bude podľa vás vyhľadávať rovnaký tvar a farbu. Kreslite na tabuľu farebnými kriedami, najskôr modrú čiaru, potom červenú, žltú, striedajte postupne farby a nech vás dieťa napodobňuje.

POČÍTANIE

Zhotovte si niekoľko karát na počítanie. Nalepte na ne kolieska, štvorce alebo trojuholníky z farebného papiera. Karty môžu mať rozmery 10 x 2,5 cm. Dieťa bude zoraďovať rovnaké karty do dvojíc. Nepoužívajte viac než päť kariet. Aby sa u dieťaťa vytvorila predstava a pojem počtu, dávajte mu malé predmety, bábiky alebo zvieratka z plastickej hmoty, autíčka, lietadlá, napr. tri bábiky, štyri kačky, päť rýb. Cieľom je, aby dieťa poznalo počet predmetov. Dieťa vás bude napodobňovať a naučí sa klásť určitý počet predmetov na stôl. Neučte ho viac než do päť!

DYCHOVÉ CVIČENIA

Učte ho kontrolovať dych hrou. Nech sfukuje sviečky alebo zápalky, fúka do pierka alebo kúskov papierikov na ruke. Najskôr mu to ukážte sami, aby pochopilo a začalo vás napodobňovať. Položte pierko, nitku alebo guľičku z papiera na jeho ruku a sfúknite ju. Zacíti váš dych na svojej ruke a zistí, čo má robiť.

Niekedy je ťažké naučiť sluchovo postihnuté dieťa fúkať a preto začneme týmto spôsobom:

Nechajte ho fúkať na pierko alebo na pingpongovú loptičku cez stôl. Zatiaľ nefúkajte mydlové bubliny, nechcete, aby dieťa nafukovalo balóny alebo fúkalo do trúbky. Deti, ktoré počujú hlas trúbky, dávajú si ju k ústam, ale napodobňujú jej tóny vlastným hlasom. Ešte nedokážu ovládať dych tak, aby na trúbku zatrúbili.

Môžeme dieťaťu urobiť malé farebné veterníky, kvety z hodvábného papiera, stojacích panáčikov, lietadlá a loďky, ktoré vystrihujeme z výkresu. Dieťa bude do nich na stole fúkať k nám a my zase k nemu. Deti tiež radi fúkajú do vody. Na stôl dáme buď umývadlo alebo väčšiu misu naplnenú vodou, nie však celkom po okraj a ukážeme dieťaťu ako sa bude voda vlniť, keď do nej fúkame. Na vode tiež môžeme fúkaním riadiť smer rôznych celuloidových hračiek: lodiek, rybiek, kačičiek.

Dieťa potrebuje zmenu, aby ho hra neomrzela. Vynaliezavosti sa medze nekladú.

HRA NA ODZERANIE

Keď už dieťa nebvá porovnávanie farieb, predmetov alebo obrázkov, zmeňte tieto cvičenia na odzeranie. Rozmiestnite jednu súpravu predmetov alebo obrázkov pred očami dieťaťa po izbe. Potom druhú súpravu dajte na kolená alebo do škatule a zakryte ju. Ukážte len na krátku chvíľku jeden predmet a povedzte jeho názov. Dieťa má potom nájsť v izbe rovnaký predmet. Pri opakovaní skracujte dobu ukazovania a nakoniec hovorte jeho názov skôr, než predmet ukážete.

Inú hru môžete hrať pri odzeraní viet. Pripravte si po dva rôzne drobné predmety: dve špongie, dve kefy na zuby, dva hrebienky, dva kúsky mydla.

Zamávajúce vlajočkou a povedzte: „Mávam vlajočkou“. Ukážte dieťaťu, aby tiež mávalo. Keď prestane, povedzte: „Áno, bolo to dobré. Mával si vlajočkou“. Zatrúbte na trúbku a povedzte: „Zatrúb tiež na trúbku“. Keď dieťa zatrúbilo, pochváľte ho: „Dobre si trúbil na trúbku!“ Opakujte tieto vety a činnosti niekoľkokrát. Zakaždým zmeňte čas slovesa, keď dokončí činnosť. Bubnujte a hovorte: „Teraz bubnujem.“ A keď dieťa zabubnovalo povedzte: „Bubnoval si“. Prejdite potom k rozkazom: „Umy si ruky! Umy si ruky mydlom!“ „Umy si tvár!“ „Učeš sa!“ „Vyčisti si zuby!“ Vždy cvičte len jednu novú vetu a opakujte ju! Používajte pri tom obidva tvary sloviess, aby sa dieťa

dokonale oboznámilo s množstvom takých viet. Po vykonanej činnosti sa musí zoznámiť aj s minulým časom sloviess.

SLUCHOVÝ VÝCVIK

Nezosilnené zvuky

Jednou z vašich najdôležitejších úloh je pomôcť vášmu sluchovo postihnutému dieťaťu, aby spoznalo, čo je zvuk a predovšetkým, čo je nezosilnený hlas. Začnite tým, že budete rozprávať a spievať blízko pri uchu dieťaťa, kým ho budete držať v náručí. Zo začiatku je dobré používať hlas s normálnou silou alebo len o trochu silnejší a až potom budete jeho silu stupňovať. Tým predídete možnosti, že zvuk vyvolá u dieťaťa nepríjemné pocity alebo bolesť. Vníma vibrácie vášho tela pri reči práve tak, ako keď drží ruku na vašej tvári.

Používajte obrázky a obrázkové knihy a hovorte o nich. Zvlášť vhodné sú obrázky zvierat. Ak máte napr. obrázok psa, rozprávajte mu o psovi: „To je pes. Pes šteká hav, hav. Pes beží.“ Takto podobne postupujte aj s obrázkom kravy. Samohlásky v slovách „hav, hav“, a „mú, mú“ slúžia na nácvik sluchového vnímania samohlások. Skúste tieto slová hovoriť rôzne vysokým hlasom pri uchu dieťaťa. Rozprávajte krátke príbehy s týmito slovami. Možno, že sa nedostaví žiadna viditeľná reakcia na tento postup, ale vydržte.

Pri sluchových cvičeniach, rovnako ako aj pri odzeraní, je vašou najdôležitejšou úlohou obklopovať dieťa rečou. Ak reaguje, buď počulo zvuk, alebo je citlivé na vibrácie. Nezistíme presne a najmä nie u malého dieťaťa, či sa naučilo spoznávať zvuky. Reakcie bývajú obyčajne rôzne. Buď náhle stíchne, alebo sa na vás rýchlo pozrie, ale týmto sa nedajte pomýliť. Hovorte mu ďalej pri uchu, kedykoľvek sa naskytne príležitosť.

Silné zvuky

Silné zvuky ako vydáva basový bubon, píšťalka, signálna píšťalka, stolový zvonec, kravský zvonec, húkačka cvičíme súčasne, hneď v tomto prvom období. Používame nástroje, ktoré majú široký rozsah výšok a intenzity zvuku.

Vezmite jednu z týchto hračiek, napr. bubon. Ukážte ho dieťaťu. Bude ho chcieť ohmatať. Dovoľte mu, aby sa s ním dôkladne zoznámilo. (Pamätajte, že celé toto zamestnanie musí byť pre dieťa hrou.) Rozozvučte bubon a ukážte dieťaťu, ako sa to robí. Potom ho rozozvučte znova, aby si ho dieťa ohmatalo, pokiaľ ešte zvučí, aby vnímalo jeho vibrácie. Rozozvučte ho asi na pol metra od ucha dieťaťa, postupne ho približujte a potom zasa vzdiaľujte. Ak dieťa reaguje, zaznamenajte si vzdialenosť a zvuk opakujte. Použite iný druh zvuku, najlepšie s inou výškou, napr. píšťalku. Postupujte rovnako ako s bubnom. Skúšajte tóny rôznych výšok, až bude na niektorú reagovať. Ak na zvuk reagovalo a zaznamenali ste si vzdialenosť, na ktorú dieťa počulo alebo reagovalo na vibrácie, cvičte iné zvuky ďalej striedavo s tými, ktoré počulo. To spôsobí, že dieťa bude naďalej ochotné s vami spolupracovať a celé cvičenie sa stane hrou. Pamätajte: nevyšetrujete sluch dieťaťa, ale ho učíte, aby vedelo počúvať.

Časom sa naučí reagovať ešte na ďalší zvuk. Používajte potom obidva zvuky takto: Ukážte jeden nástroj, rozozvučte ho na vzdialenosť, ktorú ste si poznačili. To isté urobte aj s druhým nástrojom. Potom opäť rozozvučte prvý nástroj a ukážte ho dieťaťu, rozozvučte druhý nástroj a rovnako ho ukážte. Nakoniec rozozvučte jeden z nástrojov tak, aby dieťa nevedelo, ktorý to je. Naznačte mu, aby vám ukázalo, ktorý nástroj počulo. Pri tomto cvičení obráťte dieťa k sebe chrbtom, aby nevidelo, ktorý nástroj rozozvučíte. Potom mu predložte obidva nástroje a dieťa rozhodne, ktorý nástroj to bol.

Ak neuhádne na prvý raz správne, je to možno preto, že nechápe, čo od neho chcete. Nechajte ho znova „počúvať“ a dívať sa pritom na nástroj, ktorý zvučí a potom „počúvať“ keď nástroj nevidí.

Niekedy toto cvičenie môže trvať týždne alebo mesiace a dieťa napriek opakovaníu a námahe bude reagovať málo, alebo vôbec. Potom s ním začnite iné stupne sluchových cvičení. Dieťa sa

hlbšie zoznámi s metódami výcviku sluchovou cestou a tu poznáte, že reakcia na jedno cvičenie urýchľuje vytváranie reakcií na iné cvičenia.

Keď rozlíši dva zvuky, zoznamujte ho s tretím zvukom. Nie je treba čakať s ďalším stupňom sluchového výcviku tak dlho, až sa naučí spoľahlivo reagovať na silné zvuky. Cvičenia sa prekrývajú a pokračujú súbežne. Niekedy používajte hlas, inokedy silné zvuky. Aj keď prejdete k novému cvičeniu, pokračujte ďalej v rozprávaní príbehov a v cvičení so silnými zvukmi, kedykoľvek sa naskytne príležitosť.

PROBLÉMY SPRÁVANIA

Disciplína nie je otázkou vonkajšieho príkazu, disciplínu si musí každý vypestovať sám v sebe, vlastnými silami a schopnosťami. Aké dieťa si prajeme mať? Neprajme si bojzlivé dieťa. Chceme, aby sa naučilo spoliehať sa samé na seba. Prajeme si, aby malo dost' vlastných záujmov, aby sa zaujímalo o svet okolo seba, aby sa vedelo samé zamestnávať a nežiadalo, aby sme ho stále zabávali. Chceme, aby si rado osvojovalo nové zručnosti, aby sa priateľsky hralo s ostatnými deťmi a vychádzalo dobre s dospelými, nechcelo byť stále stredobodom pozornosti a záujmu. Počet príkazov pri predškolskom dieťati musíme obmedziť na najmenšiu možnú mieru a potom si vynútiť ich dodržiavanie za pomoci lásky a porozumenia pre dieťa. Musíme dieťa poučiť, čo od neho chceme a naučiť ho rešpektovať zákazy – spočiatku len malý počet zákazov, ale neskoršie stále viac.

Skúmajme vlastné správanie

Najprv sa pozrite sami na seba a skúmajte, aké je vaše správanie k dieťaťu a k jeho sluchovej chybe. Venujete sa mu, ste presvedčený, že ho máte radi, ale jeho sluchová chyba vo vás budí sklесlosť. Tiež vo vás vzbudzuje nechuť vplyv, ktorým pôsobí chyba sluchu na jeho správanie. Trvalo vám veľmi dlho, kým ste sa so sluchovou chybou svojho dieťaťa zmierili ako so skutočnosťou (možno, že ste sa s ňou dosiaľ nezmierili). Chodili ste s dieťaťom od lekára k lekárovi. Márne ste dúfali, že sa uzdraví, nechceli ste veriť tomu, čo vám niekoľkí vážení ušní lekári povedali, že hluchota je neliečiteľná. Podrobili ste dieťa opakovaným skúškam a vyšetreniam, ktoré ho často znervózňovali a zastrášovali. Hanbili ste sa a boli ste v rozpakoch, keď vám dal cudzí človek otázku, prečo vaše dieťa nehovorí. Boli ste nešťastní, keď vám povedali priatelia: „Chudáčik malý, aká je ho škoda“.

Toto všetko malo vplyv aj na dieťa. Hluchota sama na neho pôsobí, pretože ho vylučuje z dorozumievania sa rečou s vami, aj s okolitým svetom. Samé je s tým nespokojné a prejavuje to výbuchmi zlosti. Skôr ako začneme hovoriť o týchto prejavoch zlosti, začnite u seba a zbavte sa, pokiaľ môžete, odporu k sluchovej chybe.

Čiastočne ste sa ho už zbavili, keď ste začali pravidelne s dieťaťom pracovať podľa nášho návodu. Urobili ste tým niečo užitočné. Zamestnávali ste dieťa a tak ste ho viedli k poslušnosti. Súčasne ste viedli k sebaovládaniu aj sami seba. S dieťaťom sa vám dnes zaoberá oveľa ľahšie, prejavuje sa už ako lepšie vychované.

Výbuchy zlosti, hnevu

Možno, že sa u dieťaťa dosiaľ stretávate s výbuchmi zlosti. Tie sú obyčajne príznačným prejavom dvojročných detí, ako počujúcich, tak aj nepočujúcich. Obyčajne u sluchovo postihnutých detí sú tieto prejavy nápadnejšie a oveľa viac rozčulujúce. Niekedy sú hlavným prostriedkom, ktorým dieťa na seba upozorňuje, pretože zistilo, že keď nedosiahne pozornosť iným spôsobom, stane sa stredom záujmu, akonáhle dostane záchvat zlosti.

Sluchovo postihnuté dieťa potrebuje čas, aby sa mohlo prispôbiť svetu okolo seba a v konkrétnej situácii potrebuje čas, aby pochopilo novú myšlienku. Vžite sa na niekoľko minút do jeho situácie. Ako by ste konali vy, keby ste nevedeli o čom vám ľudia hovoria a nemali by ste

predstavu o tom, čo od vás chcú a pritom vám bránili robiť čo chcete? Nedostali by ste tiež záchvat zlosti?

Niektoré matky sa chvália, že dieťa rozumie vetám: „Bež preč! Polož to! Nechaj to tak! Nechytaj to! Nie!“ Ani si neuvedomujú, čo tým vlastne priznávajú. Všetko sú to záporné rozkazy a sú to zároveň prvé slová, ktoré sa dieťa naučilo a ktorým rozumie. TO JE CHYBA! Musíte si uvedomiť, že dieťa sa má učiť kladným spôsobom robiť to, čo je žiaduce, riadiť sa kladnými pokynmi a to všetko je možné pri správnej výchove. Dieťa nemôžeme hneď presvedčiť, aby zanechalo nesprávne správanie a správalo sa správne, zvlášť keď sa kvôli niečomu práve hneváme.

Pamätajte: Zlosť je prirodzená.

Zlosť je nákazlivá.

Zlosť sa môže stať zvykom.

Zlosť sa prejavuje krikom, mlátením okolo seba, kopaním, hryzením, dupaním, škrabaním, ťahaním za vlasy, pľuvaním alebo skleslosťou tela, hádzaním sa o zem, vyplazovaním jazyka, búchaním hlavou, zadržovaním dychu, alebo ako sa často stáva u sluchovo postihnutých detí, tvrdohlavým odmietaním obrátiť sa na osobu, ktorá mu chce niečo povedať. Bezprostrednou príčinou môže byť jedna z nasledujúcich okolností, ktorá sa objaví bezprostredne pred výbuchom a spôsobí v dieťati prudký odpor. Pamätajte si, že niektoré výbuchy zlosti sú nevyhnutným prejavom vývinu.

1. Nieкто nesplnil želanie dieťaťa, výbuch je jeho protestom, používa ho ako prostriedok na dosiahnutie svojho cieľa.
2. Nechut' poslúchať rozkazy, ako napr. ísť spať, ísť na záchod, jesť určité jedlo.
3. Odpor voči trestaniu.
4. Žiarlivosť – keď chceme po ňom, aby sa podelilo o hračku alebo o lahôdku, proste o to čo má rado.
5. Žiarlivosť – keď vidí, že inému dieťaťu sa venuje väčšia pozornosť ako jemu.
6. Nedostatok športového ducha – nevie prehrávať.
7. Zvyk. Dieťa používa výbuchy zlosti zo zvyku, ako prostriedok prejavu svojej vôle.
8. Napodobňovanie správania dospeléj osoby zo svojho okolia.
9. Telesná nevoľnosť alebo bolesť. Možno, že je nachladnuté, hladné, unavené, alebo je celkovo v zlom zdravotnom stave.
10. Nadmerná starostlivosť dospelých.
11. Prílišné usmerňovanie dospelými.
12. Doberanie dospelými alebo deťmi.
13. Nedostatok pohybu, dlhé obmedzovanie pohybu.
14. Pociť neúspechu, nevie zaobchádzať s nejakým predmetom, hračkou, odevom.
15. Zasahovanie. Dieťa, ktoré sa učí robiť si všetko samé a má radosť zo svojej samostatnosti, môže dostať záchvat zlosti, keď dospelý začne zasahovať do jeho konania a chce to urobiť za neho.
16. Nevie, čo od neho chceme. Stáva sa to často vtedy, keď dospelí kladú príliš vysoké požiadavky na jeho spôsoby.
18. Sluchovo postihnuté dieťa môže dostať záchvat preto, že sa nevie samé vyjadriť alebo nerozumie ľuďom okolo seba.

Telesné tresty

Mávajú zriedka účinok. Je treba, aby ste si našli iné vhodné prostriedky výchovy – vylúčenie z hry, krátku izoláciu, alebo jednoducho počkať, až záchvat zlosti pominie. Potom môžete docieľiť lepšie správanie.

Aby ste dosiahli od dieťaťa to, čo od neho žiadate, stanovte si určité pravidlá. Pomôžte dieťaťu, aby tieto pravidlá pochopilo a rešpektovalo isté obmedzenia. Robte to však s veľkou láskou a porozumením. Robte to či je dieťa počujúce, alebo sluchovo postihnuté. Obidve potrebujú lásku, ale tiež potrebujú poznať určité medze vo svojom správaní, aby bolo prijateľné pre dospelých aj pre ostatné deti.

Rýchle zaucho často „vyčistí vzduch“, to si musíme priznať a niektoré matky ho radi používajú. Je však súčasne signálom, že matka si nevie poradiť. Iné výchovné prostriedky dávajú matke výhodnejšie postavenie – preto hľadajte také výchovné prostriedky, ktoré zodpovedajú vašej povahe a povahe vášho dieťaťa.

Čo robiť pri záchvatoch zlosti?

Netrestajte dieťa telesne, netraste ním, nesnažte sa s ním hovoriť. Nepokúšajte sa ho ani prinútiť, aby sa na vás pozrelo. Nie je možné sa rozprávať rozumne s rozčúleným dieťaťom. Ak ho necháte osamote, skôr sa upokojí. V miestnosti má s ním zostať len matka alebo niekto, pri kom sa cíti bezpečne. Nedržte ho, nesnažte sa upútať jeho pozornosť. Sedzte pokojne a nechajte ho, nech samo prekoná záchvat. V takýchto situáciách je dieťa v skutočnosti prestrašené. Nevie, prečo to vlastne robí a neobratný zásah jeho strach zväčšuje. Bude kopat', kričať ale nedajte sa tým rušiť. Keď sa začne upokojovať, až potom mu dajte najavo svoju prítomnosť. Keď ho záchvat prejde, možno, že sa bude cítiť veľmi osamelé a zahanbené. Keď to dovoľí, choďte k nemu a upokojte ho. Nedávajte mu najavo, že ho nemáte radi, že je zlé. Nezahanbujte ho, sedzte pokojne, nedotýkajte sa ho, nehovorte s ním pokiaľ nebude chcieť. Správajte sa k nemu láskavo, dieťa prekonalo veľkú vnútornú búrku, je pravdepodobne vyčerpané a potrebuje opäť nadobudnúť pocit istoty.

Niektorí dospelí si chcú pri týchto záchvatoch dieťa buď udobrovať alebo mu nadávajú, niekedy ho aj telesne trestajú. Tieto metódy môžu dočasne ukončiť záchvat, ale neodstránia návyk, ktorý vedie k týmto prejavom.

Nie je recept, ktorý by sa hodil pre všetky prípady. Najlepším prostriedkom je však predchádzať podobným záchvatom. Dávajte pozor, všimajte si známky napätia a včas a pohotovo zasiahnite rozumným spôsobom, aby nedošlo ku konfliktu. Pamätajte, že máte dieťaťu skôr ukazovať, čo má robiť, než mu zakazovať, čo nesmie robiť.

To neznamená, že je správne, aby dospelý odstraňoval všetky ťažkosti. Dieťa sa musí naučiť odstraňovať ich samé, ale vo veľa prípadoch potrebuje vysvetlenie a dobrý príklad rodičov.

Ak má vaše dieťa časté záchvaty zlosti:

1. presvedčte sa, či je telesne zdravé,
2. overte si, či nežiadate od predškolského dieťaťa rovnaké správanie ako od dospelého,
3. stanovte určitý denný poriadok, kedy má vstávať, kedy má ísť spať, jesť, kúpať sa atď., ale nenúťte ho zachovávať tento poriadok. Ak stále vzdoruje, potom má asi vážny dôvod. Zistite si prečo.
4. Je lepšie, keď sa v takých situáciách s dieťaťom zaoberá len jedna osoba, ako keď sa obidvaja, otec aj matka, pokúšajú zvládnuť situáciu.
5. Vhodne zamestnajte dieťa, aby mohlo uplatniť svoju energiu. Dajte mu nielen hračky, ale aj zaujímavú prácu. Majte vždy pripravený materiál, primeraný jeho veku.
6. Pochváľte dobré správanie a prejavte radosť, keď sa dieťa polepšilo, ale nerobte zbytočný rozruch. To je pre dieťa rovnako nepríjemné, ako keď si ho nevšímate.
7. Zachovajte pokoj a buďte čo najdôslednejší. Váš postoj bude mať značný vplyv na dieťa.
8. Vychovávajte seba i druhých v presvedčení, že dieťa má svoje práva a že tieto práva musíte rešpektovať. Vedzte však dieťa k tomu, aby poznalo, že aj rodičia majú svoje práva.
9. Spomeňte si, ako vám bolo, keď sa dieťa narodilo a ako vám bolo, keď sa zistila jeho sluchová chyba. Úprimne si rozoberte city, ktoré k nemu máte.
10. Zvyknite si pokladať zlostné dieťa za nešťastné dieťa a nie za zlé a pomáhajte mu, aby sa cítilo samé šťastnejšie v spoločnosti druhých.

Všetci prejavujeme snahu znova opakovať tie činnosti, ktoré nám prinášajú uspokojenie a necítíme potrebu robiť opak. Ak dieťa zistí, že môže získať pozornosť druhých len za cenu toho, že bude trestané za zlé správanie, bude sa opäť zle správať. Väčšina detí znesie radšej telesný trest, než aby si ich nikto nevšimal.

Ak prikladáte príliš veľa dôležitosti maličkostiam a kvôli nim vediete spory, potom výsledkom môže byť záchvat zlosti. Dieťa vie, že nemôže úlohu zvládnuť a prichádza prvý pocit neúspechu.

Ak hovoríme, že dieťa musí rešpektovať svojich rodičov, musíme byť takými rodičmi, aby nás mohlo rešpektovať. Musíme zachovávať pokoj a láskavosť, musíme byť dôslední. Musíme sa usilovať o to, aby sme neprepadli vnútri i navonok záchvatom zlosti. Poučte dieťa, že máte právo ho obmedzovať a môžete povedať „nie“, keď je to potrebné.

Výbuchy zlosti sa ľahšie zvládajú, ak máme dlhodobý výchovný program a dieťa lepšie zvládneme metódami nepriamymi než priamymi. Oveľa viac dokážeme pochvalou ako výčitkami a trestaním. Oveľa lepšia spolupráca sa dosiahne s dieťaťom, ktoré je aspoň časť dňa zamestnané niečím užitočným ako s dieťaťom, ktoré nemá žiadnu výchovu okrem neustálych zákazov.

LIST ŠTVRTÝ

**vám poradí, ako ďalej pokračovať
v rozvíjaní reči, v odzeraní
a v sluchovom výcviku. Uvedomte si,
že záleží na vás, aby ste svojmu
dieťaťu navždy nesprotivili hovorenú reč**

ROZVOJ REČI !

Sluchovo postihnuté dieťa sa musí naučiť rozumieť reči a používať reč ako počujúce dieťa, musí pochopiť, že veci a činnosti majú svoje mená, svoje názvy. Musíme viesť dieťa k tomu, aby sa naučilo spájať pohyby perí s týmito menami. Počujúce dieťa to pochopí vnímaním zvukov. Počuje slová omnoho skôr, než ich vie spájať s významom. Sluchovo postihnuté dieťa spája viditeľné pohyby úst pri hovorení s predstavami. Skôr alebo neskôr sa naučí spájať pohyby perí pre „mama“ so svojou matkou. Možno, že sa bude pokúšať ich aj napodobniť. Je však pravdepodobné, že si ich bude spočiatku pliesť s pa, pa, pretože pohyby perí sa mu zdajú rovnaké. Rýchlosť, s akou sa dieťa naučí spájať pohyby úst s predmetmi, osobami alebo činnosťami, závisí od toho, do akej miery si zvyklo sledovať očami toho, kto hovorí a koľko príležitostí na sledovanie reči sa mu dostáva pri dennom zamestnaní.

Pamätajte, že reč sa lepšie vníma sluchom, než zrakom. Len polovica hlások je viditeľných. Odzeranie vo svojom najdokonalejšom stupni je cvikom intuície vyspelého pozorovacieho umenia. Sluchovo postihnutá osoba v nej môže dosiahnuť prekvapujúcu dokonalosť a zbehosť, ale začiatky tohto umenia – ako každého umenia – sú veľmi pomalé a ťažké.

Nedajte sa nikým presvedčiť, že je nemožné naučiť sa odzerať. Pravda, pre niekoho je to ťažké, pre niekoho ľahšie. Začnite rozvážne a využívajte každú príležitosť. Dieťa je ešte malé a najskôr po mesiacoch uvidíte výsledky.

Hovorte s dieťaťom ako s počujúcim. Rozdiel bude v tom, že zo dňa na deň budete opakovať tú istú vetu v rovnakom zložení a spojení, ale vždy sa presvedčte, či sa na vás dieťa pri hovorení pozerá. Nehovorte s dieťaťom keď fajčíte, alebo jete! Potrebuje vidieť jasné, neskreslené pohyby perí. Ak hojdáte dieťa v náručí a chcete mu niečo povedať, prestaňte ho hochať. Ak ste von a máte tmavé okuliare, dajte si ich dole keď hovoríte s dieťaťom. Zakrývajú výraz očí, ktorý má veľký význam pre odzerajúceho.

ZÁPISNÍK

Rozvoj reči musí nadväzovať na skúsenosti a zážitky dieťaťa. Na oživenie minulých dejov použijeme obrázky. Zaoberáme si obrázkový zápisník. Dáme do neho obrázky z výletov, vychádzok, návštev, hier, z ciest vlakom alebo autobusom. Keď ich budete nalepovať ten istý deň, keď sa udalosti stali, dieťa si zapamätá aj podrobnosti a bude vedieť o čom hovoríte. Zápisník sa mu bude páčiť.

Napr. idete do ZOO. Kúpíte si omaľovánky so zvieratami, alebo pohľadnice zvierat. Do zápisníka nalepíte tie zvieratá, ktoré sa dieťaťu zvlášť páčili. Potom o nich budete hovoriť. „Boli sme v zoo. V zoo sme videli opice. Videli sme medvede. Tu je medveď. Tu je opica.“

Ak bývate na dedine, máte veľa takýchto príležitostí doma aj vonku. Vyberte si fotografie členov rodiny pri práci, a tiež omaľovánky s obrázkami zvierat a prác na poli.

Toto všetko zaujíma alebo aj vzrušuje malé dieťa, ktoré si rado pripomína príjemné veci, ktoré videlo a prežilo. Niečo také je nutné, aby sa sluchovo postihnutému dieťaťu dostala aspoň z časti príležitosť k reči, ktorá mu chýba, pretože nepočuje obyčajný, bežný rozhovor. Zaoberajte si album fotografií všetkých členov rodiny a osôb, s ktorými sa dieťa často stretáva, aby sa naučilo odzerať ich mená. Môžu tam byť tiež fotografie vášho domu, vašej ulice alebo vašej izby. Ak je dieťa už štvorročné alebo staršie, môžete napísať veľkým tlačeným písmom pod fotografiu meno osoby alebo miesta. To neznamená, aby ste dieťa učili čítať tlačené písmená a najmä upútať jeho pozornosť na tlačené slová. Neškodí však zoznámiť ho s predstavou, že každé hovorené slovo má zároveň písanú podobu a obidve slová, hovorené aj písané, označujú rovnakú osobu alebo vec. Čím bude dieťa duševne zrelšie, tým skôr si začne všimnúť tlačené slová.

Môžete si zaobstarať tieto kolekcie obrázkov:

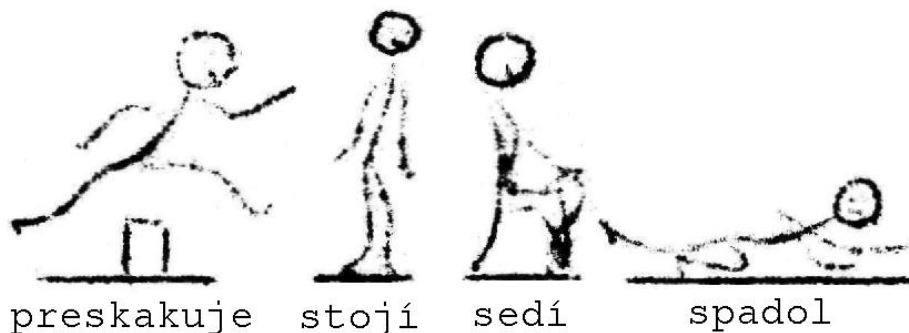
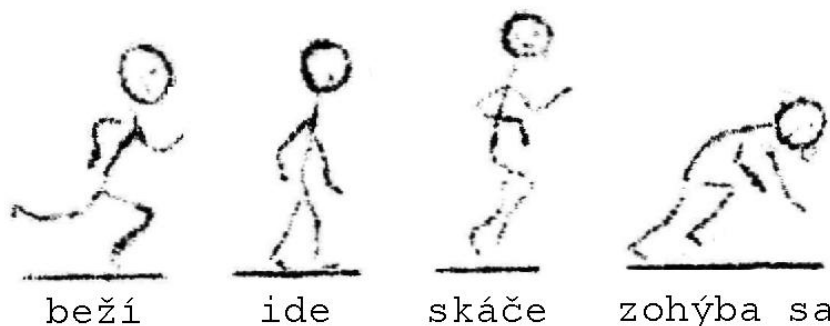
1. Rodina, priatelia, príbuzní (z fotografií).
2. Práca v domácnosti.
3. V materskej škole.
4. Na ihrisku.
5. Prechádzky a návštevy, nákupy.
6. Otcova práca.
7. Na dedine.
8. Výlety, zájazdy, vychádzky (z fotografií).
9. Starostlivosť o zdravie.
10. Zvieratká.

Väčšinu týchto kolekcií si zaobstaráte ľahko a lacno z omaľovaných, ktoré dostanete kúpiť v každom papiernictve. Nie je treba kupovať pre dieťa drahé hračky, bude mať radšej také, ktoré s jeho pomocou zhotovíte doma. V zime mu postavte na dvore snehuliaka a potom ho doma urobte z vaty a rozprávajte mu o ňom.

Môžete pre dieťa zaobstarať zaujímavé veci vytrhávaním, vystrihovaním a skladaním papiera. Vystrihujte vianočné stromčeky zo zeleného papiera, robte reťaze na vianočný stromček, vystrihujte z tuhej lepenky nábytok atď. Toto všetko pôsobí podnetne pri rozvíjaní reči a je to pre dieťa zábavné.

Ak máte kresliarske schopnosti, veľmi vám to pomôže pri rozvoji detskej reči. Dieťa sa oveľa radšej díva, ako vám rastie kresba pod rukou, než si prezerá čo aj dokonalejšie hotové farebné ilustrácie. So záujmom sa na vás bude pozeráť, ak budete kresliť nejaký predmet, ktorý je v izbe. Za chvíľu odbehne aby vám ukázalo, čo kreslíte.

Ak neviete príliš dobre kresliť, môžete aspoň zobraziť figúrky čiarami, aby ste znázornili činnosť, ktorú chcete naučiť dieťa pomenovať pomocou odzverania.. Nakreslite ich na tabuľu alebo tušom na biele kartóny a rozvešajte ich po miestnosti. Znázorníte tak napr. slovesné tvary:

Najlepšie sa cvičí ráno po raňajkách alebo po večere. Večer bývajú deti dokonca pozornejšie.

VÝCVIK HMATU

Určovanie predmetu hmatom podľa tvaru a veľkosti cvičíme raz, alebo dvakrát týždenne. Začíname vždy s tromi predmetmi, ktoré máme po dvoch kusoch. Najprv používame predmety rôznej veľkosti, neskôr počet predmetov zväčšujeme a používame tiež predmety, ktoré sú si viac podobné. Môžeme hrať túto hru tiež so zaviazanými očami, nie s vreckom, ale sluchovo postihnuté deti si neradi dávajú zaväzovať oči, aj keď je to len pri hre.

SLUCHOVÝ VÝCVIK

Silné zvuky (pokračovanie)

Uvedieme si malé cvičenie, ako naučíte dieťa, aby dalo najavo, či počulo alebo vnímalo zvuk vibráciou.

Vezmite niekoľko podlhovastých kociek 7,5 x 12,5 x 2,5 cm. Postavte ich päť na seba pred dieťa. Vezmite bubon a keď sa na vás pozrie, udríte na bubon. Potom zhodíte jednu kocku. Udríte opäť na bubon a zhodíte ďalšiu kocku. Pri ďalšom údere na bubon vezmite dieťa za ruku a zhodíte jeho rúčkou ďalšiu kocku. Potom opäť udríte a čakajte, či pochopilo a zhodí kocku samé. Opakujte a cvičte tak dlho, až sa presvedčíte, že dieťa pochopilo, čo od neho chcete.

Posaďte sa za dieťa tak, aby ste s ním boli v rovine a udríte na bubon. Ak nezhodí kocku, vezmite ho za ruku a zhodíte kocku s ním. Ak sa pri údere obráti, naznačte mu, aby kocku zhodilo. Urobte aj z tohoto cvičenia zaujímavú hru.

Pokračujte týmto spôsobom, až zhodí štyri kocky. Potrvá nejakú dobu, než sa dieťa naučí robiť toto cvičenie. Potrebuje tiež cvik, aby mu to išlo rýchlo. Ide tu ešte o niečo viac než len o „počutie“. Musí sa naučiť chápať, čo od neho chcete. Neponáhľajte sa a nenadáвайте, aj keď to bude trvať niekoľko týždňov, než sa to naučí poriadne. Aby opakovanie bolo zábavnejšie, môžete namiesto kociek používať malé figúrky zvieratiek, ku ktorým pripevníte paličky a figúrky zasuniete do dosky s otvormi. Zakaždým, keď dieťa počuje zvuk, zaplní jeden otvor.

Okrem bubna môžete pre zmenu použiť aj iný nástroj s ktorým ste už pracovali v predchádzajúcich cvičeniach. Zo všetkých nástrojov sa však dieťa pravdepodobne najskôr naučí reagovať na bubon.

Sluchové cvičenia robíme každý deň. Niekoľko minút pracujeme tak, ako sme popisovali cvičenia v Treťom liste a potom niekoľko minút cvičenia zo Štvrtého listu. Je to súčasne výborný tréning pre rozvoj pozornosti a schopnosti sledovať sluchom.

PRÍPRAVA REČI

Nerobte s dieťaťom hlasové cvičenia, ak ste unavení, rozčúlení alebo namrzení. Keby ste ho násilím nútili hovoriť, držali ho, aby sedelo na mieste, triasli s ním, aby ste z neho dostali hlas, potom mu navždy sprotivíte reč. Dieťa nezačne hovoriť hneď, ani za niekoľko dní, ba ani za niekoľko týždňov. Je to dlhý, pomalý proces. Dieťa sa musí najskôr naučiť reč rozumieť odzeraním a nadobudnúť skúsenosti, aby malo o čom hovoriť.

Vašou úlohou pri rozvíjaní reči je:

1. povzbudzovať dieťa, aby používalo svoj hlas,
2. udržovať jeho hlas prirodzený a plynulý,
3. pripravovať ho na rečový a hovorový výcvik,
4. poskytnúť mu výcvik v odzeraní a napodobňovaní,
5. zoznámiť ho so slovami a slovnými obratmi,
6. urobiť pre neho cvičenia čo najzaujímavejšie.

Možno, že ste videli buď učiteľa v škole alebo logopéda ako upravujú postavenie jazyka alebo perí prstami alebo tzv. sondou. Vy sami sa nedotýkajte úst dieťaťa! To už bude úloha pre odborníkov. Nechávajú však občas ruku dieťaťa na svojej tvári. Nenúťte ho, aby ju tam držalo stále, aj keď nechce. Tento prostriedok používajte len príležitostne.

Opakujte cvičenia na porovnávanie predmetov s hovoreným slovom z Druhého listu. Pokračujte v podobných cvičeniach. Položte topánku, lietadlo alebo figúrku psa pred dieťa. Ukážte na topánku a povedzte: „Pozri sa, tu je topánka!“ Potom priložte ruku dieťaťa k svojej tvári. Opakujte to ešte raz a položte jednu ruku dieťaťa na jeho tvár a keď to dovolí, druhú na vašu. Možno, že tam ruku podrží, možno, že bude samo ukazovať na topánku. Je však možné, že sa pokúsi napodobňovať pri opakovaní vašu reč. Topánka je kľúčovým slovom vety, budeme ju zdôrazňovať, ale nesmieme preháňať pohyby pier. Možno tiež, že vôbec nevydá zo seba hlas a bude len sedieť a pozerat' sa na vás. Uspokojte sa s tým, čo robí. Ak nebude mať záujem, nechajte to na chvíľu a zamestnajte ho s ničím iným. Príležitostne sa vráťte k tomuto cvičeniu, ale nikdy nesmie cítiť, že ho nútite. Potom s vami začne skôr spolupracovať. Aj keď nič nepovie, cvičí sa v odzeraní a vnímaní vibrácií a naučí sa pohotovo odzerat'. Ak ho bude toto cvičenie baviť, dajte mu do ruky topánku, lietadlo alebo figúrky psov rôznych farieb a veľkostí, aby poznalo, že to isté slovo označuje rôzne veci rovnakého druhu. Bude mať viac príležitosti na nácvik týchto slov a udrží sa jeho záujem, pretože to bude istá zmena. Nedávajte mu stále opakovať to isté slovo, ale občas sa k nemu vracajte. Toto všetko je len prípravou k reči, nie samotný nácvik reči.

PROBLÉMY SPRÁVANIA. POMOČOVANIE

Doba, v ktorej sa u dieťaťa rozvíja kontrola vylučovacieho ústrojenstva, je pre neho veľmi ťažká. Chodenie na záchod, sedenie na studenom sedadle a vlastné obtiaže s ovládaním telesných ústrojov sú pre dieťa často veľmi nepríjemné. Starostliví rodičia ešte často od neho žiadajú, aby to „robilo rýchlo“.

Veľmi často je chodenie na záchod pre dieťa nepríjemné. Ak je k tomu nútené veľmi skoro, môže sa stať, že proti tomu začne vzdorovať. Netrestajte dieťa za pomočovanie, trestom tento problém neodstránite. Hľadajte príčinu, poraďte sa s lekárom. Niekedy si tak dieťa vynucuje pozornosť dospelých, alebo žiarli na mladšieho súrodenca - novorodenca. Nenadávajte, netrestajte, ale ho pochváľte ak sa nepomohlo. Ak je príčina žiarlivosť na mladšieho súrodenca, dajte mu nejakú úlohu pri prebaľovaní (napr. podanie čistej plienky), aby sa cítilo dospeljšie a uvedomilo si vlastnú zodpovednosť.

Pomočovanie, cmúľanie palca a záchvaty zlosti sa veľmi často vyskytujú súbežne a sú obvykle znakom, že sa dieťa necíti bezpečne. Niekedy sa rodičia znepokojujú nad tým, že dieťa nepočuje. Tento nepokoj sa prenáša na dieťa a to sa potom cíti iné než ostatné deti. Neúspech v dorozumívaní s okolitým svetom niekedy spôsobí pocit neistoty. V takých prípadoch je prekvapujúce, ako často tieto rušivé návyky miznú, keď je dieťa užitočne zamestnané a začne aspoň trochu rozumieť reči odzeraním.

L I S T P I A T Y

**vám povie, na čom závisí schopnosť
odzerať, zoznámi vás s problémami,
ktoré má dieťa pri odzeraní a dá
vám nielen užitočné námety na hry
pri odzeraní a rozvíjaní reči.
Naučíte sa chytat' farebné ryby
a ukladať dieťa k spánku..**

O ODZERANÍ

Odzeranie nie je ľahké, niektoré slová sa ľahko zamieňajú. Nikto doteraz presne nezistil, aké duševné schopnosti treba k tomu, aby človek vedel dobre odzerať. Vieme však, že niektorí dospelí a deti vedia odzerať lepšie ako druhí.

Schopnosť odzerať nezávisí na inteligencii, ale na type. Osoby logicky mysliace sa domnievajú, že im bude stačiť zachytiť len pár pohybov pier, aby rozumeli tomu, čo sa hovorí, ale majú s odzeraním väčšie problémy ako ľudia intuitívneho typu, ktorí vedia rýchle spojovať pohyby pier a významy slov.

Podľa niektorých výskumov deti citlivo reagujúce na farby, majú lepšie predpoklady ako deti, reagujúce skôr na tvary. Človek, ktorý rýchle rozozná farby a má rád farebnosť, pozoruje veci ako celok. Ten, kto si všíma tvar, analyzuje a vidí jednotlivosti. Je to zaujímavý špekulatívny výskum, je však zatiaľ v začiatkoch.

Niektoré deti sú pri odzeraní pomalšie. Táto pomalosť však nemá nič spoločné s tým, či je dieťa celkovo pomalé alebo rýchle. Pri cvičení zmyslov niektoré deti prejavuje takú čulosť a šikovnosť, že musíte stále uplatňovať svoj dôvtip, aby ste ho zamestnali vždy niečím iným. Znova mu opakujete slová „topánka“ a „lopta“, celé týždne a mesiace. A predsa, aj keď sa vám podarí upútať jeho prelietavú pozornosť, nie ste si istí, či rozumie. Vydržte však! Aj dieťa, ktoré musí prekonávať tieto ťažké začiatky, sa časom naučí rozumieť.

Pokiaľ nerobí rýchle pokroky, obmedzte sa len na niekoľko málo slov, napr. topánka a lopta. Dajte mu obrázky týchto predmetov, zhromaždite mu ich najrôznejšie druhy a hovorte o nich stále. Dieťa ich potom bude vyhľadávať. Keď ich budete mať všetky spolu, zase o nich rozprávajte!

Odzeranie je dôležité aj keď dieťa čiastočne počuje. Ak máte príležitosť, navštívte kurz odzerania pre dospelých (informácie vám podá zväz sluchovo postihnutých). Pokúste sa naučiť trochu odzerať, aby ste poznali obtiaže a ťažkosti tejto činnosti.

Všetky deti, počujúce alebo sluchovo postihnuté, začínajú chápať reč pomocou posunkov. Je predsa celkom prirodzené otvárať náruč, ak chcete aby k vám dieťa prišlo. Dopovedzte však tento úkon slovami: „Poď ku mne!“ Podobne mu podáte hrnček mlieka, ak chcete aby sa napilo a poviete: „Napi sa!“ Nesmiete však posunkom znázorňovať pitie. To znamená: nenahrádzajte posunkom slová, ak sa už dieťa naučilo tieto slová odzerať.

Pri jedle je veľmi veľa príležitostí na odzeranie, len nesmiete k nemu dieťa nútiť – odzeranie musí vyplývať prirodzene, z priebehu obeda alebo večere.

Môžete dieťa požiadať, aby vám podalo chlieb, alebo sa ho môžete opýtať, či ešte chce kompót. Dieťa bude rado pomáhať pri prestieraní stola pred jedlom. Bude pripravovať príbory, taniere, stôl a pod. Dobrým cvikom je tiež, aby dieťa prinášalo predmety, ukladalo ich na miesto, nalievalo tekutiny, bez toho, aby ich rozlialo, dávalo si pozor pri chôdzi. (Sluchovo postihnuté deti často bezhlavo pobejú sem a tam, vrážajú do vecí, potkávajú sa na rôznych predmetoch, púšťajú veci na zem. Niekedy to býva spôsobené poruchou rovnováhy. Jednoduché cvičenia chôdze s nosením predmetov dieťaťu prospejú.) Nechajte dieťa, aby si samo nosilo mlieko na stôl v malom krčiazku a aby si ho samé nalialo do hrnčeka. Aj keď trochu rozleje, alebo to robí pomaličky, je to pre neho dobré cvičenie na koordináciu svalov. Využite každú príležitosť, aby sa muselo starať samé o seba, aby sa samé obliekalo, najedlo, vyzliekalo, zavesilo si kabát, našlo topánky a obulo si ich. Vy by ste to dokázali omnoho rýchlejšie, ale dieťa sa musí naučiť spoliehať sa samé na seba a byť nezávislé. Každá činnosť, ktorú sa naučí správne vykonávať prispieva k jeho výchove a k jeho ďalšiemu rastu.

CVIČENIE HMATU

V Treťom a Štvrtom liste bola popísaná hra s vyhľadávaním predmetov z vreca. Keď to dieťa vie s hračkami a so známymi predmetmi, pokúste sa to s drevenými geometrickými telesami: kockami, valcami, ihlanmi, hranolmi apod. Ukážte mu kocku a prejdite ukazovák dieťaťa po jej hranách, potom ju dajte s ostatnými do vreca a zamiešajte. Dieťa hľadá hmatom. To isté urobte s ostatnými telesami!

HRA NA ODZERANIE

Vystrihnite z hrubého rôznofarebného papiera asi 12 rybičiek, dlhých 7,5 – 10 cm. Urobte dierku tam, kde má byť oko. Zhotovte udicu z krátkej, guľatej paličky, priviažte k nej šnúrku s tupým háčikom na konci. Túto hru môžete využiť rôznym spôsobom s deťmi rôznych vekových kategórií. Je u detí veľmi obľúbená.

Zaobstarajte si veľkú, plytkú krabicu. Vysteľte ju modrým papierom, ktorý bude predstavovať vodu. Dajte dieťaťu udicu, nech ju spustí do krabice. Zaveste mu na háčik jednu rybu. Potom zdvihnite ruku dieťaťa s udicou, na ktorej visí ryбка a povedzte: „Aha ty si chytil rybku!“ Vezmite rybu do ruky a poznamenajte: „Toto je ryba, to je červená ryba.“ Potom mu na háčik pri ďalšom lovení v krabici navlečte inú červenú rybu a povedzte: To je zasa červená ryba.“ Položte rybku vedľa tej, ktorú už dieťa predtým vylovilo a ukážte, že sú obidve červené. Ak ste už s ním cvičili porovnávanie farieb, bude to pre neho ľahké.

Nechajte ho chytiť modrú rybu. Povedzte mu, že chytilo modrú rybu. Potom vezmite udicu do ruky a naznačte dieťaťu, aby vám na ňu zavesilo modrú rybu. Možno, že mu to bude treba niekoľkokrát ukázať, aby pochopilo čo chcete. Urobte z hry veselú zábavu. Hovorte o rybách a o farbách. Ak môžete, zavolajte hrať sa aj iné deti. Potom sa deti budú môcť deliť o úlohy a striedať sa. I táto skúsenosť je pre sluchovo postihnuté deti potrebná.

Na druhý deň začnite s tým, že poviete dieťaťu, aby chytilo modrú rybu. Ak nepochopí, tak mu ju nájdite. Povedzte mu: „Teraz chytím modrú rybu!“ Toto isté urobte so žltou rybou. Zase hovorte o rybách a ich farbách. Hru opakujte častejšie. Vyzvite dieťa znovu, aby chytilo modrú rybu. Spýtajte sa ho, akú farbu má chytaná ryba. Ak nebude vedieť povedať „modrá“ alebo „žltá“, možno, že názvy farieb ešte nevie odzerať. Nenúťte ho odpovedať, ale odpovedzte sami, že ryba je modrá. Toto isté urobte so žltou rybou.

Ak pri odzeraní často uvidí názvy farieb, možno že sa pokúsi slová vysloviť. Pravdepodobne povie len –mom- alebo –umu-. Nechajte ho, len keď sa zvuk aspoň trochu podobá slovu, keď je približný. Máte vhodnú príležitosť zoznámiť dieťa s tým, čo je otázka a odpoveď. Pri hre je najdôležitejší všeobecný rozhovor. Otázky: „Čo si chytil?“ „Akú farbu má ryba?“ – pripravujú dieťa počas hry, aby vedelo odpovedať na otázky.

Zavedieme ďalšie farby, cvičíme zábavným spôsobom odzerať názvov farieb. Nesmieme dať dieťaťu najavo, že povedalo niečo zle, alebo že niečo nepochopilo. Hra by sa zmenila na nudné cvičenie, namiesto aby zostala veselou zábavou. Základy reči kladiete výcvikom v rozhovore.

Ak budete môcť dosiahnuť, aby dieťa držalo ruku na vašej tvári, keď hovoríte názvy farieb, tým lepšie a tým skôr sa bude snažiť napodobniť vaše slová. Urobte to však len príležitostne.

Hru s rybami je možné obmieňať rôznym spôsobom aby ostala zaujímavá. Môžeme napr. na udicu pripevniť namiesto háčika malý magnet. Na chvostík ryby pripevníme sponu na papier. Potom bude dieťa ľahko chytať ryby na udicu. Ide to omnoho rýchlejšie, ako keby ste museli každú rybu vešať na háčik. Preto bude lepšie nechať chytanie na háčik na neskoršiu dobu, keď ste už s magnetom precvičili slovník odzieraných slov a niekoľko otázok a odpovedí. Pri hre so starším dieťaťom môžete na rybu napísať paličkovým písmom RYBA. Dieťa sa zoznámi aj s obrazom tlačenej slova.

Ak začína dieťa chápať číslovky a všima si vás keď počítate, dajte rybu na stôl a počítajte. Ak sa dieťa naučilo odzerať –dve-, -tri-, prikážte mu, aby chytilo zelenú rybu, modrú rybu, potom dve modré ryby, obmieňajte to najrôznejším spôsobom.

ROZVÍJANIE REČI PRI HRE NA RYBY

Začnite s farbami. Položte na stôl niekoľko červených rýb. Povedzte dieťaťu: „To sú červené ryby!“ Potom položte jeho ruku na svoju tvár a opakujte: „Ryba je červená!“ Položte mu jeho ruku na jeho tvár a skúste, či napodobní vaše slová, keď mu opäť poviete: „Je červená“. Potom toto znovu urobte so žltou rybou a striedavo kladte na stôl červené a žlté ryby.

Nabudúce použite modré a žlté ryby. Dieťa tak bude opakovať jednu farbu z minulej lekcie a jednu novú sa naučí. Týmto pre neho ostane cvičenie zaujímavé. Nesnažte sa opravovať výslovnosť, dieťa by sa potom nechcelo hrať. Stále musí mať pocit, že sa hrá a pritom sa nenápadne učí.

SLUCHOVÉ CVIČENIA

Samohlásky

Samohlásky sú lepšie počuteľné ako spoluhlásky. Jednotlivé samohlásky však nemajú pre dieťa žiadny význam. Môžeme ich však precvičovať pri napodobňovaní hlasu zvierat.

Pripravte si niekoľko figúrok zvieratiek a ich obrázkov. Vezmite psa, ukážte ho dieťaťu a hovorte o ňom. Hovorte i o ostatných psoch na obrázkoch. Povedzte: „Pes robí hav, hav.“ Niekoľkokrát názorne predved'te ako pes havká. Dieťa vás možno bude chcieť napodobniť. Posad'te si dieťa na kolená alebo ho posad'te vedľa seba, aby sa vás dotýkalo telom a povedzte mu vo chvíli keď sa na vás pozrie: „Pes robí hav, hav.“

Sadnite si vedľa dieťaťa k zrkadlu. Nech dieťa pozoruje v zrkadle ako mu hovoríte pri uchu. Vy aj dieťa ste obrátení k zrkadlu. Dieťa má, pokiaľ možno, ruku na vašej tvári. Ukážte mu opäť psa a opakujte: „Pes robí hav, hav. Tak dieťa pozoruje vašu reč očami, cíti vibrácie a počuje zvuky. Ak dieťa nejakým spôsobom reaguje, aj keď nevidí vašu tvár pri opakovaní tohto cvičenia, odvráťte ho od zrkadla, aby sa na vás nemohlo dívať a povedzte mu do ucha: „Hav, hav.“ Potom opakujte túto vetu a nechajte ho, aby sa opäť na vás dívalo. Napodobňujte havkanie psa kým dieťa povie alebo sa pokúsi povedať: „Hav, hav.“

Toto isté urobte s figúrkou a obrázkom kravy. Opakujte a dramaticky znázorňujte: „Krava robí mú, mú.“

Potom položte pred dieťa na stôl figúrku psa a figúrku kravy tak, aby na ne mohlo ľahko dosiahnuť. Keď sa na vás dieťa pozrie, povedzte: „Pes robí hav, hav.“ Ukážte na psa. Potom ukážte na kravu a povedzte: „Krava robí mú, mú.“ Opakujte dôrazne aspoň trikrát alebo štyrikrát: „Hav, hav, mú, mú.“ Vezmite si opäť zrkadlo. Dieťa sa pozerá do zrkadla a ruku má na vašej tvári. Vezmite psa a povedzte dieťaťu do ucha: „Pes robí hav, hav“ a ukážte na psa. Potom ukážte na kravu a povedzte: „Krava robí mú, mú“.

Hračky dajte nabok a povedzte dieťaťu pred zrkadlom do ucha „Hav, hav“. Potom sa opýtajte: „Kto robí hav, hav?“ Ak neuhádne, nevie pomenovať alebo ukázať na správne zviera, ukážte mu psa. Ešte raz mu povedzte, ako robí pes a pokiaľ je to možné nech opakuje po vás: „Hav, hav.“ Toto isté urobte aj so zvukmi mú, mú.

Pokračujte v tomto cvičení pokiaľ sa dieťa nenaučí rozlišovať obidva zvuky. Bude to vedieť prevažne pomocou odzerania, pretože vidí na vaše ústa.

Nie je to strata času! Dieťa sa cvičí v odzeraní, v napodobňovaní reči a v počúvaní reči. Cvičenia sú ľahšie a má čas pochopiť, čo od neho chcete.

Ďalším krokom je, že ho necháte rozlišovať dva zvuky a zakryjete si pritom ústa papierom. Hovoríte mu do ucha „hav“ a dieťa vám má ukázať zviera. Potom sa ho opýtajte, ktoré zviera robí hav, hav, keď nevie odpovedať, povedzte mu to znova. Podobne cvičte mú, mú. Keď to nevie, vráťte sa k predchádzajúcim cvičeniam a nechajte ho vnímať aj odzeranie. Keď už dieťa vie bez odzerania rozlišovať dva zvuky, vylúčte vnímanie vibráciou a nechajte ho vnímať len sluchom. Postavte dieťa kúsok od seba, aby sa nedotýkalo vášho tela.

Keď vie dieťa rozlišovať dva zvuky sluchom, nacvičíme ho tretí zvuk, napr. „Ovca robí bé, bé.“ Potom ho učíme spoločne: „Pes robí hav, hav. Krava robí mú, mú. Ovca robí bé, bé.“ Najskôr porovnáme dvojice, potom trojice a postupne pridávame aj štvrtý a piaty zvuk.

Naučiť dieťa rozlišovať dva zvuky sluchom nie je maličkosť. Možno že budete cvičiť niekoľko týždňov a žiadna reakcia sa neprejaví. Možno sa dieťa naučí rozlišovať zvuky pri súčasnom odzeraní, ale samotným sluchom buď vôbec nereaguje, alebo len háda. Nevzdávajte sa však ani vtedy. Nestrácajte odvalu a neprestávajte cvičiť. Len keď sa naozaj presvedčíte, že

sluchom nie je možné pokračovať bez pomoci odzberania, zopakujte všetky tieto cvičenia, vyskúšajte iné zvuky a potom ho učte vnímať kombinovanou cestou. Príležitostne to však skúšajte sluchom aj naďalej. Stále je tu ešte možnosť, že raz začne dieťa reagovať. Cvičte vnímanie nezosilovaných zvukov aj vtedy, keď dieťa bude mať slúchadlo.

Cvičenie so samohláskami je výborným úvodom k sluchovému výcviku – podporuje sústredenie a pozornosť na lepšie odzberanie a dáva príležitosť na napodobňovanie reči.

VÝCHOVNÉ PROBLÉMY

Spánok

Ak dieťa nechce zostať v posteli, vstáva a behá po miestnosti, alebo síce zaspí, ale sa rýchlo prebudí a ide do postele k rodičom, má pre to iste nejaký dôvod. Vašou úlohou je tento dôvod zistiť. Niekedy je vysvetlenie veľmi jednoduché. Možno, že je mu zima, alebo teplo. Zistite príčinu a tú odstráňte!

Ak je ukladanie do postielky pre dieťa príjemné, dieťa je spokojnejšie, rýchlejšie zaspí, než keď ho do postele rýchlo naháňame. Vyzliekanie má byť pokojný, nenútený proces, nie však príliš dlhý. V žiadnom prípade to nesmie byť rýchle vyzliekanie šiat a rýchle uloženie dieťaťa do postele. Dieťa musí cítiť, že ukladanie do postele je príjemným zakončením príjemného dňa. Zakrývanie perinou má byť pre dieťa milým zážitkom a niekto má zostať sedieť niekoľko minút pri postielke, aby sa dieťa upokojilo.

Sluchovo postihnuté deti sa často boja tmy. Preto zostaňte pri dieťati pokiaľ nezaspí, alebo nechajte pootvorené dvere, aby videlo svetlo vo vedľajšej miestnosti. Pre dieťa je veľmi upokojujúce vedomie, že niekto je blízko neho. Rovnako, malá stolná lampička ho stačí upokojiť.

Ak dieťa nemá cez deň dost' nežnej pozornosti, nebude chcieť spať, pretože poznalo, že upúta na seba pozornosť, keď bude vyliezať z postielky a pobeťovať po miestnosti. Niekedy pomôže pohojsť ho niekoľko minút v náručí, alebo si ľahnúť vedľa neho na posteľ, držať ho v náručí, rozprávať sa s ním, alebo mu spievať do ucha. To prekvapujúcim spôsobom priaznivo pôsobí na sluchový výcvik. Dieťa počuje lepšie, keď je úplne uvoľnené. Zvuk vášho hlasu ho upokojuje a uspáva.

Ak si cmúľa palec, nerobte z toho veľký problém. Niektoré deti si cmúľajú palec len krátku dobu pred spaním. Odpútajte pozornosť od tohto zlovyku nejakou hračkou, medvedíkom alebo bábikou, ktoré si potom dieťa zoberie so sebou do postielky.

Zachovávajúte pravidelné denné zvyky pri ukladaní do postele aj pri zmenách v rodine, ako je napr. narodenie ďalšieho dieťaťa, odchod alebo návrat otca a pod.

Sluchovo postihnuté dieťa si musí v sebe vypestovať patričnú sebadôveru. Potrebuje mať pocit, že ho všetci majú radi a že mu nehrozia žiadne nepríjemnosti.

Veľmi často sa podarí, že vyriešime problém spánku práve vo chvíľkach, kedy sa dieťaťu môžeme venovať s osobitnou láskou – pred spaním, keď sa s ním môžeme porozprávať, keď sa s ním pomaznáme.

AKO ZABAVIŤ CHORÉ DIEŤA

Zabaviť v dobe choroby sluchovo postihnuté dieťa je ťažšie ako zabaviť zdravé dieťa. Nemôže počúvať rádio, magnetofón, ani rozprávanie. Musíme sa preto spoliehať na vlastnú vynaliezavosť.

Zavesíme balónik nad postielku tak, aby naň dieťa mohlo dosiahnuť a hrať sa s ním.

Urobíme nelepivé modelovacie cesto pre hranie v posteli – z múky, vody a soli – hlavne veľa soli, aby sa cesto nelepilo. Zafarbíme ho rastlinnými farbami a každú farbu potom osobitne uschováme vo voskovom papieri, vydrží tak vláčne niekoľko dní.

Na zabavenie chorého dieťaťa nám pomôže aj farebná výzdoba jeho izby. Budeme s ním robiť reťaze z farebného papiera alebo ozdoby z krepového papiera a tak ozdobíme izbu. Môžeme

použiť aj rôzne nálepky, dieťa z nich môže zostavovať obrázky na počítanie alebo porovnávanie. Chvíľu sa dieťa môže zabaviť so zrkadielkom, púšťaním „prasiatok“ po izbe.

LIST ŠIESTY

**dokazuje, že vaše dieťa je schopné
duševného rozvoja: poradí vám, ako
si zaobstaráte knižku na odzvanie a reči
a ako budete pokračovať v sluchovom výcviku.**

SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA

Sú dva rôzne názory na sluchovo postihnuté deti, ani jeden z nich však nemôžeme nekriticky prijať.

Podľa prvého názoru je sluchovo postihnuté dieťa bystrejšie ako počujúce, pretože má neobyčajne rozvinutú pozornosť a bystrý zrakový postreh následkom poruchy sluchu. Je síce pravda, že sluchovo postihnuté deti, ktoré majú dobrú výchovu a výcvik v pozorovaní a sústredení pozornosti, postrehnú niektoré veci skôr než počujúce deti. Nie je to však preto, že by boli bystrejšie, ale preto, že v tom boli trénované.

Podľa druhého názoru sluchovo postihnuté deti sú výchovne oneskorené o tri až päť rokov. Niektorí učitelia nepočujúcich a psychológovia nekriticky prijímajú tento názor a ich posudky sú pre rodičov hlbokým sklamaním. Než prijmete tento druhý názor, uvedomte si základnú pravdu, že medzi sluchovo postihnutými deťmi sú rovnako veľké rozdiely v rozumových schopnostiach ako medzi počujúcimi deťmi.

Sluchové postihnutie vyraduje dieťa zo styku s okolím a ak nemá špeciálnu pomoc, nebude môcť rozvinúť svoje najlepšie schopnosti. Ak však bude žiť vo svete ľudí, ktorí počujú a hovoria, musí mať čo najlepšiu výslovnosť, čo najviac musí ovládať reč čítaním, odzeraním a pokiaľ možno aj sluchom. Nezáleží len na tom, aké sú prirodzené schopnosti vášho dieťaťa a čím raz bude. Predovšetkým musí nadviazať styk s okolím – a to je dnes hlavný cieľ vašej práce. Nedostatočne rozvinutá reč spočiatku niekoľko rokov spomaľuje učenie sluchovo postihnutého dieťaťa, ale toto spomalenie môže byť prekonané, ak ste s ním začali včas pracovať a ak ste mali stále pred očami cieľ – začleniť dieťa do normálneho života.

Priemerná vrodená inteligencia sluchovo postihnutých detí je rovnaká, ako u počujúcich detí, práve tak ako mentálne poruchy sa u nich môžu vyskytnúť rovnako, ako u počujúcich. Ale sluchové postihnutie samo o sebe nie je príčinou poruchy intelektu. Sluchová chyba je defekt zmyslový a nie rozumový. Sluchovo postihnuté dieťa môže byť rovnako bystré, rovnako inteligentné, môže mať rovnako živú obrazotvornosť ako každé iné dieťa s normálnym sluchom. Táto inteligencia musí byť oslobodená a potom sa pozná, akou veľkou prekážkou ho obklopil nedostatok spojenia s okolitým svetom. Týmto oslobodzujúcim prostriedkom je reč. Dieťa sa môže dostať tak ďaleko, ako ďaleko stačia jeho prirodzené schopnosti. Preto si vytýčte vysoké ciele! Čím bude, to závisí na jeho duševných schopnostiach a na výchove, akej sa mu dostane. Ak bude mať dobrú výchovu, splní očakávanie, ktoré vzbudzuje jeho prirodzené nadanie. Ak má predpoklady pre štúdium, bude môcť študovať na strednej alebo odbornej škole pre počujúcich a aj napriek svojej sluchovej chybe sa tam udrží. Ak nebude mať záujem a predpoklady pre štúdium, aj tak z neho môže byť vzdelaný a dobre vychovaný človek, platný člen ľudskej spoločnosti.

Nech už bude jeho životný cieľ akýkoľvek, jednu vec musí bezpodmienečne vedieť – a to je dobre ovládať hovorovú reč. Medzi jasným myslením a jasným vyjadrovaním je priame spojenie. Nech mu už dáte akékoľvek vedomosti a zručnosti, musí tiež vedieť tieto svoje poznatky vyjadriť rečou, inak nebude mať skutočné predstavy o svete okolo seba.

Aj keď sa dokáže naučiť zemepisné názvy, mená osôb, matematické vzorce, nedosiahne uspokojujúcu úroveň myslenia, ak nedokáže pochopiť abstraktné myšlienky. Inými slovami: Musí vedieť svoje osobné skúsenosti uviesť do vzťahu k okolitému svetu, vychádzať zo svojich bezprostredných osobných zážitkov a vedieť ich zovšeobecňovať. Spočiatku sa výchova sluchovo postihnutých detí opiera len o konkrétne veci a situácie. Dieťa musí vidieť vec, o ktorej hovoríme, zoznámiť sa s činnosťami, ktoré má uskutočniť.

Súhrn:

1. Sluchovo postihnuté dieťa je schopné plného intelektuálneho rozvoja.
2. Po zmyslovej stránke, prinajmenšom čo sa týka tvorenia nutných počiatkových pojmov, nie je tak ťažko postihnuté, ako sa na prvý pohľad zdá.

3. Pretvorenie týchto priamych zmyslových vnemov na vyššie formy myslenia závisí od reči, jedine pomocou nej môže dieťa vytvoriť skutočný styk s normálnym životným prostredím.
4. Výstavba reči má začať v najvhodnejšom období, v prvom roku života.
5. Musíme používať metódy individuálne prispôsobené povahe dieťaťa.
6. V každom ohľade musíme dieťa považovať za dieťa intelektuálne normálne, ktoré nepočuje.

Pre duševný vývin každého človeka sú prvé roky života najdôležitejšie. Podvýživa v detskom veku, či telesná alebo duševná, sa zhubne prejaví v neskoršom veku. V tomto útlom veku je rast rýchlejší a dojmy sa ľahšie zhromažďujú, neskoršie je ťažko dohnať, čo sme v prvých rokoch zameškali. Často sa hovorí o získanej duševnej tuposti nepočujúceho dieťaťa v prvých rokoch života. Práve preto je tak dôležité umožniť dieťaťu rásť nielen telesne ale aj duševne, preto ho musíte duševne zamestnávať.

DIEŤA RASTIE V ČINNOSTI

Nepokoj je charakteristickou vlastnosťou malých detí. Radi prebiehajú od jednej veci k druhej a žiadna ich nedokáže nadsť zaujať. Nesmiete sa zahľbiť do učenia tak, aby ste dieťa príliš tvrdo obmedzovali a unavovali. Ak ho niečo naozaj zaujme, veľmi rado sa s tým zabaví dlhšie. Musíte sami zväžiť, či je vhodné zamestnávať sa jednou vecou príliš dlho. Ak sú cvičenia pútavé, u dieťaťa vzrastie záujem a sústredí sa, hoci len na minútu alebo dve dlhšie.

V prvých šiestich rokoch života u všetkých detí, či už počujúcich alebo sluchovo postihnutých, prirodzenou formou učenia je pozorovanie, pozeranie sa okolo seba a ohmatávanie predmetov, ktoré ich zaujímajú. Staré príslovie ktoré hovorí, aby sa človek riadil viac očami ako ušami, má pravdu. Malé deti sa viac naučia zrakom ako sluchom. Preto učíte mnoho vecí sluchovo postihnuté dieťa rovnako, ako dieťa počujúce.

Chce poznať rôzne veci. Nechajte ho, nech si ich pozrie, ohmatá a keď si ich dôkladne pozrie zrakom i hmatom, rozprávajte mu o nich ako by ste rozprávali počujúcemu dieťaťu. Pri tomto učení postupujete rovnakým spôsobom, len pri dieťaťu sluchovo postihnutom si pozorne premyslite každý krok a sledujte pritom určitý zámer. Keď dieťaťu ukazujete novú činnosť alebo vec, doprajte mu najskôr, aby sa na ňu dôkladne pozrelo skôr, ako sa začne pozeráť na vás. Nenúťte ho odzerať, pokiaľ nie je pripravené.

CVIČENIE S OBRÁZKAMI

Sú zvlášť vhodné pre nácvik odzovania celých viet. Zhotovte si kartón s obrázkami malých detí. Obrázky detí bývajú veľmi obľúbené. Hľadajte obrázky s najrôznejšími výrazmi tváre: smejúce sa deti, plačúce, kráčajúce, zamyslené, zamračené, spia. Vyberte si pekné, farebné obrázky alebo fotografie približne rovnakej veľkosti. Pripevnite ich na veľký kus tvrdého papiera rozmeru asi 75x60 cm. Ukazujte obrázky dieťaťu a hovorte o nich: „Pozri sa, dievčatko! Dievčatko sa smeje. Ukáž, ako sa smeje! Dievčatko spí. Ukáž, ako spí! Dievčatko kričí. Vieš tiež kričať? Dobré to vieš, kričíš ako to dievčatko.“

Možno, že dieťa nebude rozumieť týmto slovám, ale obrázky mu pomôžu osvetliť činnosti, o ktorých hovoríte. Dieťa si zakaždým obnoví predstavu a pri opakovanom spojení slov s rovnakým obrázkom sa naučí ukázať činnosť, keď budete hovoriť slovami. Tento výcvik v odzovaní bude pre neho veľmi užitočný. Vyhľadajte obrázky, kde len môžete a zaveste ich na vhodných miestach. Napr. nájdete obrázok, ako si dieťa čistí zuby: zaveste ho v kúpeľni. Alebo nájdete obrázok ako dieťa spí: zaveste ho v spálni.

Karty používame len pri nácviku čísloviek a pri niektorých detských hrách. Karty nemôžu obrázky nahradiť.

Vytvorte si kolekciu obrázkov na odzovanie slovíčok. Napr. na jeden papier si môžete nalepiť vystrihnutý obrázok: muž beží, žena beží, dieťa beží. Tiež môžete nakresliť postavy v behu jednoduchými čiarami. Najlepšie keď bude každý obrázok nalepený na osobitnom papieri. To vám

umožní rýchle po sebe ukazovať rôzne obrázky a opakovať: beží, beží, beží. Ukazujte jeden obrázok po druhom a hovorte: „Otec beží. Mama beží. Chlapec beží.“ atď., až preberiete všetky obrázky.

Opakujte predvádzanie obrázkov, prezerajte ich spolu, potom vyzvite dieťa, aby vám ukázalo otca ako beží atď. Tak nacvičíte rôzne podstatné mená používané v spojení s týmto slovesom a pomôžete dieťaťu lepšie pochopiť vzťah ľudí, zvierat a vecí k činnosti.

KNIŽKA ODZERANIA A REČI

V tejto dobe zistíte, že vaše dieťa už dokáže odzerať celú skupinu slov. Niektoré slová sa možno snaží v reči napodobniť. Možno vie zrozumiteľne hovoriť mama a pá, pá, alebo dokonca aj slová topánka, lopta. Možno, že hovorí niečo, čo sa týmto slovám veľmi podobá. Teraz je vhodná doba zaviesť si knižku odzerania a reči.

Pre začiatok si vezmite malú knižku na nalepovanie výstrižkov. Môžete si ju tiež urobiť sami tak, že spolu zviažete niekoľko listov farebného tvrdšieho papiera. Voľte radšej väčšie listy, ale spočiatku nie príliš veľa listov. Knižka má byť ľahká, aby s ňou dieťa mohlo ľahšie zachádzať.

Na jednu stránku nalepíte obrázky predmetov, ktoré sa začínajú písmenom „B“ (balón, babka a pod.). Na druhej strane obrázky predmetov začínajúcich písmenom „V“ a na ďalšiu písmenom „P“.

Toto je iný zábavný spôsob precvičovania odzerania. Vyzvite dieťa, aby vám ukázalo niektorý predmet na určitej strane. Pritom ho môžete povzbudzovať, aby ho súčasne napodobnilo hlasom, keď sa na vás pozerá a rukou ohmatáva na tvári vibrácie.

Ak budete postupovať láskavo a vládne, dieťa premôže svoj počiatočný odpor a bude samé dávať rúčku na vašu tvár. To, že každé slovo začína na tej stránke na b, mu dáva príležitosť odzerať, hmatom vnímať a možno i napodobniť určitú hlásku. Nevedte nikdy dieťa k tomu, aby vyslovovalo –b- izolovane alebo hovorilo „to je „b, ako sa to hovorí v abecede. Používajte hlásky v slove!

Na každej stránke nech sú len dva alebo tri obrázky. Ukážte dieťaťu skutočné predmety, ktoré zodpovedajú obrázkom. Keď precvičíte tieto slová, môžete na stránku pridať ďalšie obrázky, ale nie príliš rýchlo, spôsobili by ste dieťaťu zmätok. Ďalej môžete cvičiť aj iné názvy predmetov a obrázkov, ale knižka odzerania a reči musí pozostávať len zo slov, ktoré dieťa skutočne pozná. Nesmiete postupovať príliš rýchlo.

Nie je nutné písať tlačенými písmenami pod obrázok jeho názov a ani sa to nedoporučuje skôr, ako dieťa dosiahne vek 4 rokov. Do tej doby je schopnosť rozumieť reči odzeraním a vnímaním vibrácií ďaleko dôležitejšia, než poznávanie tlačенých tvarov.

SLUCHOVÉ CVIČENIA

Na prebudenie a podnecovanie sluchového vnímania používame hudbu a spev. Spievame buď sami, alebo hudbu a spev reprodukuje z CD, kazety, rozhlasu a televízie. Ak je dieťa ešte malé, vezmite ho do náručia a spievajte mu nežne do ucha. Ak je väčšie, uložte ho do postieľky o 5 – 10 minút skôr než obyčajne. Ľahnite si vedľa neho, položte si hlavu k jeho hlavičke a niečo mu spievajte alebo rozprávajte. Možno, že spočiatku bude vnímať len vibrácie, ale keď uvidíte, že sa mu to páči, robte to každý večer. Možno, že bude chcieť, aby to trvalo dlhšie a bude vás pri sebe zdržiavať a oddaľovať chvíľu, kedy zhasnete svetlo a odídete od neho.

Ak máte, môžete cvičiť s klavírom. Dieťa postavte blízko klavíra. Zo začiatku nech sa ho dotýka. Hrajte nízke tóny. Dieťa naučte, aby zdvihlo ruky, keď prestanete hrať. Tiež cvičte a hrajte tóny blízko stredného c. Nakoniec hrajte vysoké tóny. Keď má dieťa o tom jasnú predstavu, nechajte ho stáť asi 30 cm od klavíra, obrátené k vám chrbtom. Keď hudbu nepočuje, nech sa vždy obráti čelom. Zväčšujte vzdialenosť. Hrajte len jeden tón a skúšajte, či bude reagovať.

Nad vysokými tónmi na klávesnici napíšte tlačенými písmenami VYSOKÉ a nad nízkymi HLBOKÉ. Rozozvučte hlboký tón a nech ho dieťa vníma hmatom. Povedzte mu: „To je hlboký tón,“ potom, keď rozozvučíte vysoký tón, povedzte: „To je vysoký tón“.

Rozozvučte hlboký tón a povedzte rovnako hlbokým hlasom do ucha dieťaťa: „bú“. Dieťa má pritom jednu ruku na nástroji, druhú na vašej tvári. Opakujte to a nechajte dieťa vnímať vibrácie na svojej hrudi. Opakujte znova, keď sa jeho ruky dotýkajú vášho hrdla. Tie isté cvičenia realizujte aj s vysokým tónom.

Zahrajte nízky tón a povedzte nízkym hlasom do ucha: „bú“. Potom zahrajte vysoký tón a povedzte mu to vysokým hlasom. Opakujte 3x – 4x a potom skúste, či bude vedieť napodobňovať výšku hlasom. Ak má malé zvyšky sluchu, bude trvať veľmi dlho, než to dokáže.

Používajte tóny rôznych výšok a hovorte mu slová v rôznych výškach. Zaznamenajte si vždy výšku tónu na ktorý dieťa reagovalo. Poznamenajte si výšku hlasu v ktorom obyčajne hovorí. Aj keď spočiatku nebude reagovať zmenou výšky hlasu, cvičte ho ďalej vo vnímaní vibrácií (na klavíri, na vašej tvári, hrdle, prsiach) a prenášajte zvuk v rôznych výškach pri uchu dieťaťa. Cvičte obidve uši, raz ľavé, potom pravé.

Toto nie sú cvičenia na rozlišovanie zvukov, ale len na rozlišovanie výšky jedného a toho istého zvuku. Veľmi nám pomôže, keď zistíme, na ktoré tóny dieťa reaguje a v akej hlasovej výške hovorí. Vytrvalým úsilím a cvikom sa mnoho detí naučilo poznávať a reagovať na rôzne výšky tónov.

Bez ohľadu na to, aké veľké zvyšky sluchu dieťa má, význam výcviku v rozlišovaní rôznych výšok spočíva v tom, že táto schopnosť prechádza na reč a zlepšuje sa hlasová poloha a modulácia.

S klavírom cvičíte bez zosilnenia a so zosilnením.

Postupne precvičujte ďalšie samohlásky, až bude vedieť rozlišovať sluchom takmer všetky samohlásky v slovách. Postupne zväčšujte vzdialenosť od ucha.

Na podporu sluchového vnímania použite tiež rádio. Aby ste ho nemuseli púšťať veľmi hlasno, pripojte si na rádio dynamické slúchadlá. To preniesie zvuk priamo do ucha. Preto môžete nechať hrať rádio slabšie.

V istom ohľade je magnetofón ešte výhodnejší ako rádio alebo televízia. Môžete kontrolovať situáciu, pustiť si, čo sa vám práve hodí a nechať hrať znovu a znovu to, čo sa vám páči.

Dieťa bude mať veľkú radosť z toho, že niečo počuje. Aj z vibrácií bude mať radosť. Naučte ho poznávať kedy hrá hudba a kedy prestala hrať. Dieťa sa naučí rozlišovať tempo hudby. Necháte ho pochodovať a tleskať pri pochode. Ak máte možnosť pozvať aj iné deti, nech spoločne pochodujú v zástupe okolo miestnosti a vytlieskávajú alebo vydupávajú rytmus hudby.

Možno, že sa dieťa naučí poznávať jednoduché melódie. Môžete mu hrať na klavíri, alebo prehrávať kazety s detskými pesničkami. Zaoštarajte si k pesničkám obrázky. Naučte dieťa spájať rytmus s obrázkami.

Hlavným cieľom prvého roka výcviku je, aby dieťa bolo svieže, rado sa hralo s ostatnými deťmi, dobre znášalo spoločnosť detí a dospelých, neodmietalo ich spoločnosť a prispôbovalo sa im. Prvý rok výcviku je orientačným obdobím. Ak je dieťa na jeho konci svieže, prispôsobivé a učenlivé, nemusíte sa príliš trápiť so slabšími výsledkami v odzeraní a reči. Také dieťa si ich začne neskôr osvojovať omnoho rýchlejšie, ako keby sme ich chceli násilím vynucovať predčasne, keď ešte nie je pre takú úlohu zrelé a pripravené.

L I S T S I E D M Y

**sa zaoberá výchovou dieťaťa
k samostatnosti a poradí vám,
ako sa vaše dieťa bude učiť hrou.**

VÝCHOVA K SAMOSTATNOSTI

Rodičia majú ešte veľa starostí. Ľudia dnes žijú v neustálom zhone a ruchu, niekedy nemajú čas ani sa na seba usmiať, byť jeden k druhému vládny. Ženie ich túžba získať čo najviac finančných prostriedkov, aby si zaistili slušnú životnú úroveň a tak im veľaokrát unikajú tie drobnosti, ktoré robia život krásnym. A medzi tieto drobnosti patrí pohoda a vzájomné porozumenie v rodine. Deti tým neustálym tempom a nedostatkom času svojich rodičov trpia najviac. Len málokto rodičia sa vedú svojim deťom priblížiť, len niektorí sa vedú doma odpútať od zhonu a ruchu a vžiť sa do detského spôsobu myslenia a konania.

Sluchovo postihnuté dieťa však vytvára v rodine úplne novú situáciu, ku ktorej je treba zaujať stanovisko. Nesmiete sa trápiť, že dieťa je sluchovo postihnuté, považovať sa za nešťastných, ľutovať sa. Chyba sluchu nie je také veľké nešťastie, ako sa zdá. Je možné veľa urobiť pre jej vyrovnanie a kompenzáciu. Poznáme jej rozsah a vlastnosti, nie je ničím neznámym a nepochopiteľným. Mnoho úspešných ľudí ňou trpelo. Nie je to chyba bolestivá. V mnohých prípadoch bola úspešne prekonaná.

Len pokojní a rozvážni rodičia, ktorí sa vedú vyrovnáť so sluchovým postihnutím svojho dieťaťa, môžu vychovať citovo vyrovnané dieťa. Rodičia, ktorí nemajú tento správny pohľad to nedokážu, aj keby dieťa chodilo do najlepšej školy.

Správnemu postojú sa učíte pri práci s dieťaťom. Vychovávate ho predovšetkým k samostatnosti. Väčšina sluchovo postihnutých detí chce byť samostatná, deti si radi zaobstarávajú svoje veci samé a znášajú ešte menej zasahovania dospelých než deti počujúce. To patrí k ich vývinu a je to prejavom kompenzácie za stratu spôsobenú sluchovou chybou. Pokiaľ môžete, podporujte ich samostatnosť, ale nedovoľte, aby si dieťa zvyklo „komandovať“. Musí sa naučiť byť samostatné, ale musí tiež spolupracovať s ostatnými, s deťmi aj s dospelými.

RÔZNE SPÔSOBY VYUŽITIA OBRÁZKOV

Obrázky musia byť jednoduché a prirodzené, majú zobrazovať dospelých aj deti v skutočných situáciách, tak ako ich dieťa pozná z vlastných skúseností. Sluchovo postihnuté deti, ešte menej než počujúce, nemajú radi fantastické zobrazovanie. Preto používame obrázky výstižné, prirodzené – s nimi kladieme základy na správne poznanie sveta.

Spočiatku vyberáme obrázky na ktorých je len jeden predmet, jedna osoba. Až neskoršie používame obrázky, na ktorých je viac predmetov. O každom z nich porozprávame dieťaťu krátkymi vetami, slovne obrázok opisujeme. Dieťa však nežiadame, aby na to reagovalo, len tak sa naučí poznávať obrázky podľa vášho slovného opisu.

DOPRAJTE DIEŤAŤU ABY SA HRALO

Rodičia sa veľmi často s učením ponáhľajú, aby videli rýchle výsledky. Dieťa by chceli rýchlo naučiť odzerať. Radi by počuli svoje dieťa hovoriť. Často je dôvodom aj túžba ukázať ostatným rodičom, že ich dieťa je práve také bystré ako iné, normálne počujúce dieťa. Zabúdajú, že proces vytvárania reči je dlhodobý aj u počujúceho dieťaťa. Koľkokrát počujúce dieťa počulo vysloviť slovo, kým sa ho pokúsilo napodobniť, koľkokrát prežilo určitú situáciu, než sa naučilo rozumieť slovám, ktoré ju opisujú! A o koľko ťažšie postavenie má dieťa sluchovo postihnuté!

Nechajme malé sluchovo postihnuté dieťa učiť sa hrou, nie prácou. Vo svojej úzkostlivej snahe vštiepiť mu správne predstavy máme sklon meniť zamestnanie dieťaťa na prácu, čo znamená námahu, únavu a nakoniec dieťa často prestane reagovať. Preto sa neponáhľajte a nechcete vidieť výsledky ihneď.

HRA NA OBCHOD

Trojročné alebo štvorročné dieťa obyčajne chodí často s mamou nakupovať. Keď z vlastnej skúsenosti pozná, čo je to nakupovať, môžu sa doma zahrať na obchod. Urobte mu jednoduchú predajňu. Dieťa nie je náročné. Stačí kútik na ihrisku, v záhrade, v izbe apod. Pripravíme si debničky, krabice, možno, že by otec vedel urobiť malý pult so zásuvkami. Ak ich natriete žiarivými farbami, bude to pre dieťa ešte prítťažlivejšie. Na výzdobu obchodu môžeme použiť aj rôzne reklamy, plagáty, potom predajňa vyzerá ako ozajstná.

Pozvite dieťa do svojho obchodu na nákup potravín. Vyberte také, ktoré dieťa pozná. Je vhodné si vybrať konzervy v plechovkách, tubách alebo v inom nerozbitnom obale, aby sme predišli škodám. Nezačínajte vo veľkom, spočiatku stačí niekoľko druhov tovaru, napr. plechovka s hráškom, kondenzované mlieko, plechovka od kávy, to bude pre začiatok stačiť. Neskôršie, keď hru opakujeme a dieťa už pozná bežné potraviny, pridávame ďalšie. Pamätajte, že niektoré slová sa pri odzieraní zamieňajú, preto názvy takých potravín nedávajte odzerať súčasne, ale vždy v skupinách s inými rozdielnymi slovami.

Dieťa postavíme za pult, my prídeme do obchodu, pozdravíme a povieme: „Prosím si hrášok!“ Po niekoľkonásobnom opakovaní sa dieťa naučí samé nájsť hrášok a podá vám ho na požiadanie. Toto isté opakujte s inou konzervou. Potom napodobnite, ako by ste mu dávali do ruky nejaké peniaze. Povedzte: „Ďakujem. Dovidenia.“

Pre zmenu si vymeníte úlohy. Dieťa bude nakupovať, vy predávať. Spočiatku nebude vedieť čo povedať, čo chce a preto mu budete pomáhať: „Chceš mäso? Chceš hrášok? Chceš mlieko? Chceš kávu?“ atď.

Zo začiatku nepoužívajte peniaze. Dávajte ruky do vrečka, napodobňujte vyťahovanie peňazí z peňaženky a platenie na ruku. Neskôršie môžete použiť aj napodobneniny peňazí alebo skutočné, ale vždy len malé čiastky. Tovar, s ktorým obchodujete, má byť lacný.

Hra má byť čo najjednoduchšia a najprirodzenejšia. Pokiaľ možno zapojte do hry tiež iné deti. Ešte skôr, než sa sluchovo postihnuté dieťa naučí rozumieť otázkam a odpovediam, naučí sa chápať, čo je to pýtať sa a odpovedať, dávať a prijímať. To je tiež podstatou tejto hry. Ostatné deti mu budú v tom pomáhať. Ak sa dieťa pokúsi napodobniť niektoré slovo a bude sa blížiť jeho zvukovej podobe, alebo bude pohybovať perami a vy podľa toho poznáte, čo chce povedať, prejavte nad tým potešenie a považujte to za dôležité, za úspech. Je to cvičenie pre odzieranie a porozumenie reči. Buďte láskaví, vlúdni, majte záujem o obchodovanie ako každý dobrý obchodník. Takto sa vám podarí udržať záujem dieťaťa.

Neskôršie môžete pridať z každého druhu tovaru niekoľko kusov. Budete mať niekoľko mäsových konzerv, niekoľko s hráškom atď. Keď si bude chcieť dieťa kúpiť hrášok, opýtajte sa ho: „Koľko?“ Keď budete vy nakupovať, budete chcieť dve konzervy, tri mlieka atď.

Otázky hrajú v rozvoji reči sluchovo postihnutého dieťaťa veľkú úlohu. Pri hre na predajňu používame otázky: „Máte? Koľko? Ako veľa? Ktorý? Aký? Chcete? Želáte si? A príležitostne: Akej farby?“

Toto všetko precvičujeme odzieraním, preto môže byť časté aj nedorozumenie. Spočiatku kladte len málo otázok. Nepoužívajte (nikdy!) maznavú detskú reč ani frázy, hovorte prirodzene, nenútene.

Iné výrazy, ktoré sa v tejto hre často vyskytujú sú: Ďakujem, prosím, dva, tri, áno, nie, koruna, päť korún atď. Dieťa sa pri týchto cvičeniach neunavuje, pre hru zabúda, že sa tu ťažko vytvára reč. To, čo mu dá veľkú prácu pri priamom učení, pri tejto hre mu ide ľahko a rýchlo.

Keď je už obchodovanie s potravinami pre dieťa príliš známe, môžete začať obchodovať so železným tovarom a predávať kladivá, kince, skrutkovače, kliešte atď. Toto sa bude najviac páčiť chlapcom, ktorí radi chodia okolo otca a napodobňujú ho, keď niečo opravuje alebo „vyrába“.

HRA NA DOMÁCNOSŤ

Každé dieťa má rado hru „na mamičku a otecka“. Pri nej je možné napodobňovať veľké množstvo rôznych činností spojených s vedením domácnosti. Je to zábava pre dievčatá aj pre chlapcov. Prať bielizeň, vešať, žehliť, obliekať a vyzliekať bábiku, kúpať ju, upratať, utierať prach, zatĺkať klince atď., všetky tieto činnosti v tejto hre majú deti radi a vy ich môžete využiť pri vašom dieťati k rozvoju reči.

Hru budete musieť hrať s dieťaťom a budete musieť hovorit' o praní bielizne, žehlení, vešaní atď. „Ulož bábiku! Nakrm bábiku! Vykúp bábiku! Vezmi bábiku na prechádzku! Kde je metla? Prines mi lopatku!“ atď.

Táto hra vyžaduje od vás čas, určitú námahu spojenú s vymýšľaním obmien, aby hra bola stále zaujímavá, prirodzená a prít'azlivá. Aj váš záujem musí byť ozajstný.

ĎALŠÍ ROZVOJ POROZUMENIA REČI

Pri tejto práci zistíte, že najväčším nedostatkom vášho dieťaťa je jeden dôsledok jeho sluchovej chyby: chýba mu reč. Preto ho zoznamujte s rečou. Hovorte s ním v celých vetách, učte ho chápať myšlienkové celky bez toho, aby muselo chápať každé jednotlivé slovo. Pripravujte dieťa na normálny spôsob dorozumievania sa s ľuďmi.

Pri rozhovore používame stále predložky do a na. Niekedy je ťažké naučiť dieťa rozlišovať medzi nimi. Preto použijeme znova učenie hrou, v ktorej sa používajú obidve predložky. Budete kombinovať precvičovanie predložiek s učením názvov vecí, ktoré ležia na stole.

Na stôl si pripravte lepenkovú škatuľu a niekoľko šálok buď z hračiek dieťaťa alebo z vlastného riadu. Rozmiestnite šálky v izbe. Jednu šálku vezmite do ruky a povedzte: „To je šálka“. Potom ju položte do škatule a povedzte: „Dávam šálku do škatule“. Príliš nezdôrazňujte predložku do ale často ju opakujte!

Vyzvite dieťa: „Nájdí ešte šálku! Daj ju do škatule!“ Opakujte to ešte s niekoľkými šálkami. Spočiatku používajte rovnaké predmety, aby ste dieťa neuvádzali do rozpakov a aby dôraznejšie vyniklo do.

Po druhýkrát môžete hrať toto cvičenie s lyžičkami, nožmi atď.

Keď už máte 3-4 predmety v škatuli, začnite ich opäť vyberať a hovorte dieťaťu: „Daj šálku na stôl! Daj ešte jednu šálku na stôl! Polož lyžicu na stôl!“ Tak nacvičujete predložku na.

Používanie týchto predložiek môžete precvičovať tiež vtedy, keď vám dieťa pomáha prestierať na stôl alebo odkladať zo stola, keď ukladáte umytý riad. Podobne postupujte pri ukladaní detských hračiek.

Potom si môžete pripraviť obrázky. Na jednu kartu nalepte alebo namaľujte nanajvýš štyri obrázky (spočiatku však najradšej len jeden), napr. loptu na stoličke, na stole, na gauči, na okne. Neskôršie precvičujte predložku na aj s názvami iných predmetov, ktoré sa ťažko odzerajú.

S inými kartónmi budeme znova precvičovať predložku v (na obrázkoch bude napr. lopta v koši, v krabici atď.).

SLUCHOVÉ CVIČENIA

Časť doby strávenej pri tejto hre venujte sluchovým cvičeniam. Dajte dieťaťu slúchadlo. Ak ho nemá, hovorte mu priamo do ucha. Predmety položte blízko, aby boli na dosah. Podobne môžete postupovať takmer pri všetkých hrách.

LIST ÔSMY

v ktorom sa dočítate, ako naučiť svoje dieťa bezpečne sa pohybovať na ulici; taktiež venuje pozornosť sluchovým cvičeniam vo forme hry, cvičeniam pozornosti a napodobňovania a úvodu do výtvarných prác.

SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA A DOPRAVA

Mamičky majú veľké obavy o bezpečnosť sluchovo postihnutých detí, zvlášť v dopravnom ruchu na ulici. Boja sa, že im hrozí väčšie nebezpečenstvo ako deťom počujúcim. Všetci, ktorí nepoznajú mentalitu sluchovo postihnutých detí sa domnievajú, že na takéto dieťa musíme dávať pozor na každom kroku, inak vybehne na ulicu a niečo ho prejde. Matka ho pevne drží za ruku, aj keď idú bezpečne po chodníku a keď prechádzajú cez ulicu, trpne strachom.

Nie je treba toľko obáv! Akonáhle sa sluchovo postihnutý oboznámi s nebezpečenstvom veľkého mesta, hrozí mu menšie nebezpečenstvo ako počujúcemu. Je totiž bystrejším pozorovateľom a neruší ho hluk. Naučte dieťa, ako sa má na ulici správať a potom už o neho nemajte obavy.

Čulé, inteligentné dieťa chce byť samostatné a nemá rado, keď ho dospelý pri chôdzi na ulici drží za ruku. Ak chce ísť samé, bez držania za ruku, dovoľte mu to. Ale najskôr ho naučte, aby sa vždy zastavilo na okraji chodníka. Dramaticky mu to znázorníte. Zastavte sa prudko ako vojak pri pochode. Opakujte to znova a znova, až dieťa pochopí, že sa musí na okraji chodníka zastaviť. Naučí sa to rýchlo, pokiaľ budete pokojní a trpezliví, a jasne mu zdôrazníte čo má robiť a nie čo nemá robiť. Musí sa naučiť zastaviť na okraji chodníka a chytiť sa dospelého za ruku, keď prechádza cez cestu.

Pri prechádzaní na svetelný signál počkajte, až sa rozsvieti zelená. Naučte dieťa všímať si svetelné signály, prechádzať hneď, keď sa objaví zelená. Neprechádzajte, keď už zelený signál končí, aby ste nemuseli dobiehať pri červenej. Akonáhle sa rozsvieti zelená, pokojne vykročte a dávajte pozor na vozidlá, ktoré odbočujú. Keď prejdete na protiahlý chodník, pustite dieťa a nechajte ho zase voľne behať. Ak prechádzate tam, kde nie sú signálne svetlá, počkajte kým bude cesta voľná v oboch smeroch. Je lepšie naučiť dieťa trpezlivo čakať, ako prebiehať, keď idú autá. Hlavne buďte sami pokojní. Naučíte tak zachovávať pokoj aj svoje dieťa.

UČÍME SA POKOJU

Ak ste sa doposiaľ nenaučili byť pokojnými, cvičte sa v tom práve pri prechádzaní cez cestu. Rozčúlenie a nepokoj narušujú vašu prácu vo všetkých smeroch. Nerozčuľujte sa, pracujte pokojne so svojim dieťaťom a vaše úzkosti a obavy sa časom zmenšia. Budete mať radosť z každej novej zručnosti, ktorú ste s dieťaťom nacvičili, najviac však z toho, že dokáže rozumieť reči pozorovaním. Vinu na neprimeranom správaní dieťaťa má veľmi často práve nepokoj a úzkostlivosť rodičov. Nepokoj a úzkosť sa ľahko prenášajú na deti.

SLUCHOVÉ CVIČENIA

Ďalším stupňom sluchového cvičenia je nácvik podstatných mien. Začnite so slovami auto a lietadlo. Tieto slová sme zvolili preto, že sú pravdepodobne dieťaťu známe a nemajú rovnaký počet slabík a vibračných dôrazov.

Položte pred seba na stôl malé autíčko a lietadlo. Posadzte si dieťa na kolená, ukážte mu auto a povedzte: „Auto“. Dovoľte dieťaťu dotknúť sa auta, prípadne sa s ním pohrať. Povedzte mu znova, že je to auto. Zopakujte slovo tretíkrát a pritom dvakrát tlesknite. Zakaždým znova ukážte na auto. Potom zoberte lietadlo. Povedzte: „lietadlo“. Postupujte rovnako, ale zatlieskajte trikrát, pretože je to slovo trojslabičné.

Tlieskanie napomáha rozlišovať dve slová, nie je však nutné voliť len tieskanie. Môžete jemne poklepať dieťa po pleci, dotknúť sa jeho tváre, klepnúť ceruzkou na stôl alebo nejakým iným spôsobom znázorniť rozdielny počet slabík medzi dvoma slovami.

Povedzte auto, tlesknite dvakrát a ukážte na auto. Povedzte lietadlo, tlesknite trikrát a ukážte na lietadlo. Zoberte auto a s rukou dieťaťa na svojej tvári hovorte „auto“ jemu priamo do uška. Zo začiatku hovoríme tichším hlasom. Postupne hlas zosilňujeme.

Pozrite sa na dieťa a povedzte znova auto. Zatlieskajte a ukážte mu auto. Opakujte mu to slovo do ucha a tieskajte. Položte mu auto na kolená, povedzte mu do ucha auto a jeho rukami

zatlieskajte. Opakujte ešte asi dvakrát. Potom mu zase povedzte auto a dvakrát zatlieskajte. Dieťa by sa malo naučiť vziať si auto alebo naň ukázať, preto dve posledné fázy opakujte znovu a znovu, aby sa dieťaťu podarilo spojiť vašu činnosť (t.j. vyslovovanie slova auto do ucha dieťaťa a zatlieskanie) s predmetom a vedelo ukázať na auto. Čas na to potrebný je rôzne dlhý, záleží na veku dieťaťa, na prípravnom výcviku, na poznaní slov odčítaním z pier a na chápaní reči. Nechcete, aby to dieťa dokázalo hneď. Je to pre neho nový postup a možno, že dobre nechápe, čo od neho chcete.

Vezmite lietadlo a postupujte rovnakým spôsobom len s tým rozdielom, že zatlieskate pri vyslovovaní trikrát. Takto si dieťa osvojí predstavu o rozdieloch medzi slovami podľa tlieskania, podľa vibrácií, podľa odzvania a ak trochu počuje, tak možno aj podľa sluchu.

Teraz použite obidve slová: Ukážte na auto a povedzte „auto“. Ukážte na lietadlo a vyslovte „lietadlo“. Potom to opakujte s tlieskaním, dieťa môže tlieskať aj samé. Potom mu povedzte do ucha „auto“ alebo „lietadlo“ a pritom držte jeho ruku na svojej tvári a hneď potom mu ju položte na predmet. Povedzte aj druhé slovo tým istým spôsobom. Znovu mu hovorte slová do ucha a tlieskajte. Niekoľkokrát to opakujte podľa toho, ako bude reagovať.

Nakoniec mu povedzte slovo do ucha bez tlieskania a bez držania jeho ruky na vašej tvári. Vždy mu pomôžte nájsť správny predmet.

Keď dokáže rozlišovať, či už sluchom alebo pomocou vibrácií, cvičte ďalšie dvojice slov ako: balón – bábika, lopta – lopata atd. Pokiaľ nedokáže rozlišovať dve slová, necvičte ďalšie, dieťa by bolo zmätené a podráždené. Keď dokáže rozlišovať dve slová, začnite s tretím, napr. topánka. Ukážte na topánku. Postupujte ako pri slove „auto“. Teraz to pôjde rýchlejšie, pokiaľ vie, čo má robiť. Použite rovnaký postup ako pri dvojici auto – lietadlo a skúste, či vie rozlišovať medzi slovami „lopta“ a „lietadlo“.

Nakoniec to vyskúšajte so všetkými tromi slovami, či dokáže ukázať na predmet, ktorý ste pomenovali. Ak to nedokáže, precvičujte znovu dvojice a potom sa opäť skúste vrátiť ku trojici slov. Keď sa naučí rozlišovať sluchom tri alebo štyri slová, ostatné mu pôjdu o niečo rýchlejšie.

Možno sa vám bude zdať tento postup zdĺhavý a namáhavý. Cvičenia budete opakovať týždne, alebo aj mesiace, kým sa to dieťa naučí, ale je to potrebné, pretože je to základ ďalšieho rozvoja reči.

Cvičiť musíte zakaždým len krátky čas, aby dieťa nestratilo záujem, aby nebolo príliš unavené a podráždené. Ak budete pracovať sústavne a pre dieťa zaujímavé, potom sa vám podarí postupne predlžovať dobu, počas ktorej dieťa bude mať o cvičenie záujem.

Ak správne pochopí tri alebo štyri slová, hovorte mu ich do ucha, keď sa jeho telo nedotýka vášho tela a stojí vedľa vás. Pokiaľ to po niekoľkých pokusoch nedokáže ani s vašou pomocou, nechajte to tak a dieťa ďalej neunavujte. Prejdite k inej činnosti, ktorú už dokáže a neskôr to skúste znova.

Hoci nebude mať taký sluch, aby zachytilo zvuk, vibráciami spozná rôzny rytmus a prízvuk slov a to bude mať priaznivý vplyv na jeho vlastnú výslovnosť. Nevieme presne, kde končia vibračné vnemy a začínajú vnemy zvukové. V každom prípade vydržte! Ak dieťa má zvyšky sluchu, ktoré je možné rozvíjať, ak sa naučilo sluchom sledovať reč, potom sa jeho výslovnosť výrazne zlepší, slovník sa bude rýchlejšie rozrastať a dieťa sa naučí čo najlepšie využívať svoj sluch.

Pokiaľ nedokáže vnímať zvuky, predsa mu toto cvičenie prospeje, pretože sa naučí sústreďovať sa a bude potom lepšie odzerať. Keď začne rozprávať, rytmus a melódia reči bude lepšia, ako keby sa tak necvičilo vo vnímaní reči. Pomôže mu to, aby sa vytvorili obrazy slov, ktoré mu uľahčia chápanie reči tým, že dokáže kombinovať odzvanie, hmatové vnemy a rytmické pohyby. Nenúťte však dieťa hovoriť. Pamätajte, že to, čo budete príliš zdôrazňovať a vyžadovať, obráti sa proti vám. Ak si budete príliš netrpezlivo a nedočkavo vynucovať, aby dieťa hovorilo, stane sa jeho zbraňou proti vám zaryté mlčanie.

CVIČENIE PAMÄTI

Je zábavné a prináša zmenu. Keď dieťa dokáže porovnávať obrázky a predmety, spestríme to nasledujúcim spôsobom: Pripravte si niekoľko predmetov, iných, než s akými ste doteraz pracovali. Dovoľte dieťaťu, aby sa pozeralo, kde ich schováva v miestnosti. Potom mu ukazujte obrázky predmetov a nechajte ho, aby ich po pamäti vyhľadávalo. Postupne môžete toto cvičenie meniť na cvičenie odzerania. Dieťa sa opäť bude dívať, kde predmety schováva. Potom si sadnite, do lona si dajte druhý súbor predmetov, alebo ich obrázky. Prikryte ich papierom. Ukážte jeden predmet, pomenujte ho a dieťa bude hľadať rovnaký predmet, ktorý ste schovali. Čas ukazovania postupne skracujte a nakoniec najprv povedzte meno a až potom ukážte predmet.

Iné dobré cvičenie pamäti je toto :

Položte na stôl tri alebo štyri predmety. Nechajte, aby si ich dieťa z blízka prezrelo, ale nesmie sa ich dotknúť. Môžete ich rozmiestniť povedzme každý na jeden roh stola. Potom ich vezmite a podajte dieťaťu po jednom, aby ich postavilo späť, tam kde boli. Cvičenie môžete rôznym spôsobom obmieňať, zväčšovať počet predmetov. Ak dieťa pochopí, čo od neho chcete, bude preň toto cvičenie pamäti zaujímavé.

CVIČENIE NAPODOBŇOVANIA

Po cvičení, ktoré vyžaduje sústredenosť (ako je cvičenie odzerania, alebo sluchové cvičenie), si dieťa oddýchne, keď môže robiť nejakú pohybovú činnosť. Ak sa bude učiť hovoriť, musí vedieť napodobniť pohyby úst. Dobrou prípravou na to je napodobňovanie malých pohybov rúk a prstov. Možno, že poznáte hru na napodobňovanie: Opakuj po mne ! alebo inú podobnú hru. Vyskúšajte toto cvičenie :

Predpažte. Zdvihnite palce. Dieťa bude vaše pohyby napodobňovať. Obráťte palce dole. Obráťte dlane hore a potom dole. Držte ruky v predpažení, potom skrížte zápästia cez seba. Raz zatlieskajte a pripažte. Znova zatlieskajte v predpažení dvakrát a pripažte. Vymýšľajte si podobné cviky. Ak to dokáže dieťa ľahko, zahrajte sa s ním pohybovú riekanku. Sluchovo postihnuté dieťa sa musí mnohé činnosti tvrdo učiť, čo počujúce dieťa pochyť od ostatných bez učenia. Uvedieme niekoľko takých pohybových riekaniek, ktoré môžete s dieťaťom cvičiť.

Tu je ruka! Tu je ruka!
Päť prstov na nej!
Tá je pravá, tá je ľavá
S chrbtom i s dľaňou.

Periem, periem šatky
Na tie božie sviatky.
Periem, periem košele
na tie božie nedele.

Pichy, pichy, ihla pichá,
zapichla sa do kožucha.

Had lezie z diery,
má veľké miery.
Baba sa ho zľakla
na kolená kľakla.
Len sa baba neľakaj,
na kolená neľakaj

Učme dieťa príležitostne, keď sa naskytne vhodný okamih. Urobte napr. doma nástenku a denne vymieňajte na nej obrázky podľa toho, čo sa stalo (obrázky rôznych druhov oblečenia, ovocia, zeleniny, nástrojov, atď.) a rozprávajte o tom.

PRÍDAVNÉ MENÁ OPAČNÉHO VÝZNAMU

Keď už dieťa vie odzerať viac podstatných mien a vie vám podať ich obrázky, začne ho to nudiť, pretože je to preň veľmi ľahké. Môžete cvičenie obmeniť tým, že budete zároveň používať i prídavné mená. Dieťa si lepšie zapamätá prídavné meno, ak ho budete precvičovať v dvojiciach slov opačného významu. Pripravte si obrázky týchto predmetov: veľký stôl - malý stolík, široké kreslo - úzke kreslo, veľké dievča - malé dievča, veľký chlapec - malý chlapec, atď. Ďalej môžete určiť názvy farieb. Vystrihnite si obrázky z farebného papiera, nalepte a cvičte: modrá mašľa, červená mašľa, žltá mašľa, modré šaty, červené šaty, žlté šaty, modré kreslo, červené kreslo, žlté kreslo, modrý kvet, červený kvet, žltý kvet, atď.

Môžeme si ľahko vyrobiť tiež model mesta alebo dediny. Zmiešame múku s vodou a so soľou, takže táto hmota nie je potom lepkavá a vyrobíme veľký dom, malý dom, ulicu, námestie. Dieťa nám bude pri tom pomáhať. Naučíme ho tak ľahko odzerať rôzne názvy a dieťa sa bude tiež lepšie orientovať.

TVORIVÉ ZAMESTNANIE A VÝTVARNÉ PRÁCE

Kreslenie, materiál a činnosti.

1. Maliarsky stojan s rámom na kresby - stred plochy vo výške očí dieťaťa.
2. Veľké hárky baliaceho papiera (alebo novinového) približne 45 x 60 cm.
3. Temperové farby v prášku, ľahko rozpustné, umývateľné a nejedovaté. Na začiatku používame len červenú, modrú a žltú, neskôr aj ostatné základné farby a čiernu.
4. Štetec s dlhou rúčkou a mäkkými štetinami, dlhými 2,5 cm, šírka štetca 1,25 cm až 1,80 cm, pre každú farbu jeden štetec, rúčka bude zafarbené rovnakou farbou akou budeme týmto štetcom maľovať.
5. Nádobky na farby - rôzne misky alebo plechovice s oblými okrajmi.
6. Pracovný plášť alebo zásteru z plátna, voskového plátna alebo umelej hmoty, aby chránil odev.
7. Voskové plátno alebo linoleum pod maliarsky stojan.

Úloha matky

Teraz je potrebné, aby ste sa stali „umelcom“. Vašou úlohou je iba vedenie. Zaoštarajte maliarske náradie, materiál a ostatné potreby a veďte dieťa! Určite niekoľko zrozumiteľných pravidiel. Napr. Kým začneš maľovať, obleč si zásteru! Maľuj len na papier! Utri rozliatu farbu! Nechaj maľovať aj iných! Keď dieťa rozleje farbu, berte to s pokojom a ukážte mu, ako sa má utrieť. Buďte nablízku, aby ste zložili dokončenú kresbu alebo poskytli potrebnú pomoc, ale zbytočne nezasahujte! Doprajte dieťaťu čo najviac samostatnosti. Vašej pozornosti bude treba stále menej, keď dieťa získa potrebnú obratnosť. Doprajte mu slobodu v práci! Dovoľte mu zmiešať farby, aj keď výsledok nebude „pekný“. Deti radi pozorujú, ako farby stekajú a zlievajú sa dohromady. Keď dieťa prekoná obdobie prvých pokusov, ukážte mu, ako má držať štetec, ako má s ním zaobchádzať a ako ho má obtierať o okraj misky. Potom mu však dovoľte, aby samé robilo štetcom vlnovky, hlavne, aby sa držalo plochy papiera, na ktorý kreslí. Dajte mu čas, aby dokončilo to, čo maľuje. Na prvé cvičenie mu jedna, alebo dve kresby stačia.

Ak je dieťa trojročné alebo mladšie, dajte mu len jednu farbu.

Každú kresbu označte dátumom a uschovajte, aby ste potom mohli porovnať, aký urobilo pokrok.

Maľovanie prstom. Materiál.

1. Farba: kúpená alebo zhotovená doma. Dáme vám dva recepty.

- a.) Pridajte suché temperové farby alebo tekuté plagátové farby do rozpusteného škrobu a dôkladne premiešajte. Uschovávajúte prikryté v nádobách so širokými hrdlami.
- b.) Uvarite pol hrnčeka obilného škrobu a jeden hrnček vody za stáleho miešania, nechajte vychladnúť a pridajte farbu.

2. Papier hladký, veľký asi 45 x 30 cm, alebo väčší.
3. Špongia na utieranie farieb.
4. Stôl, zakrytý voskovým plátnom, alebo linoleom.
5. Noviny, na ktoré sa položia dokončené mokré kresby.
6. Pracovné plášte, alebo zástery.
7. Dve nádoby s vodou. Jedna s čistou vodou na namáčanie papiera, druhá na umytie rúk. Nebude na škodu, keď budete mať po ruke papierové utierky a handru na utretie stola.

Úloha matky.

Ak je maľovanie prstom pre vás niečím novým, nebojte sa vyskúšať si to. Je to skôr činnosť pre oddych, než umelecká tvorba, aj keď staršie deti dokážu urobiť veľmi pekné veci. Často deti, ktoré sa pri tom najlepšie uplatnia, prejavujú spočiatku najviac odporu a potrebujú povzbudenie. Ako pri všetkých činnostiach musíte aj tu vopred vedieť, čo chcete robiť a vedieť dieťa viesť. Dbajte, aby vaše dieťa a ostatné deti, ktoré táto činnosť bude priťahovať, mali vždy pracovné plášte, alebo zástery a vyhnuli si pri práci rukávy.

Postup práce: Namočte papier vo vode a prestrite ho hladko pred dieťa na stôl. Päťročné a staršie deti to radi robia samé. Vylejte na papier lyžičku farby! Nech je dieťa akokoľvek staré, začnite len s jednou farbou, ktorú si dieťa samé vyberie. Skúste to najskôr sama, aby ste vedeli deťom ukázať rôzne techniky, ako je maľovanie končekmi prstov, nechtami, pohybom päste, alebo celej ruky, roztieranie farby pre efekt, atď.

Keď dieťa kresbu dokončilo, položte ju na novinový papier, aby uschla. Na stole, alebo na inom tvrdom predmete by sa prilepila. Utrite stôl kým začnete s novou prácou! To môžu urobiť malé deti aj samé. Ak majú byť kresby vystavené v miestnosti, bude potrebné ich na opaku vyžehliť teplou žehličkou, alebo položiť pod ťažké knihy, aby sa neskrútili.

Práca s hlinou.

1. Ak máte na blízku tehliarsku hlinu, využite ju. Dieťaťu urobíte radosť, keď sa spolu po hlinu vyberiete. Pripravte si ju tak, že ju preosejete cez hrubé sito, aby ste ju zbavili kúskov dreva a drobného piesku.

2. Hlinu kúpte v práškovej podobe. Pripravte si ju tak, že ju namočíte cez noc vo veľkej nádobe, napr. v hlinenej miske. Potom ju premiešajte veľkou varechou alebo rukami, až z nej bude možné urobiť guľičky. Poznámka: Zvoľte radšej prírodnú hlinu ako kupovanú plastelínu alebo modelovacu hmotu. Prírodná hlina je oveľa lepšia, pretože po uschnutí stvrdne a môžete ju využiť, kým dieťa začne zhotovovať rôzne ďalšie predmety. Ak si dieťa nebude chcieť odkladať svoje výrobky, môžete ich roztlačiť na prach a hlinu opäť použiť. Hotové výrobky môžu byť tiež vypálené a trvale uchované. Plastelína je menej vhodná, pretože nie je trvanlivá, má mastný povrch, ktorý niektoré deti nemajú radi a farby sa stierajú. Ťažšie sa s ňou pracuje. Ak nemáte prírodnú hlinu, môžete si kúpiť práškovú hlinu v predajniach školských potrieb.

3. Aby bola hlina v dobrom stave, narobte z nej guľky veľkosti jablka a do každej urobte otvor. Uschovávajúte ju potom v zakrytej nádobe, napr. kameninovej miske. Ak hlina vyschla, zalejte ju vodou a nádobu prikryte mokrou handrou.

4. Staršie deti radi opracúvajú hlinu nástrojmi ako je špachtľa, nôž, palička, valček, atď.

5. Pracujte na stole prikrytom voskovým plátnom alebo linoleom, alebo zhotovte pre dieťa podložku z linolea. Aj malé dieťa naučte očistiť si svoje miesto pri stole vlhkou handrou po dokončení práce.

6. Nech si dieťa pri práci oblečie svoj pracovný plášť alebo zásteru.

7. Nezačínajte s tým, že budete dieťaťu ukazovať, čo má robiť. Dajte mu hlinu a nechajte ho, nech ju samé spracúva ako chce. Možno, že ju len vyvalká na dlhý pás, alebo na širokú placku. Pre začiatok to stačí. Neskôr môže napodobiť figúrky. Ak však začnete tým, že mu budete ukazovať, ako sa figúrky alebo rôzne tvary robia, uspokojí sa s tým, že sa bude na vás dívať. Cieľom tohto zamestnania je naučiť dieťa, aby používalo vlastné ruky a vlastnú obrazotvornosť.

8. Keď dieťa prácu dokončí, môžete urobiť z hliny guľu s otvorom uprostred a odložiť ju. Alebo môžete nechať výrobky vyschnúť. Majte pre ne pripravenú policu. Staršie deti výrobky vymaľujú.

Číslovky a rozvoj reči.

Aj malé deti si samé začnú často všímať počet vecí - začnú počítat' a utvárajú si číselnú predstavu na základe skúseností, bez toho, aby ich to niekto učil. Už trojročné dieťa vie, že pre tri deti potrebuje viac koláčov než pre dve. Zodvihne tri prsty alebo dva podľa toho, koľko potrebuje. Naučí sa to samé, nemusíte ho to učiť. Môžete mu však pomôcť získať väčšie skúsenosti s číselnými predstavami a naučiť ho počítat' správne. 3-ročné dieťa vie počítat' do troch, 4-ročné do štyroch a 5-ročné do piatich.

Zoberte si veľký hárok tvrdého papiera bielej alebo krémovej farby, s rozmermi asi 75 x 50 cm. Vystrihnite tri veľké farebné jablká a nalepte ich hore na papier vedľa seba. Pod jablká nalepte alebo namaľujte do radu tri lopty a pod lopty tri kvietky. Medzi jednotlivými radmi nechajte dost' miesta, inak by dieťaťu robilo problémy rozlišovať tvary. Začnite jablkami - počítajte ich, na každé ukážte a pohybuje rukou v rytme. Používajte pokojné rytmické pohyby zľava doprava. Keď sa dieťa na vás díva, hovorte: jeden, dva tri. Prejdite všetky tri rady a vždy počítajte 1, 2, 3. Potom chyt' te dieťa za ruku a pohybuje ňou rytmicky pri počítaní. Chyt' te obidve ruky dieťaťa a tleskajte pri počítaní 1, 2, 3. Položte jeho ruky na svoju tvár a počítajte znovu. Nenúťte ho, aby hovorilo slová s vami. Ak sa samé o to pokúsi, uspokojte sa s tým, čo hovorí.

Neskôr, keď sa dôkladne naučilo počítat' do troch a vie, že tri znamená akékoľvek tri predmety, pokračujte ďalej a urobte si výkres pre štyri. Vždy začnite s malým počtom a postupne ho zväčšujte.

Je rozumnejšie urobiť si radšej ešte niekoľko výkresov s trojicami rôznych predmetov ako predčasne prejsť k štvoriciam.

Môžete si zaobstarať malé ukazovadlo alebo paličku na ukazovanie predmetov, ktoré počítate a dieťa ho bude rado používať, keď bude počítat' samé.

LIST DEVIATY

**preberá výchovné problémy
ktoré vás niekedy trápia, dáva
vám ďalšie podnety, ako dieťa
vhodne zamestnať a zaoberá
sa aj prípravami na čítanie.**

NESPRÁVNE VYUŽITÁ ENERGIA

Zdravé dieťa sa stále niečím zamestnáva. Jeho zamestnania sledujú dva určité ciele: vlastný výcvik a získanie zručností. Ak nás tieto ciele nerušia, nazývame činnosť dieťaťa hrou. Ak sú však pre nás nežiadúce, nazývame ich často darebáctvom. Spokojne sa dívame na dojča, ktoré sa v kočíku na slniečku hrá s hrkálkou, na chlapca ktorý stavia domček, alebo na dievča, ktoré si vystrihuje z papiera bábiku a sme hrdí, že sú bystrí. Dojča, ktoré rozlialo atrament na koberec, chlapec, ktorý sa zaujímal o zlatú ryбку a rozbil akvárium, dievča, ktoré vystrihlo diery do záclony, urobili darebáctvo a my ich za to dokonca telesne trestáme.

V skutočnosti, aj keď si deti uvedomujú rozdiel medzi obidvomi druhmi správania, darebáctvo je pre ne rovnako dôležité ako hra, veľakrát ešte zaujímavejšie. Deti majú schopnosti, ktoré potrebujú uplatniť. Preto sa vždy nedokážu zastaviť, aby zvážili kopu vecí, ktoré nesmú robiť. Chcú skúmať, chcú poznávať a premýšľať. K tomu sú nadané veľkým množstvom energie. V tomto smere nie je zásadný rozdiel medzi dieťaťom počujúcim a sluchovo postihnutým, iba ak následkom svojich obmedzených možností je sluchovo postihnuté dieťa ešte zvedavejšie ako počujúce.

Táto hnacia sila, túžba po vedomostiach, je najvzácnejšia vlastnosť dieťaťa a je najsilnejšia práve v útlom veku. Vekom dieťaťa sa táto energia rozptyľuje, alebo zaniká, až napokon v čase, keď dosiahne dospelosť, prestáva premýšľať a skúmať veci okolo seba. Končia objavy, ktoré mu spôsobovali radosť, nastupuje na cestu bežných návykov a rutiny. Pokiaľ sa však táto cenná energia u dieťaťa prejavuje, je potrebné ju pestovať a usmerňovať. Ranné detstvo so svojou duševnou sviežosťou je príliš vzácne, aby bolo premárnené. Nezbednosť, príležitostné záchvaty zlosti, zaťatosti a tvrdohlavosti u sluchovo postihnutého dieťaťa bývajú len prejavmi nesprávne využitej energie. Dobre organizovaná a správne riadená činnosť vie zamestnať ruky a mozog dieťaťa tak, že nevyleje atrament, nechá zlatú ryбку v akváriu a pokoj v domácnosti nebude rušený vrtochmi dieťaťa. Každé nevhodné a nesprávne konanie je ako u dieťaťa, tak aj dospelého jednoducho výsledkom toho, že sa vrodená energia nemôže uplatniť vhodným spôsobom. Dieťa, ktoré nemá čo robiť, je priamo disponované k tomu, aby konalo nesprávne. Jeho schopnosť musí mať možnosť prejavíť sa a ak to nie je možné dovoleným spôsobom, potom táto energia určite vyústi nežiadúcim smerom.

RODIČIA TIEŽ NESPRÁVNE VYUŽÍVAJÚ SVOJU ENERGIU.

Ani rodičia nevyužívajú vždy svoju energiu na správne konanie. Veľmi často rodičia sluchovo postihnutých detí sústreďujú svoju energiu na to, že chodia s dieťaťom od lekára k lekárovi bez ohľadu na finančné obete. Keď nakoniec zistia, že sluchovú chybu nie je možné odstrániť, prepadajú úzkostným obavám, čo bude s dieťaťom. Starosti máme všetci, ale nie je potrebné sa nimi zbytočne dlho zaoberať. Uberajú čas a energiu, ktoré by sme mohli využiť oveľa prospešnejšie. Matka často celé noci prebdie a premýšľa, čo bude s jej sluchovo postihnutým chlapcom, ktorý je zo dňa na deň tvrdohlavejší a neposlušnejší. Cez deň je unavená a vyčerpaná. Čo keby namiesto toho, aby sa v noci trápila, venovala večer polhodinku konštruktívnemu uvažovaniu, ako v nasledujúci deň dieťa zamestná a ráno venovala hodinu práci a hre s dieťaťom? Neboli by obaja na tom lepšie? Bola by to pre ňu strata času?

TÚLAVÉ DIEŤA.

Deti od troch do piatich rokov mávajú silné cestovateľské sklony, ktoré bývajú príčinou mnohých starostí rodičov. Deti radi chodia z domu cez ulicu navštevovať susedov. Tam, kde nehrozí dieťaťu nebezpečie, nie je na tom nič zlého. Veľmi často však matka musí bežať na ulicu za dieťaťom a odvádzať ho domov. Ako ho prinútiť, aby sa zdržovalo vo vymedzenom priestore? Dieťa obyčajne nebeží pred niečím, ale hľadá nový druh zábavy. Jedným riešením je vhodný dvor alebo ihrisko s hojdačkou, pieskoviskom a rôznymi hračkami. Deti veľmi baví zatĺkať klinčeky do dreva, rozrezávať drevo. Ak sú tu ešte ďalšie deti ako spoločníci, stačí niekoľko zaujímavých

hračiek. Rodičia však musia vedieť odpovedať na veľakrát opakovanú otázku dieťaťa: „A čo mám robiť teraz?“

Úlohy, ktoré deťom uložíme ako povinnosť, sú pre ne často veľmi pútavé. Preto si musíme pripraviť pre dieťa dosť vhodných zamestnaní, aby sme čelili zvodom zakázaných vecí. Je to prírodný zákon: príroda sa bojí prázdna. Prázdne ruky a mozog dieťaťa sa obracajú k najbližšiemu prameňu, aby sa niečím zamestnali. Ak dieťa zábavne a pútavo zamestnáte, zostane menej miesta pre nevhodnú činnosť.

Pamätajte si, že sluchovo postihnuté deti sa musia učiť veľa vecí, ktoré si počujúce deti osvoja bez námahy. Nepočujúce deti sa vždy pýtajú a ich zvedavosť ich privedie k veciam, ktoré ich chcete naučiť.

VÝCHOVA K SAMOSTATNOSTI.

Jednou z hlavných úloh v škole je urobiť žiaka nezávislým na učiteľovi. Pre sluchovo postihnutých je, pre neskorší rozvoj samostatnosti, veľkou výhodou výcvik vykonávaný od útleho veku. Zavčasu vypestovaná samostatnosť je najdôležitejším aktívom. Dieťa, ktoré si dokáže udržať záujem o prácu sa nenudí a nerobí nezbedy, spríjemňuje život sebe aj druhým. Musíme mu však pomôcť vypestovať návyky samostatnosti.

Ak bývate na dedine, berte dieťa so sebou na vychádzky a zoznamujte ho s tým, čo vidí na poliach a v lese. Nič nie je tak malé, aby uniklo pozornosti dieťaťa, ak vy sami tomu tiež venujete pozornosť. Možno, že ste si skôr nevšimli zvieratá, vtáky a hmyz, teraz máte vhodnú príležitosť, aby ste sa o ne zaujímali. Nedávajte však dieťaťu malé zvieratká, pokiaľ nebude vedieť, že ich nesmie trápiť. Nedávajte mu ani mačiatko ani šteniatko, aby ho stískalo, alebo kura či kačičku, aby sa s ním maznalo - až by ho udusilo. Pozorujte s dieťaťom zvieratá, ako sa voľne pohybujú, až neskôr mu dovoľte, aby sa ich dotýkalo. Sluchovo postihnuté deti bývajú k zvieratám kruté. Jednak je to preto, že s nimi nevedia zaobchádzať, jednak preto, že nepočujú bolestivé nariekanie zvierat, keď ich trápia. Musíme ich naučiť, že aj zvieratá majú cit.

Ukážte dieťaťu vtáky na lúke. Nechajte ho, aby ich krmilo. Vyhľadávajte ich hniezda a pozorujte s dieťaťom, ako samička kŕmi mláďatá. Bude vás to stáť veľa času a tpeplivosti, ale pre dieťa je to veľmi zaujímavé a užitočné. Dovoľte dieťaťu, aby kŕmilo kuriatka a vyberalo vajíčka od sliepok Ukážte mu teliatko, kozliatko alebo žriebä. Časom mu dajte šteňa, ale nedovoľte, aby ho trápilo. Ukážte dieťaťu motýle a mory ako lietajú, a potom mu ukážte obrázky a naučte ho spoznávať ich. Nedovoľte mu však chytať motýle a trhať im krídla.

Ak žijete blízko pri vode, dajte dieťaťu čo najviac voľnosti, aby mohlo behať, hrať sa v piesku a objavovať nové veci. Naučte ho plávať. Ak malo problémy so zápalom stredného ucha, použite chrániče na uši, ale v každom prípade naučte dieťa plávať. Plávanie je neobyčajne vhodný šport pre sluchovo postihnuté deti, hlavne po zdravotnej stránke.

DYCHOVÉ HRY

Sluchovo postihnuté dieťa nemalo taký dlhý výcvik v používaní dychu ako malo dieťa počujúce, keď sa učilo hovoriť. Preto musíme tento výcvik nahradiť a doplniť. Je celý rad hier na cvičenie dlhého a neprerývaného pokojného výdychu. Už ste ho naučili sfukovať kúsok papiera z dlane a fúkať do pierok. Možno, že ste skúšali držať pred ústami prúžok hodvábného papiera a fúkať naň, aby sa zachvel. Dieťa bude mať z toho radosť a naučí sa tak vytrvalému výdychu.

Môžete zorganizovať hru s fúkaním do pierok. Ak sú u vás deti od susedov, je to ešte zábavnejšie. Rozdeľte deti na dve skupiny a pre každú skupinu určite veliteľa. Deti si pridržiavajú pod bradou plachtu a sedia pri tom na zemi. Takto majú ruky zamestnané a nebudú sa dotýkať pierka. Hodte pierko do stredu plachty a nechajte obidve skupiny proti sebe fúkať. Vyhrávajú tí, ktorí zaľknú pierko na stranu protivníka. Musíte však dbať na to, aby deti dych neprepínali.

Vyfúknite vajíčko a so škrupinou hrajte na stole „fúkaný“ futbal! Namiesto vyfúknutého vajíčka môžete tiež použiť pingpongovú loptičku. Vyhotovte veterné mlyny z papiera. Keď sa dieťa naučí fúkať, dokáže nafúkať balón alebo fúkať na harmonike.

UČENIE HROU

Sluchovo postihnuté deti potrebujú mať príležitosť k tvorivej a výtvarníckej práci možno viac, ako počujúce deti.

Stavebnice

1. Zadovážte si plné kocky a duté kocky rôznych veľkostí a tvarov, pre hru doma aj vonku.
2. Je veľmi prospešné zadovážiť si autíčka, nákladné auta, lietadlá, drevené figúrky zvierat a ľudí, aby oživovali dramatickú hru, ktorá často sprevádza staviteľskú činnosť.

Úloha matky

Nájsť miesto, čas a voľnosť konania. Čo najmenej zákazov. Ved'te dieťa k tomu, aby vám pomáhalo upratať kocky, ale pozor, aby ho to neodradilo od hrania so stavebnicou. Majte vhodné miesto pre stavebnicu, spôsob ako ju ukladať a pomôžte dieťaťu odložiť ju. Pozor na polámané hračky, zvlášť pri dutých kockách sa môžu urobiť nebezpečné, ostré hrany.

Práca s drevom

1. Kúsky mäkkého dreva, alebo ak je dieťa ešte malé, kúsky lepenky.
2. Nástroje majú byť malé, ale pritom to majú byť naozajstné nástroje, nie hračky. Keď sa ukáže, že je už dieťa na to vyspelé, zverte mu do ruky kladívko, pítku, vŕtačky a nebožiece, najlepšie v tomto poradí.
3. Klince a skrutky rôznych veľkostí. Pracovný stôl alebo obyčajný nízky ťažký stôl.
4. Skrinku na nástroje alebo zásuvky s miestom pre nástroje a materiál.
5. Farba (ak je možné). Sklený papier.

Úloha otca alebo matky

Ak má otec dielňu, tým lepšie, môže prevziať vedenie v tomto zamestnaní. Deti do šiestich rokov vyžadujú dozor kvôli bezpečnosti, rodičia sa pritom nemôžu zamestnávať ničím iným. Keď pracujú deti vonku, má sa matka alebo otec zdržiavať v blízkosti, aby mohli poradiť alebo pomôcť. Je lepšie pracovať vonku kvôli hluku. Ukážte deťom, ako majú zaobchádzať s nástrojmi a ako ich majú opatrovať. Opatrne vyhľad'te drevené debny skleným papierom, rozoberte ich a urobte z nich nábytok pre bábiky, police na knižky, atď.

Piesok - materiál a činnosti

1. Čistý jemný piesok.
2. Krabica na piesok. Ak ju máte vonku, na noc ju zakrývajte.
3. Nástroje - odmerky, sitá, lopaty, vedierka alebo plechovice od konzerv (nehrdzavejúce s hladkými okrajmi rôznych veľkostí), drevené lyžice, formičky na čajové pečivo, formy na cesto, atď.
4. Malé vozíky, najlepšie z dreva - vagóny, tragače a iné, ako pri hre so stavebnicou.

Úloha matky

Zorganizovať hru pre jednotlivca i pre skupinu. Dajte dieťaťu viac času a zbytočne ho pri hre nevyrušujte. Občas vysušte piesok ak ho dieťa bude chcieť preosievať alebo presýpať, inokedy ho zase namočte, ak bude chcieť stavať alebo modelovať.

Dramatizácia

Domáci kútik je najlepším zariadením pre rozvíjanie dramatizácie. Môže to byť niekoľko nízkych skriniek v kúte, alebo domček v záhrade, tak veľký, aby deti mohli chodiť dovnútra. Má byť zariadený nábytkom takým pevným, aby ho deti mohli používať, posteľe pre bábiky také veľké, aby si tam mohli deti samé ľahnúť, stoličky na ktoré by si mohli sadnúť, bábiky, šaty, nádoby a náradie, žehliaca doska, žehlička a iné domáce zariadenie. Veľa si môžete zhotoviť aj sami. Staršie deti veľmi radi vyrábajú hračky pre malé deti.

Je dobré mať krabicu odloženého šatstva, hrnčekov, klobúkov a najmä parádnych kusov (ale nie topánky s vysokými podpätkami!). Vedzte deti k tomu, aby dramaticky napodobňovali známe príbehy z obrázkových kníh a rozprávky o zvieratkách. Obľúbené detské riekanky a rozprávky môžu predviesť samé, len za malej pomoci dospelých.

Úloha matky

Mamičky spravidla zaobstarajú materiál a nájdu si čas na pozorovanie detí. Je veľmi zaujímavé pozorovať činnosť detí pri hre. Ešte viac uvidíte, ak detí nebudú vedieť, že sú pozorované. Robte si pri hre poznámky a použite ich neskôr pri zavádzaní nových spôsobov rozvíjania reči. Je to hra nielen pre dievčatá, tiež chlapci sa jej radi zúčastnia. Detský domček je obľúbenou zábavou všetkých detí. Často sa hry zúčastnia tiež bábiky. Občas dovoľte deťom, aby vyprali bábikám šaty, na jedenie uvarili niečo jednoduché, vyčistili, poriadili a umyli domček. Zverte im domček do ich starostlivosti.

SLUCHOVÝ VÝCVIK

Vety

Keď dieťa zvládlo slová, cvičíme s ním vety. Podobne ako pri odzeraní cvičíme vety čo najskôr, pretože sú ľahšie na pochopenie ako jednotlivé slová. Od samého začiatku cvičíme s deťmi normálnu reč tým, že s nimi hovoríme vo vetách.

Možno, že sa dieťa naučilo rozlišovať sluchom alebo odzeraním, alebo sluchom i odzeraním súčasne slová „chlapec“ a „lopta“. Pripravte si ich obrázky. Voľte také slová, ktoré sú dobre zrozumiteľné pri odzeraní a ktoré sa dajú objasniť slovami z predchádzajúcich sluchových cvičení. Ukážte na obrázok chlapca s veľkou farebnou loptou. Povedzte: „Chlapec má loptu“. Opakujte to niekoľkokrát, až pochopí rytmus vety. Mierne zdôraznite slová chlapec a lopta. Najprv nech sa dieťa dotýka vášho tela. Potom použite tiež zrkadlo ako pri predchádzajúcich cvičeniach - hovorte dieťaťu do ucha a ono vás pozoruje v zrkadle. Vedľa obrázka chlapca položte obrázok známeho predmetu, napr. lietadla. Keď dieťa sleduje v zrkadle vašu tvár a pery, povedzte mu do ucha: „Lietadlo“ a ukážte mu obrázok. Tak spozná zo súvislosti toto slovo, naučí sa ho odzerať a rýchlo dokáže lietadlo ukázať. Potom ukážte na obrázok chlapca a povedzte znovu: „Chlapec má loptu“. Opakujte to a sledujte, či dieťa vie ukázať obrázok chlapca. Rovnako postupujte so slovom lietadlo.

Pretože slová sa od seba líšia počtom slabík a dĺžkou samohlások, nebude to dieťaťu robiť ťažkosť, ak prešlo predbežným sluchovým výcvikom a výcvikom odzerania. Na precvičovanie použite ďalšie slová a vety, ale vždy používajte jednotlivé slová v kontraste k celej vete a majte pred sebou predmet alebo obrázok.

Potom precvičujte vo vetách slovesá, ktoré vyjadrujú nejakú činnosť, pohyb. Napr. skáče, uteká, smeje sa, plače, atď. Pripravte si obrázok, tvorte vety a porovnávajte izolované slovo s vetou. Keď sa to dieťa naučí, zoberte si dva obrázky: „Pes skáče“ a „Chlapec má loptu“. Tak ako ste učili

dieťa rozlišovať medzi dvomi slovami, učte ho rovnakým spôsobom rozlišovať od seba dve vety. Používajte zrkadlo, nechajte ho odzerať, vnímať vibrácie vašej tváre a tela a počúvať, ako mu hovoríte do ucha. Potom ho nechajte, nech sleduje iba zrakom a sluchom, a nakoniec len sluchom.

Použite tiež tleskanie. Zatlieskajte silne na prízvukné slabiky a ľahko na neprízvukné. Precvičujte to výdatne, aby tleskanie bolo pravidelné a rytmické. Používajte také obrázky, ktoré možno opísať jednou vetou. Skôr než sa naučí rozlišovať od seba vety, rozprávajte mu o obrázkoch jednoduchými vetami najrôznejšie veci - to je najlepšia príprava na porozumenie reči.

PRÍPRAVA NA ČÍTANIE

Pre sluchovo postihnuté deti je čítanie jedným z najdôležitejších prostriedkov vzdelávania. Ak má naplno rozvinúť svoje najlepšie schopnosti, musí vedieť čítať a rozumieť tomu, čo číta. To neznamená, že budeme dieťa nútiť, aby sedelo nad potlačeným papierom, kým nebude na to zrelé. Čítanie je dlhodobý proces a nikto sa odrazu nenaučí čítať.

Je zarážajúce, že sluchovo postihnutá mládež nečíta knihy a nerozumie tomu, čo číta. Nepoznajú význam slov. Bystré sluchovo postihnuté dieťa, ktoré vie mnoho slov odzerať a pozná ich papierovú pretlač, pri čítaní zakopáva, pretože sa nenaučilo spájať súvislý text s významom. Najlepšou prípravou na čítanie sú vlastné zážitky detí na cestách, pri hrách a pod. Skôr než sa zoznámia s vytlačeným slovom, musia mať bohatú zásobu vlastných zážitkov a skúseností. Prvý dotyk s čítaním sprostredkujú dieťaťu obrázky toho, čo dieťa samé prežilo. Obrázky tvoria prechod od skutočných zážitkov k predstavám. Preto ich využívame v každej hovorovej situácii. Keď sa dieťa pýta a my nemôžeme na otázku odpovedať, môžeme mu to objasniť obrázkom.

Albumy výstrižkov a obrázkov sú preto dôležitým materiálom pre odzerať a pre prvé zoznámenie sa s tlačným slovom. Spočiatku používame veľké tlačené písmená (cez 2 cm) na bielom alebo svetlejšom krémovom papieri s hladkým matným povrchom. Zoznamujeme dieťa iba s tlačnou podobou slov, ale neučíme ho čítať. Tlačné slová umiestňujeme všade - doma, na dvore, na záhrade. Okolo štvrtého roku si dieťa začína všimáť titulky novín a nápisov na obálkach časopisov. Ak má kocky, na ktorých sú písmená, vie už postrehnúť podobnosť s písmenami, ktoré sú napísané niekde inde. Akonáhle si dieťa začne všimáť jednotlivé písmená a porovnávať ich, dávajte často k známym predmetom ich vytlačené názvy, aby sa dieťa zoznámilo aj s obrazom tlačného slova. Podobne ako pri odzerať sa ľahšie naučí odzerať celé slová alebo dokonca celé vety než jednotlivé hlásky. Hovorte slová ako celky, neučte ho názvy jednotlivých písmen.

Napr. máte obrázok topánky. Slovo topánka je napísané dolu a príležitostne, keď hovoríte o obrázku, ukážte na slovo pohybom zľava doprava. Neupútavajte však pozornosť dieťaťa na slovo, ako by bolo dôležitejšie než obrázok. V tomto čase pozornosť dieťaťa patrí hlavne obrázku, tlačné znaky majú spočiatku preň malý význam.

Postupne začne spájať tlačné tvary s obrázkom. Tlačné slovo topánka musí spojiť s mnohými rôznymi obrázkami zachytávajúcimi najrôznejšie druhy topánok.

Nedávajte spočiatku dieťaťu príliš veľa týchto tlačných slov. Používajte málo slov, ale veľa obrázkov k nim, až to pochopí a zvykne si na nové slová. Deti sa môžu naučiť spoznávať svoje mená, vytlačené na rôznych miestach, kde sa zdržujú. Nie je treba namáhať sa a učiť ich to. Osvoja si to nevedome. Každý pokus s učením tlačných slov musí byť pozvoľný a len príležitostný.

Keď sa dieťa naučilo odzerať rozkazy, napíšte rozkaz na papier tlačnými písmenami. Potom mu môžete povedať: „Otvor okno“ a súčasne mu ukážete papier, na ktorom bude napísané „OTVOR OKNO!“ Opakujte a cvičte. Za nejaký čas skúste, či vyplní rozkaz len na základe tlačného slova. Ak to ešte nedokáže, opakujte mu rozkaz ústne, aby sa dieťa necítilo neschopné a nešťastné. Spoznávať slová sa musí učiť postupne. To však platí pre deti staršie ako tri roky.

ČÍSELNÉ POJMY

Možno, že dieťa bude ukazovať na prstoch, koľko jabĺčok chce. Nechajte ho, to je prirodzený posunok, ale sami nikdy pred ním na prstoch neukazujte! Rytmicky učte dieťa počítať rôzne

predmety do päť. Počíta kartičky s dvomi, tromi, štyrmi, piatimi rovnakými predmetmi. Kladie malé hračky, autíčka na kartičky s číselnými pojmi. Hrou si osvojuje číselné pojmy, ale neučte ho hovoriť čísla. Ak sa o to bude pokúšať sám, nechajte ho a prejavte nad tým radosť. Dieťa budú zaujímať karty a bude ich chcieť ukladať podľa farieb a čísel. Možno sa bude zaujímať tiež o domino a začne ho skladať. To všetko prispieva k vytvoreniu číselných pojmov hravo a ľahko.

LIST DESIATY

**vám dá návod, ako pokračovať
v príprave na vytváranie reči,
ako nacvičovať s dieťaťom
samohlásky a ako sa môže splniť
vaše pranie, aby vaše dieťa bolo
veselé a milé. Na konci listu
sa stretnete s úlohou, ktorú by ste
naozaj nemali zanedbať.**

ĎALŠIA PRÍPRAVA NA REČ

SAMOHLÁSKY

Všetko, čo ste doposiaľ robili, či už tým alebo iným spôsobom, pripravuje dieťa na hovorenie. U dieťaťa, ktoré má len nepatrné zvyšky sluchu, je lepšie sa o nácvik výslovnosti doma ani nepokúšať, ale aj tak môžeme dieťa do určitej miery na túto prácu pripraviť.

Túto kapitolu dopĺňajú obrázky: hlava chlapca a dievčaťa pri vyslovení jednej a tej istej samohlásky v tomto poradí: **ú, í, á**. Odporúčame vystrihnúť obrázky a nalepiť ich na kartón. Keď farebne vymaľujete pery, oči, vlasy a u dievčať aj mašľu, budú obrázky viac prítlačlivé.

Zoberte obrázky s **í** a **ú** a položte ich pred seba na stôl. Posadte si dieťa na kolená, položte obidve jeho ruky na svoju tvár a povedzte jasným hlasom: „Chlapec hovorí ú“. Nechajte ho dotknúť sa obrázku! Niekoľkokrát opakujte! Potom povedzte: „Tento chlapec hovorí í“. Vyslovte í, ú jasne, ale neprepínajte hlas. Cvičte to pred zrkadlom. Ak spozorujete nejaké svalové napätie na vašej tvári alebo krku, nacvičte si to najskôr sama, kým sa vám to nepodarí vyslovovať ľahko.

Keď hovoríte ú, ústa sú pekne zaokrúhlené a tvoria otvor, do ktorého by sa vošla ceruzka. Keď hovoríte í, pery sú roztiahnuté ako pri úsmevi a ústa sú ľahko pootvorené. Opakujte to znovu a znovu a nechajte dieťa, aby sa vždy dotklo obrázka, ktorý odpovedá tej či onej hláske. Nechajte, aby dieťa opakovalo zvuk po vás. Teraz chcete len to, aby sa dieťa naučilo spájať postavenie vašich pier a vibrácie, ktoré cíti na vašej tvári a zvuk, ktorý prípadne počuje, s obrázkom. Akonáhle sa dieťa naučí rozlišovať a dokáže ukázať vždy správne, prejdite k samohláske **á**.

Keď vyslovujete á, ústa sú otvorené viac než pri iných hláskach. To však neznamená otvárať ústa prehnane, až by sa skoro dolná čeľusť vyklbila. Bezpečným návodom je otvoriť ústa na šírku palca. Potom položte všetky tri obrázky na stôl a opakujte.

Nenúťte dieťa aby napodobňovalo tieto hlásky. Ak ich napodobňuje samé a zvuk bude prirodzený, je to v poriadku. Cieľom tohoto cvičenia je dať dieťaťu obraz podoby hlásky na perách a hmatový vnem, aby ich ľahko vedelo po precvičovaní rozpoznať. Jedného dňa potom samé od seba začne vyslovovať tieto hlásky, s ktorými sa zoznámilo zrakom, hmatom a možno aj sluchom v spojení s obrázkom. Pre zmenu využite obrázky a časopisy, ktoré ilustrujú tieto tri samohlásky - ukazujúcich ľudí s výrazom tváre ako pri ú alebo í. Môžete si zaobstarat' pekné fotky detí, ako hovoria jednotlivé samohlásky, a to všetko urobí tieto cvičenia dieťaťu zaujímavým.

VIE DIEŤA O SVOJEJ SLUCHOVEJ CHYBE?

Rodičia sa často pýtajú, či dieťa vie o svojej sluchovej chybe. Ak nevie, pýtajú sa, či a ako mu majú o nej povedať, aby neutrpelo duševný otras. Ako o tom poučiť ostatné deti? Každé dieťa je iné a žije v iných pomeroch, preto sa nedá dať nejaký všeobecný návod.

Najľahšie je to na dedine, kde dieťa žije stále medzi rovnakými ľuďmi - oni si na dieťa zvyknú a dieťa na nich. Isté problémy sú s odzieraním, ale keď to rodičia ukazujú denne pred ostatnými dospelými a deťmi, potom aj ostatní sa naučia najskôr upútať pozornosť dieťaťa na seba a až potom hovoriť. Naučia sa tiež ukázať mu, o čom hovoria, a tým získajú možnosť dorozumieť sa s dieťaťom. Počujúce deti zo susedstva prijímajú sluchovú chybu ako každú inú osobnú zvláštnosť.

Ak ste dieťa cvičili správne návyky, naučilo sa deliť o hračky a čakať, až na neho príde rad v hre, nevzniknú problémy. Bude vyrastať práve tak, ako ostatní, bude sa od nich učiť a nebude si uvedomovať, že nepočuje. Bude mať často problémy s vyjadrovaním sa, ale nebude preto príliš nešťastné. V rôznych profesiách uplatní svoju šikovnosť a udrží krok s ostatnými.

V mestách, kde sa dieťa stretáva na ihrisku s veľkým počtom počujúcich detí, sa môžu vyskytnúť problémy, ale nesmieme ich preháňať. Deti chápu svoju zvláštnosť vlastným spôsobom. Najlepšie je nechať ich, aby sa s tým samé vyrovnali. Občas bude potrebné vysvetlenie - má byť však krátke, láskavé a pokojné.

Povedzte deťom alebo prítomným dospelým, že dieťa nepočuje, ale že sa učí porozumieť odzeraním. Vysvetlite im, čo to je odzieranie a ako sa rýchlo rozvíja slovník dieťaťa. Zdôraznite skutočnosť, že aj keď sa doteraz nenaučilo hovoriť, nelíši sa príliš od ostatných. Keď vyrastie a naučí sa rozprávať, jeho chyba bude do značnej miery prekonaná. Vysvetlite to, ak je to možné vtedy, keď vaše dieťa nie je prítomné. V jeho prítomnosti hovorte o ňom čo najstručnejšie a najvecnejšie. Len málo informovaní ľudia o probléme hluchoty hovoria o sluchovej chybe ako o nešťastí. Múdry učiteľ, vzdelaný otec alebo matka, správne vychovaný sluchovo postihnutý dospelý, nikdy nehovoria o sluchovej chybe ako o nešťastí. Sluchovo postihnutí ľudia nemajú radi tento výraz. Sluchové postihnutie je chyba a často ťažká, ale veľmi mnoho sluchovo postihnutých ju úspešne prekonalo, takže nemôžeme povedať, že by bola neprekonateľnou prekážkou.

Dospelí sluchovo postihnutí ako celok sú väčšinou samostatní, nezávislí a v práci spoľahliví. Bývajú z nich dobrí pracovníci, ktorí sú často vyhľadávaní pre svoju spoľahlivosť a stálosť. Sú samozrejme výnimky z tohto pravidla, ale väčšina sluchovo postihnutých sa uplatňuje ako kvalifikovaní jednotlivci i v odborných a zodpovedných povolaniach. Majte vždy pred očami cieľ, ku ktorému smerujete, to je - čím chcete aby vaše dieťa bolo a čo by ste si priali aby robilo. Na dosiahnutie tohto cieľa vynaložte všetku svoju odvahu a úsilie. Jedného dňa budete možno sami prekvapení tým, že ste prestali uvažovať o svojom dieťati ako o predmete poľutovania a obáv. Namiesto toho budete pociťovať hrdosť nad výkonmi jeho i nad svojimi a poviete si: Je obdivuhodné, čo možno dokázať, keď sa chce.

MILÉ A PRÍJEMNÉ DIEŤA

Všetky matky a otcovia si želajú, aby ľudia ich dieťa obdivovali a mali ho radi. Nič im nespôsobí také potešenie, ako keď niekto povie: „Aké je to milé dieťa!“ Závisí to na vzhľade? Musí byť niekto krásny, aby bol obľúbený v spoločnosti alebo u jednotlivcov? Na to je odpoveď dôrazne „NIE!“ Čo je to teda, čo priťahuje našu pozornosť a záujem. V skutočnosti to závisí od jedného činiteľa. Dieťa je milé, keď je duševne zdravé. Inými slovami: je telesne, duševne a spoločensky normálne. Aby sme to dosiahli, musíme zápasit' s niekoľkými činiteľmi:

Po prvé musíme sa starať o jeho telesné potreby, vypestovať u neho zdravé návyky pri jedle, spánku, dodržiavaní čistoty a vyprázdňovaní. To väčšina matiek dokáže.

Po druhé: musíme sa starať o to, aby sa naučilo pozorovať svet okolo seba. Podporujeme jeho zvedavosť, snažíme sa uspokojiť jeho zvedavosť tým, že odpovedáme na jeho otázky pravdivo a správne pokiaľ môžeme. Podnecujeme jeho túžbu učiť sa, keď navodzujeme situácie, v ktorých sa môže niečo naučiť. Dbáme, aby sme na neho nekládli príliš vysoké požiadavky, nechceme, aby malo často neúspech.

Keď ste sa rozhodli, že dáte dieťa do školy, nadviažte spoluprácu s jeho budúcimi učiteľmi, riaďte sa ich pokynmi a ved'te dieťa k tomu, aby ich malo rado a poslúchalo ich. Nekazte dieťaťu chuť do učenia tým, že pred ním kritizujete školu, učiteľov alebo vyučovacie metódy. Vo väčšine prípadov personál má väčšie vedomosti o formálnej stránke výchovy sluchovo postihnutých detí ako rodičia. Nesmiete sa sťažovať pred dieťaťom ani slovami, ani správaním. Citová vyrovnanosť vášho dieťaťa závisí úplne na prostredí, v ktorom žije od útleho veku. Bude pokojné, ak bude pokojná aj jeho matka, bude usmievavé, ak sa bude aj jeho matka usmievať. Naučí sa zodpovednosti. Naučí sa ovládať svoju nevoľu, ak pozná, že tak ľahšie dosiahne čo chce, než výbuchmi zlosti. Naučí sa deliť, striedať sa s ostatnými pri hre, ak mu nikdy nebudete trpieť sebeckosť a hrabivosť. Naučí sa čeliť rôznym situáciám, ak budú rodičia dôslední. Nestrašte ich, ani ich netrestajte príliš prísne.

Milé dieťa - máme vám ho popísať? Má veselé oči, je čulé, usmievavé. Vie sa prispôbiť situácii, pretože dokáže ustúpiť. Je nebojácne, pretože vyrastalo v prostredí, ktoré malo preň porozumenie. Správa sa primerane svojmu veku. Namiesto „Dobrý deň!“ povie trebárs „Ahoj!“, ale to nevadí, pretože ostatné deti to robia tak isto a vy predsa chcete, aby sa správalo rovnako ako ostatné milé deti v jeho veku.

VÝCHOVA CHARAKTERU

Od okamihu, kedy prídeme na svet, začne v nás pôsobiť vnútorný hlas a nezmlkne až do smrti. S pravidelnosťou ako hodiny opakuje jednu vetu: Chcem niečo znamenať, chcem sa uplatniť, chcem byť ostatným prospešný. Tento hlas pôsobí oveľa skôr ako si to uvedomíme. Sprevádza nás po celý život a niekedy nás vedie k neuváženému správaniu, inokedy zase k najlepším činom, ktoré sme kedy vykonali.

Tento zákon psychologickej sebazáchovy je jednou z najzákladnejších potrieb u detí a dospievajúcej mládeže. Keď sledujeme, ako sa prejavuje v správaní, poznáme, že každý jedinec potrebuje niečo vykonať, uplatniť sa nejakou formou v ľudskom kolektíve. Ak mu je to znemožnené, prepadá beznádeji, u dieťaťa prepukne agresivita, odboj, podozrievavosť, alebo iná forma nevhodného správania. Pretože je dieťa ešte malé, nevie tieto prejavy ovládať. Potrebuje našu pomoc. Musíme ho najskôr získať pre spoluprácu. Preto potrebujeme veľkú duševnú pružnosť, aby sme sa vedeli preniesť do sveta dieťaťa.

Domov nám dáva toto poučenie: Tajomstvo ako sa stať užitočným spočíva v tom, do akej miery dokážeme byť sami užitoční pre druhých. Veľmi veľa ľudí sa naučí správne odpovedať na stále volanie vnútorného hlasu príliš neskoro.

Tento zákon psychologickej sebazáchovy môže prispieť k obohateniu nášho vlastného života. Ak sa deti niečoho domáhajú, učia sa zároveň obhajovať to, čo považujú za správne. Zaťaté dieťa, ktoré si chce všetko robiť po svojom, marí veľké poklady osobnej zdatnosti - najcennejšieho majetku v dnešnom svete.

Keď usmerňujeme a vieme svoje dieťa, musíme usmerňovať tento cenný pud, ale nikdy ho nesmieme potláčať. Inak by sme vychovali generáciu slepých následníkov, ktorí by sa vydávali na milosť a nemilosť vonkajším okolnostiam. Uznajte, že v detskom vzdore sú zrnká zlata, ale našou úlohou je toto zlato vyryžovať.

AKO TO BUDE SO ŠKOLOU

MÔŽE SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DIEŤA NAVŠTEVOVAŤ MATERSKÚ ŠKOLU PRE POČUJÚCICH?

Určite, ak je dieťa zdravé, čistotné a znášavivé, nie je dôvod, prečo by nemohlo byť prijaté. Len z nevedomosti problému môžu vzniknúť ťažkosti, stojí však za to umiestniť tam dieťa aspoň na skúšku. I keď zatiaľ nevie rozprávať, môže sa pri správnom vedení a porozumení dospelých celkom dobre zaradiť do kolektívu detí rovnakého veku. Dospelý, ktorý je poučený o sluchových chybách, naučí sa bez problémov s takýmto dieťaťom zaobchádzať.

Otázka dorozumenia nie je taká ťažká, ako sa spočiatku zdá. Učiteľia v styku s najmenšími deťmi používajú pomerne jednoduchý slovník. Disciplína je skôr vecou osobného príkladu ako vysvetľovania. Deťom sa ukáže, čo majú robiť, učiteľ potom väčšinou dá deťom voľnosť, aby si robili podľa seba. Vedie, kde je to potrebné, ale obyčajne je jeho úlohou pozorovať deti a viesť ich nepriamo.

Dieťa dospelo do veku, kedy vyžaduje a potrebuje styk s inými deťmi rovnakého veku. Naučí sa priateľiť sa s nimi a začne sa u neho v mnohých smeroch rozvíjať sebastačnosť. Sluchovo postihnuté deti bývajú čulé a bystré, obzvlášť, keď sa im už skôr dostalo výcviku podľa tohoto kurzu. Sú často rýchlejšie ako deti počujúce v chápaní a napodobňovaní požadovaných činností. Vedia chodiť podľa hudby, zúčastňovať sa na rytmických cvičeniach, napodobniť pohyby pri popevkoch.

Nie je vhodné vyradovať dieťa z niektorých činností a zamestnávať ho osobitne, tým sa v ňom i v ostatných deťoch budí vedomie odlišnosti. Bude tiež ťažké oddeľovať dieťa od ostatných, ak sa bude chcieť hrať spoločne s nimi v skupine. Najlepší postup je nechať dieťa medzi ostatnými deťmi.

MATERSKÁ ŠKOLA PRE SLUCHOVO POSTIHNUTÉ DETI

Cieľom materskej školy nie je poskytovať formálne školské vzdelanie, ale vypestovať v tomto veku - kedy je myseľ poddajná, pružná a citlivá - správne návyky, ktoré budú pre dieťa pevným základom pre ďalší život. To sa týka celej detskej osobnosti a znamená to rozvíjať telesné, duševné a spoločenské návyky. Formálne učenie má byť obmedzené na minimum a každá vhodná príležitosť má byť využitá na telesné, duševné a spoločenské zdokonalenie dieťaťa.

ÚLOHY PREDŠKOLSKEJ VÝCHOVY

1. Telesný rozvoj, získanie svalovej obratnosti, správne hygienické návyky - zdravé dieťa.
2. Citová vyrovnanosť, spoločenská prispôsobivosť, sebadôvera a istota - šťastné dieťa.
3. Rozvoj duševnej činnosti vo veku, kedy rozum je najvímavejší - bystré dieťa.
4. Rozvoj napodobňovania, pozorovania, sústredenosti, výstavba základov reči.
5. Včasné zistenie a rozvoj sluchového vnímania.
6. Odstránenie rozdielu medzi chronologickým vekom a stupňom výchovy.
7. Lepšie a včasné porozumenie medzi domovom a dieťaťom.

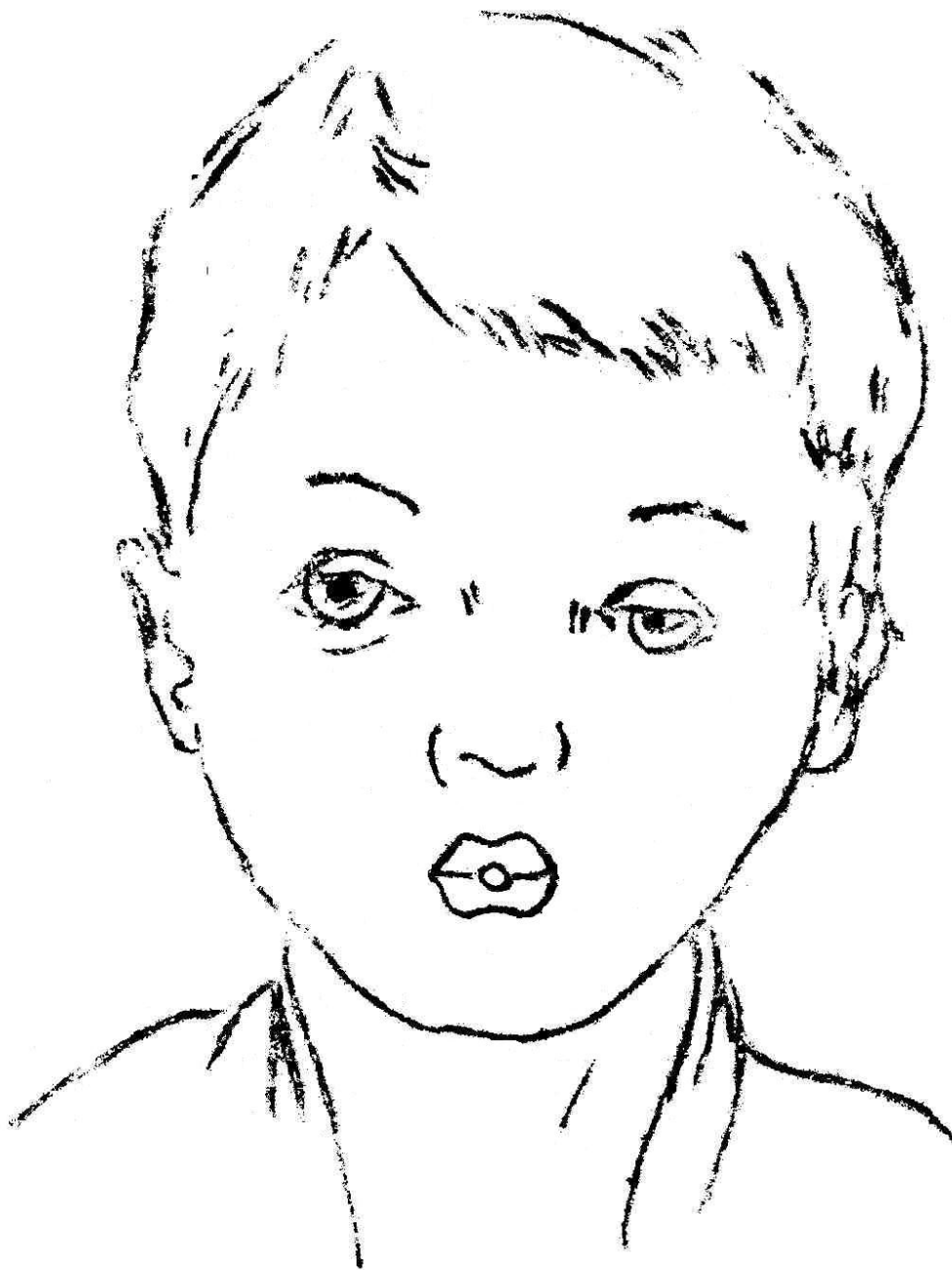
PROSBA K RODIČOM

Prosíme rodičov, aby teraz napísali alebo oznámili v poradni. do ktorej s dieťaťom chodia, odpoveď na tieto otázky:

1. Čo ste získali kurzom, čo vám najviac pomohlo.
2. Čo ste získali sami osobne a čo získalo dieťa.
3. Čo vám robilo najviac problémov a ťažkostí.
4. Aký cieľ ste sledovali so svojím dieťaťom a či sa vám tento cieľ vyjasnil, alebo čo ste vplyvom kurzu zmenili.
5. Poviete, čo vám v **Listoch** nebolo jasné, na čo sa zabudlo.

POMÔCKA – KRESLENÉ OBRÁZKY VÝSLOVNOSTI Ú, Í, Á

ú ú

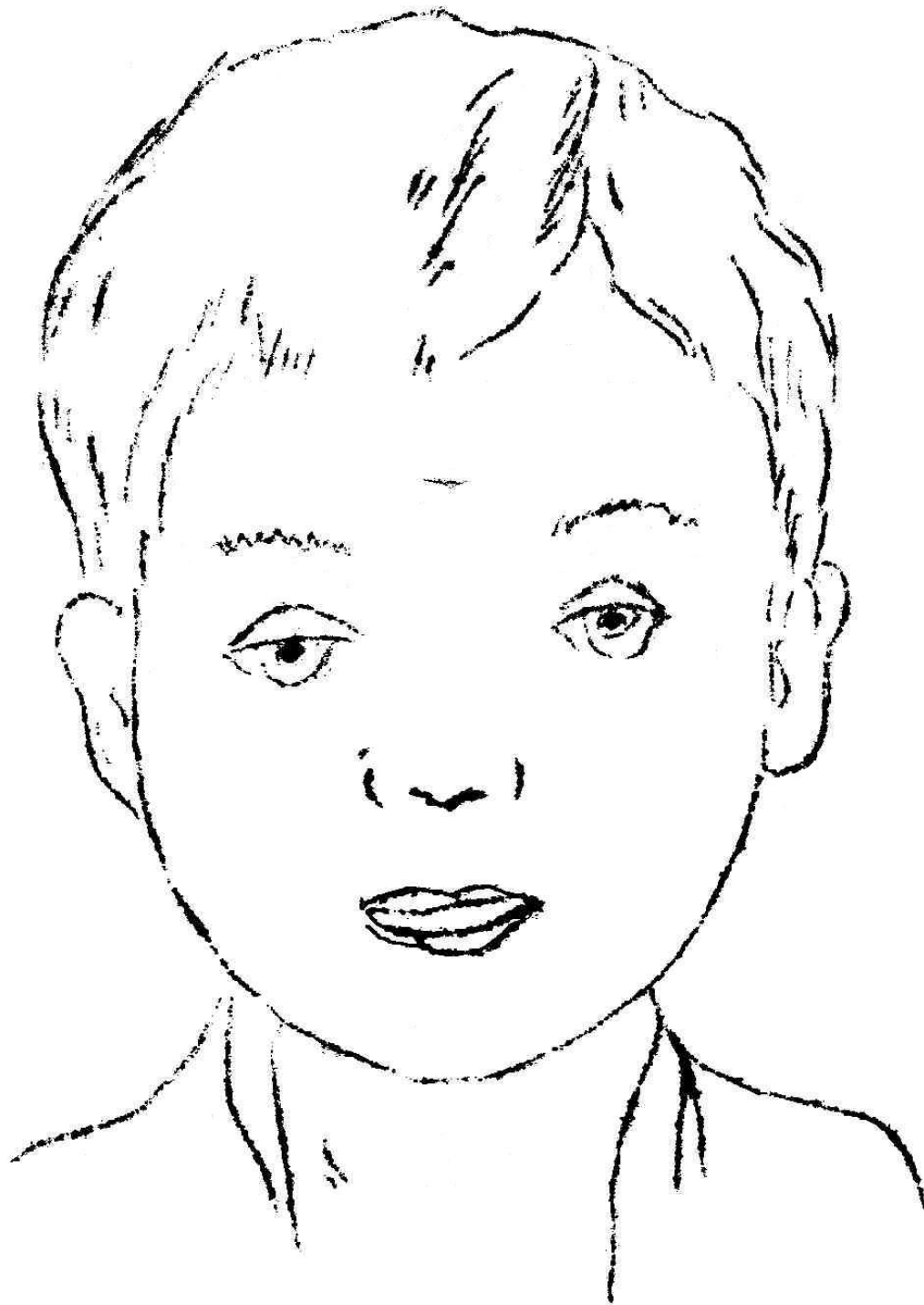

ú *ú*

i *i*

í *í*

á á

á á

LIST JEDEŇÁSTY

**zahrňuje základné pravidlá, ako
máte s dieťaťom pracovať a rovnako
vám poradí, ako pripravíte
svoje dieťa na závažný životný
krok - na vstup do školy.**

ZHRNUTIE

Blíži sa koniec našich pokynov, ale tým sa vaša práca nekončí - tento návod bol k nej skôr úvodom. Nakoniec bude dobré zopakovať si hlavné zásady:

1 - So sluchovo postihnutým dieťaťom zaobchádzajte ako s normálnym počujúcim. Vyžadujte od neho toľko, koľko od iných detí rovnakého veku, ale nie viac, ani menej.

2. Hovorte, hovorte, hovorte!

- a.) s tvárou osvetlenou,
- b.) najlepšie zo vzdialenosti 1 až 1,5 metra,
- c.) tvár majte v rovnej rovine ako dieťa,
- d.) keď hovoríte, nehýbte hlavou a nerobte posunky
- e.) hovorte správne v celých vetách,
- f.) hovorte prirodzene, zreteľne, neprehĺtajte slová ani nevynechávajte koncovky
- hovorte pomalšie - robte pomlčky tam kde sú a na konci viet,
- g.) spočiatku dajte dieťaťu kľúč, aby vedelo, o čom hovoríte - keď začína odzerať.

Nerozprávajte mu o tom, čo sa stalo včera alebo čo sa stane zajtra, čo sa robí vo vedľajšej miestnosti, hovorte o predmete, alebo činnosti, ktoré mu môžete ukázať alebo predviesť.

3. Veľmi dôležité sú správne návyky: pozornosť, záujem, poriadkumilovnosť, poslušnosť, zdvorilosť, odvaha, čistota a všetky vnútorné a vonkajšie dobré vlastnosti, ktoré spríjemňujú život dieťaťa a jeho okolia. Na osvojenie týchto dobrých vlastností nie je potrebný sluch. Získavajú sa pôsobením príkladu tých, s ktorými sa dieťa stýka. Celá ranná výchova sa zakladá na napodobňovaní.

4. Trpezlivosť je vašou najmocnejšou zbraňou - cvičte sa v nej všetkou svojou vôľou.

5. Cvičte sa v schopnosti, ako zoznamovať dieťa s okolitým svetom a ako učiť a rozvíjať jeho reč. Príležitosti k tomu je dosť v každom dome, na každom dvore, v každom mestskom parku a na každej mestskej ulici. Život, ktorý má dieťa pochopiť a ktorému sa má prispôbiť, plynie okolo a je na vás, aby ste s ním dieťa zoznámili.

Týchto päť pravidiel, ktoré sú kľúčom ku všetkým ostatným, možno splniť nezávisle na vyššom vzdelaní, spoločenskom postavení alebo majetku. Potrebujete len lásku, trpezlivosť, zdravý úsudok, humor a vytrvalosť.

Nakoniec: Neodkladajte list, ale z času na čas si ich znovu prečítajte. Nájdete vždy niečo, čo ste zabudli, čo vám ušlo, alebo čomu ste nerozumeli.

OSVOJOVANIE REČI PO FORMÁLNEJ STRÁNKE

Nácvik správneho používania reči je pre sluchovo postihnuté dieťa veľmi ťažký proces. Môžeme mu ho však uľahčiť. Keď bude dieťa väčšie, často budete prekvapení, že bežné výrazy, ktoré sa v každej domácnosti opakujú stokrát za deň, sú mu neznáme a musí sa dôkladne naučiť chápať ich význam a používať ich v reči.

Dôkladné naučenie vecí, ktoré počujúce dieťa pochytí bez námahy, je súčasťou vašej úlohy pri výchove sluchovo postihnutého dieťaťa. Bude vyžadovať roky času, dokonca ešte dlho potom, ako dieťa vstúpi do školy. Už teraz mu však môžete uľahčiť prechod od príležitostného učenia sa doma k sústavnému cvičeniu reči v škole.

Domáca príprava uľahčí prácu učiteľovi v škole. Všetky spletité okolnosti jazykového prejavu nie je možné v škole ukázať, nie je možné v škole vytvárať situácie, ktoré by umožňovali časté opakovanie a upevňovanie určitých foriem jazyka.

Napríklad príslovka „hore, dole“. Často sa ich dieťa naučí len neskoro v škole a ani vtedy nemá učiteľ dosť príležitostí, aby ich precvičil. Doma však je ich možné cvičiť mnohonásobne viac. Tieto rôzne príležitosti pomáhajú upevňovať v pamäti dieťaťa význam prísloviiek. Veľa predložiek je možné nacvičiť najskôr príležitostne, až potom, keď je dieťa staršie, systematicky: predložky nad, pod, v, na, okolo, atď. Tiež príslovky času - včera, dnes, zajtra, skôr, potom, ráno, dopoludnia,

dávno, atď. - môžeme precvičovať veľmi výdatne doma. Dôkladné precvičovanie prísloviak času uľahčí dieťaťu správne používať slovesné časy. Sú ďalšie bežné výrazy, s ktorými sa dieťa stretne oveľa skôr ako ich pochopí, napr. aspoň, možno, asi, úplne, preč, atď. Používanie takýchto slov sa dieťa nemôže naučiť rýchlo. Musí si ich osvojiť tak, že sa stále okolo neho používajú. A vy na to pripravíte vhodnú príležitosť. Nemusíte vyžadovať, aby dieťa tieto výrazy opakovalo. Nebude ich ešte dlho používať a potrvá ešte nejaký čas, kým dá najavo, že im rozumie. Ale jedného dňa uvidíte, že sa ich pokúša vysloviť v správnej súvislosti.

POJEM ČASU

Často je veľmi ťažké vysvetľovať deťom, že to alebo ono nemôže byť hneď. Dieťa nemá rado, keď ho odvolávajú od hry na záhrade, aby sa išlo naobedovať, alebo ho posielate niekam inam. Je však ľahké ukázať mu na makete hodín, že v tú a tú dobu chcete tú alebo tú vec. Zadovážte si veľký ciferník s pohyblivými ručičkami. Napravte ich na čas, kedy od dieťaťa budete niečo chcieť a vysvetlite mu, že až naozajstné hodiny budú mať ručičky v rovnakej polohe ako tieto hodiny, bude obed, pôjdete na prechádzku, alebo že si musí ísť odpočinúť. Budete prekvapení, koľko vecí môžete dieťaťu takto oznámiť.

Veľmi skoro môžete začať oboznamovať dieťa s kalendárom. Bude to nástenný kalendár, pozostávajúci z 12 listov pre každý mesiac jeden. Tieto listy môžu mať rozmery 30 x 35 cm, pre každý jeden deň štvorec 5 x 5 cm s dátumom. Do každého štvorca môžete nalepiť obrázok, o tom, čo sa toho dňa prihodilo. Boli sme v ZOO, nalepíte tam obrázok opice. Dieťa bude mať narodeniny, nakreslíte tam tortu a ukážete mu, kedy bude mať narodeniny. Kalendár bude výborne doplňovať zošit so záznamami o jeho zážitkoch. Bude mu hovoriť čo ho čaká, alebo mu pripomínať, čo sa už stalo. Upevnite kalendár na stenu v kuchyni alebo v detskej izbe a denne ho používajte. Bude to najlepší spôsob, ako dieťa pripraviť na používanie prísloviak (včera, dnes, zajtra), keď bude chodiť do školy.

TVORENIE SLOVNEJ ZÁSObY

Opytovacie vety sú veľmi dôležité. Používame ich príležitostne, ako aj ostatné učivo, veľa mesiacov, kým sa pokúsime zistiť, koľkým z nich dieťa skutočne rozumie. Používate stále výrazy ako: „Kde je...?“, „Akú má farbu ...?“, „Koľko ...?“, skôr, ako budete môcť očakávať odpoveď inú než všeobecný náznak, že rozumie o čom hovoríte.

Postupne sa však naučí reagovať a budete si môcť zaznamenať výsledky. Zistíte, ktorým otázkam dieťa rozumie. Používajte obrázok, na ktorý sa dá odpovedať „áno“ alebo „nie“, alebo „neviem“. Možno, že sa samé začne pýtať: „Prečo?“, „Čo je to?“, „Načo?“.

Sledujte tieto pravidlá:

1. Kedy začalo chápať otázky?
2. Kedy vedelo naznačiť správnu odpoveď na určitú otázku?
3. Kedy sa pokúsilo použiť otázku, aby sa dozvedelo, čo chcelo vedieť?

Veľa rôznych vecí nám pomáha pri tvorení slovnej zásoby detí. Podobne ako pri podstatných menách a slovesách môžete aj význam prídavných mien objasniť neformálne. Veľmi často vysvetlite význam protikladných slov tým, že necháte dieťa ohmatať predmety, alebo prezrieť si obrázky. „Teplý“, „studený“, ľahko objasníme tým, že dieťa vloží ruku do teplej vody a potom do studenej. Hmatom pomôžete vysvetliť významy: „mokrý - suchý“, „drsňý - hladký“, „tvrdý - mäkký“. Tak isto môžete dobre znázorniť: „čistý - špinavý“, „plný - prázdny“. Kontrastnými obrázkami objasníme: „šťastný - nešťastný“. Vystrihnite obrázky objasňujúce niektoré z týchto slov a nalepte ich do albumu výstrižkov.

Čím viac sa dieťa bude cvičiť doma, tým ľahšie mu to pôjde v škole. Nácvik pochopenia hovoriacich foriem môže rovnako začať už doma. Gramatické zákonitosti sa dieťa nenaučí ľahko - bude to trvať niekoľko rokov. Až vtedy, keď bude vedieť dobre čítať, sa prejavia jeho vedomosti gramatických foriem. Do tej doby sa bude musieť ťažko učiť každé nové slovo, každý nový gramatický tvar.

Keď hovoríte s dieťaťom, používajte slovesá v rôznych časoch. Nespozoruje síce hneď rozdiel, ale zvykne si odzerať rôzne slovesné tvary - pôjdem na prechádzku - chceš ísť na prechádzku - zavesím šaty do skrine - pod' mi pomôcť zavesiť šaty do skrine - zavesil som šaty do skrine - atď. Dieťa síce nepochopí všetko, ale aspoň časť výcviku nájde svoj cieľ. Vaša námaha bude odmenená, keď začne robiť pokroky v škole. Bude si ľahšie osvojovať jednotlivé časti reči preto, že vy ste ho naučili chápať reč ako celok.

PRVÝ ROK V ŠKOLE

Prišiel čas, kedy vaše dieťa musí nastúpiť do školy a učiť sa spoločne s ostatnými deťmi. Pokiaľ vo vašom meste nie je preň vhodná škola, nezostáva iné, len malého školáka poslať do vzdialenej internátnej školy pre sluchovo postihnuté deti.

Pozorne ste si prečítali všetky pokyny, ako máte dieťa vychystať a vypraviť, označili ste číslami každý kúsok bielizne a presvedčili ste sa, že je všetko v najlepšom poriadku. Nezabudli ste však pri tom na to, že váš postoj ku škole, bez toho aby ste si uvedomovali, pôsobí na dieťa? Bud' je dieťaťu neprijemné, že má ísť do školy a má z nej strach, alebo sa na ňu teší ako na nový a krásny zážitok svojho života.

Je prirodzené, že s úzkosťou myslíte na deň, kedy máte poslať svoje dieťa medzi cudzích ľudí. Ale prosím vás, nedávajte svoje pocity najavo pre dieťaťom! Bude vás to stáť veľa duševných síl a námahy zachovať nielen pokojnú, ale tiež veselú tvár. Dieťa však musí mať pocit, že preň nastáva radostná doba. Ak ho budete pripravovať do školy tak, ako by išlo len o zábavu alebo návštevu, pôjde s nadšením. Ak však uvidí, že ste smutní z toho, že pôjde preč, rýchlo usúdi, že ho čaká nejaká hrozná vec a keď ho privediete do školy, bude celé vystrašené. Bude sa dožadovať, aby ste ho zobrali späť domov a čo je ešte horšie, bude dlho trpieť smútkom za domovom.

Ak ste presvedčení, že pre dieťa je najlepšie byť v škole a že je to jediná cesta, ak sa má stať šťastné a užitočné, prečo ho k tomu poznaniu neviest' dopredu, aby sa na školu tešilo a pokladalo za prvý cieľ svojho života stať sa školákom? Prvým krokom k tomu bude, že ho zoznámite aspoň trochu s jeho budúcim bydliskom. Na to vám posluží obrázok školy, jej okolia, mesta, detí školy. Už týždne pred začiatkom školy ukazujte dieťaťu tieto obrázky a vysvetľujte mu, že jedného dňa v septembri tam pôjdete s ním. Tento deň vyznačíte farebnou ceruzkou v kalendári.

Často mu rozprávajte o škole, aby sa na ňu začalo tešiť a každý večer škrtajte jednu čiarku v kalendári. Môžete dieťaťu dopredu kúpiť niektoré lákavé veci a položiť ich do pripraveného kufra, napr. dopisné papiere, maľovanky, farebné obrázkové knižky, atď. Ale nedovoľte mu, aby ich už používalo doma.

Je to veľmi namáhavá práca označovať všetky veci značkami, aby si ich deti medzi sebou nezamieňali. Nekupujte pre dieťa všetky hračky naraz. Bude lepšie, keď mu ich budete posielat' v balíčkoch po jednej. Tak mu urobíte omnoho väčšiu radosť.

Iste máte doma fotografie rodiny, vášho domu alebo aj domácich zvierat. Niektoré mu dáte so sebou do školy, iné mu budete posielat' v dopisoch. Budú pre dieťa nielen drahou pamiatkou, ale tiež výbornou vyučovacou pomôckou v škole, keď sa dieťa bude učiť názvy členov rodiny. Preto zvolte také fotografie, kde je zreteľne zachytený každý člen rodiny. Pod každú fotografiu pripojte meno, kto to je. Inak si dieťa všetko popletie.

Konečne je posledná časť odevu a posledný balíček v kufri, posledná čiarka v kalendári je preškrtnutá a dieťa sedí v dopravnom prostriedku. A teraz vám poviem niečo, čo vás možno prekvapí, čomu nebudete chcieť veriť, ale aj tak je to pravda a prispeje čiastočne k vášmu upokojeniu po rozlúčení: Je naozaj veľmi neobvyklé, aby sa päťročnému alebo šesťročnému dieťaťu cnelo v škole za domovom. Je tam toľko vecí, ktoré upútavajú jeho pozornosť, toľko

nových zamestnaní a toľko veselých a priateľských detí, že aj keď bude dieťa pri lúčení plakať, je pravdepodobné, že skôr než prídete domov, bude sa hrať podľa svojho temperamentu placho alebo hlučne s niektorým zo svojich nových priateľov. Jednou z najpríjemnejších vecí na školách pre sluchovo postihnutú mládež je to, že všetci ostatní žiaci medzi seba radi prijímajú nových spolužiakov, majú ich radi a starajú sa o nich. Je naozaj neľahké cítiť sa opusteným a osamelým v ovzduší takéhoto priateľského záujmu.

A TERAZ PÁR SLOV O DOPISOCH

Poznámka. Informácie v tejto kapitole nemusia odrážať zvyklosti v školách na Slovensku. (KPPP BB.)

Ešte než pošlete dieťa do školy, naučte ho rozlišovať písané mená členov rodiny, aby neskôr, keď v škole dostane dopis poznalo, od koho je. Nezabudnite, že sa bude dychtivo tešiť na vaše listy! Mnoho mám sa domnieva, že nemá význam písať dieťaťu v prvom roku školskej dochádzky. Myslia si, že dieťa nebude rozumieť ani slovo. Preto sa uspokojia s tým, že posielajú otázky na správu školy a príležitostne sem tam pošlú dieťaťu nejakú pohľadnicu. Neuvedomujú si, že ich dieťa skoro zbadá, že druhé deti dostávajú skutočné dopisy v obálkach, že tieto dopisy sú z domova, a dieťa býva trpké sklamané, keď deň za dňom uteká a ono dopis nedostane. Deti nosievajú listy z domova stále so sebou, i v noci si ich dávajú pod vankúš - aj keď všetkému nerozumejú, predsa ten kúsok papiera je pre ne drahou spomienkou z domova.

Prvé listy môžu byť krátke, len niekoľko slov, aby im dieťa rozumelo. Môžu byť prípadne doplnené kresbou, alebo fotografiou domáceho zvieraťa. Listy používame jednak na precvičovanie slov a obrazov, ktoré sa naučilo v škole, jednak k rozšíreniu slovnej zásoby tým, že sa neobmedzujeme iba na slová, ktoré pozná zo školy. Ak budeme písať o veciach, ktoré dieťa pozná a ktoré ho zaujímajú, povedie tento záujem o obsah listu k tomu, aby dieťa samo pátralo po význame slov a takéto slová mu potom ľahko zostanú v pamäti. Spočiatku dieťa bude používať prevažne podstatné mená - zámená začne používať až neskôr, prispôbte sa jeho slovníku a spôsobu vyjadrovania.

Radím vám, aby ste nepísali o dvoch veciach: o chorobe v rodine a o balíku, ktorý sa chystáte poslať. Aj malé deti sú niekedy nešťastné a trpia obavami aj niekoľko dní, keď sa dozvedia, že je niekto v rodine chorý. Po druhé, balíky sa často oneskoria a keď ho pošťár hneď nedonesie, spôsobí to mnoho zbytočného rozruchu. O chorobách a balíkoch píšete len v minulom čase, napr. „Otec bol chorý, ale už je zase zdravý“, „Dostal si balík? Boli v ňom topánky, kabát, čiapka, atď.“

Ako iné matky budete chcieť čoskoro svoje dieťa navštíviť, pozrieť sa, ako sa mu darí, či sa má naozaj tak dobre, ako uisťujú správy zo školy, ako je oň postarané, čo sa už naučilo. Najskôr si však túto prvú návštevu premyslite. Možno, že sa dieťaťu spočiatku cnelo za domovom, ale časom si zvyklo. Ak ho prídete navštíviť príliš skoro, je tu veľké nebezpečie, že začne smútiť za domovom ešte viac, ako keď ste ho po prvý raz v septembri zaviedli do školy, aj keď sa do tej doby cítilo šťastné.

Dieťa si bude zo začiatku myslieť, že ste prišli, aby ste ho vzali domov. Bude preto pre neho veľkým sklamaním a stresom, že chcete odísť bez neho. Po niekoľkotýždňovom odlúčení bude chcieť byť zase stále s vami, pretože vás má rado a lúčenie bude preň naozaj bolestné. Doporučuje sa počkať s prvou návštevou až po Vianociach. Zatiaľ si dobre zvykne v novom prostredí a bude ho považovať za samozrejmu časť svojho života. Uvedomí si, že iné matky prichádzajú na návštevu iba na chvíľu a potom sa vracajú domov a neberú deti so sebou. Potom ľahšie vysvetlíte dieťaťu, že vaša návšteva je len dočasná.

Odklad návštevy a stretnutie s dieťaťom bude pre vás znamenať osobnú obeť, ale uchráni dieťa od prudkého záchvatu ľútosti za domovom. Neskôr, behom roka, toto nebezpečie pominie. Návšteva potom prinesie len obojstrannú radosť a dopomôže k tomu, že sa škola stane tým, čím má byť: miestom potešenia a radosného pobytu pre dieťa.

PÉČE O SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ

revue pro teorii a prax

SOINS DES PERSONNES SUFFRANTS DES TROUBLES AUDITIFS

revue théorique et pratique

CARE FOR THE DEAF

a quarterly for theory and practice

FURSORGE FUR HORGESCHADIGTE

Revue für Theorie und Praxis

Redakčná rada:

Dr. Fr. Šrom (vedúci redaktor)
Fr. Ludvík, M. Malý, Dr. A. Novák,
J. Paur, St. Petlach, K. Staněk,
prof. Dr. M. Sovák, Dr. St. Svačina,
Dr. I. Šupáček

Adresa redakcie:

Praha 8 Karlín,
Karlín, nám. č. 12
Zvaz invalidu ČSR
oddělení 1

VYDAVATEL: Český svaz sluchově postižených, Praha

ÉDITEUR: Fédération tchéque des surds, Prague

PUBLISHER: Czech Union of the Deaf, Prague

AUFLAG: Tschechisher Horgeschädigten-Verband, Prag

Kovář B.: Listy pro rodiče sluchově postižených dětí.

In: Péče o sluchově postižené č.3, 4, 5, s.1 – 190. Praha, Český svaz sluchově postižených 1969.